

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

9^{ος} ΚΥΚΛΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΒΡΑΖΙΛΙΑ, ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΡΛΑΝΔΙΑ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΠΟΥΚΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ (Α.Μ 13020)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1. Ένοια και μορφές των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	6
2. Η διεθνής εξέλιξη των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	12
3. Επιδράσεις των ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής.....	13
4. Προσδιοριστικοί παράγοντες των ΑΞΕ	16
5. ΑΞΕ σε χώρες με κρίση	20
5.1 Η περίπτωση της Βραζιλίας	23
5.1.1 Οικονομική κρίση στη Βραζιλία.....	23
5.1.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής Βραζιλίας.....	25
5.1.3. Η πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της.....	26
5.1.4 Συμπεράσματα.....	33
5.2 Η περίπτωση της Τουρκίας	35
5.2.1 Ιστορικό της οικονομικής κρίσης της Τουρκίας	35
5.2.2 Πρόγραμμα προσαρμογής.....	37
5.2.3 Η πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της	39
5.2.4 Συμπεράσματα.....	48
5.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας	50
5.3.1 Ιστορικό της οικονομικής κρίσης της Ιρλανδίας	50
5.3.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής.....	52
5.3.3 Η πολιτικής προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της	56
5.3.4 Συμπεράσματα.....	62
5.4 Η περίπτωση της Πορτογαλίας	63
5.4.1 Ιστορικό της οικονομικής κρίσης Πορτογαλίας	63
5.4.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής.....	64
5.4.4 Η πολιτικής προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της.....	67
5.4.4 Συμπεράσματα.....	74
5.5 Η περίπτωση της Κύπρου.....	75
5.5.1. Ιστορικό της Κυπριακής οικονομικής κρίσης.....	75
5.5.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής.....	77
5.5.3 Η πολιτικής προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της.....	81
5.5.4 Συμπεράσματα.....	89
5.6 Η περίπτωση της Ελλάδας	90
5.6.1 Ιστορικό τ οικονομικής κρίσης της Ελλάδας.....	90

5.6.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής.....	94
5.6.3 Η πολιτικής προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της.....	99
5.6.4 Συμπεράσματα.....	107
6. Επίλογος	109
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	114

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κότιο Άγγελο για την πολύτιμη στήριξη και επιστημονική αρωγή του στην εκπόνηση της Διπλωματικής διατριβής, δίνοντας μου τη δυνατότητα να μελετήσω σε βάθος ένα τόσο ουσιώδες όσο και επίκαιρο οικονομικό θέμα όπως μαρτυράει και ο τίτλος της εργασίας. Για την επιτυχία της εργασίας αυτής, η οποία, πραγματοποιήθηκε με αρκετό κόπο, επιμονή και υπομονή, σε αυτή τη δύσκολη χρονικά περίοδο, οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τους γονείς μου για την αμέριστη στήριξη τους προς το πρόσωπο μου και να αφιερώσω ιδιαίτερα το πόνημα αυτό, στην στη μνήμη της πολυαγαπημένης μου γιαγιάς που με έμαθε να παλεύω και να μην το βάζω κάτω, με την πρώτη δυσκολία, επιτυγχάνοντας τον στόχο μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομική ιστορία, όπως και η πρόσφατη της Ευρωζώνης, είναι πλήρης με περιπτώσεις χωρών που βιώνουν έντονες οικονομικές κρίσεις (Κότιος και Παυλίδη 2011). Οι κρίσεις αυτές μπορεί να έχουν διαφορετικά αίτια, επιδράσεις και κανάλια μετάδοσης σ' άλλες χώρες. Από όλες τις κρίσεις, αυτή που έχει γενικευμένες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές επιδράσεις είναι οι κρίσεις ύφεσης. Κατά κανόνα, οι κρίσεις ύφεσης είναι το αποτέλεσμα μιας άλλης κρίσης, όπως είναι π.χ. οι κρίσεις χρέους μιας χώρας, οι χρηματοπιστωτικές και τραπεζικές κρίσεις ή κρίσεις που οφείλονται σε διάφορες «φούσκες». Έτσι, η κρίση του 2008/9 ξέσπασε στις ΗΠΑ ως συνέπεια της «φούσκας» των ακινήτων και, στη συνέχεια, εξελίχθηκε σε τραπεζική κρίση και σε κρίση ύφεσης, όχι μόνον της αμερικάνικης, αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας. Αντιθέτως, οι κρίσεις σε χώρες της Ευρωζώνης, ειδικά στις περιπτώσεις της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας, της Κύπρου και της Ισπανίας ήταν είτε κρίσεις δημόσιου χρέους (π.χ. Ελλάδα και Πορτογαλία), είτε τραπεζικές κρίσεις, που οφείλονταν σε άλλα αίτια, όπως στη «φούσκα» ακινήτων (σε Ιρλανδία και Ισπανία) ή σε αστοχίες της τραπεζικής πολιτικής (Κύπρος). Υπάρχουν πάμπολλα παραδείγματα άλλων χωρών, ειδικά της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και της Ασίας, που αντιμετώπισαν ισχυρούς κλονισμούς και παρατεταμένες καταστάσεις χρεοκοπίας και ύφεσης. Σ' όλες τις περιπτώσεις της κρίσης χωρών τίθενται μια σειρά από ζητήματα, με σημαντικότερα τη διεθνή στήριξη στη χώρα σε κρίση και στις πολιτικές εξόδου από την ύφεση. Οι περισσότερες χώρες του κόσμου, όταν αντιμετωπίζουν μία βαθιά κρίση προσφεύγουν στους μηχανισμούς του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) για τη λήψη δανείου, μιας και οι ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές δεν είναι πρόθυμες να αναλάβουν νέους κινδύνους. Η στήριξη, όμως, του ΔΝΤ είναι πάντοτε συνδεδεμένη με την υποχρέωση της δανειζόμενης χώρας να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα προσαρμογής στο πλαίσιο ενός Μνημονίου Συναντίληψης. Στην πράξη τα προγράμματα προσαρμογής του ΔΝΤ περιλαμβάνουν μέτρα περιοριστικής πολιτικής στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (λιτότητα), απελευθέρωση και απορρύθμιση των αγορών, θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές, κ.α. Ομοίως, οι νέοι μηχανισμοί που ανέπτυξε και εφάρμοσε, σε συνεργασία με το ΔΝΤ, η Ευρωζώνη μετά το 2010 και μετά την αδυναμία χωρών σε

κρίση, όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, να δανειστούν με κανονικούς όρους από τις αγορές, περιείχαν αφενός δάνεια για τις χώρες σε κρίση και αφετέρου μια σειρά από μέτρα στο πλαίσιο εθνικών προγραμμάτων προσαρμογής, υπό διεθνή εποπτεία. Η εμπειρία δείχνει, ότι υπήρξαν χώρες που εξήλθαν έγκαιρα και αποτελεσματικά από την κρίση και τη διεθνή εποπτεία, ενώ σε άλλες περιπτώσεις η κατάσταση αντί να βελτιωθεί, χειροτέρευσε (π.χ. Ελλάδα). Ειδικότερα, υπήρξαν χώρες, οι οποίες προχώρησαν σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις και μακροοικονομικές προσαρμογές, που αποκατέστησαν την εμπιστοσύνη των αγορών και αύξησαν τις επενδύσεις, ειδικά τις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Λόγω της πολιτικής λιτότητας, η οικονομική ανάκαμψη μιας χώρας σε ύφεση, είναι σχεδόν αδύνατο να επέλθει μέσω της αύξησης της εσωτερικής ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης ή μέσω των εγχώριων επενδύσεων. Αντιθέτως, μπορεί να υπάρξει επανεκκίνηση της οικονομίας, κυρίως, μέσω της αύξησης των εξαγωγών και μέσω αύξησης των ξένων επενδύσεων.

Κεντρικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει την πορεία μιας σειράς από χώρες, που ήταν ή είναι σε κρίση και σε επιτηρούμενα πρόγραμμα προσαρμογής. Η ανάλυση εστιάζει στα αίτια και στην εξέλιξη της πολιτικής προσαρμογής, με έμφαση στο ρόλο των ΑΞΕ για την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και την έξοδο από την κρίση. Τα ειδικά ερωτήματα είναι:

- Γιατί ορισμένες χώρες εξήλθαν της κρίσης και των μνημονίων και άλλες όχι;
- Ποια ήταν η συνέπεια στην εφαρμογή των μακροοικονομικών και μεταρρυθμιστικών πολιτικών σε επί μέρους χώρες;
- Ποια ήταν η πολιτική για την προσέλκυση ΑΞΕ και ποια η εξέλιξη αυτών σε χώρες σε κρίση;
- Ποιες είναι οι επιδόσεις της χώρας μας και τι θα μπορούσε να διδαχθεί από άλλες χώρες, που κατόρθωσαν να εξέλθουν των μνημονίων τους;

Η δομή της ανάλυσης και των περιεχομένων της εργασίας έχει ως εξής:

Στο ενότητα 1 παρουσιάζονται αναλυτικά η έννοια και οι μορφές των άμεσων ξένων επενδύσεων. Εν συνεχεία, στην ενότητα 2, καταγράφεται η πορεία και δυναμική των ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ενότητα 3 είναι αφιερωμένη στις επιδράσεις των ΑΞΕ στις οικονομίες των χωρών υποδοχής, με ιδιαίτερη έμφαση στις αναπτυξιακές τους επιδράσεις. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον τόπο επιλογής εγκατάστασης μιας ΑΞΕ παρουσιάζονται και κατηγοριοποιούνται στην 4^η ενότητα της εργασίας.

Εν συνεχεία, η ενότητα 5 είναι αφιερωμένη σε μελέτες περίπτωσης, δηλαδή στη διερεύνηση των αιτιών, των πολιτικών προσαρμογής και προσέλκυσης επενδύσεων σε μια σειρά από χώρες που αντιμετώπισαν έντονες κρίσεις, με αποτέλεσμα να προσφύγουν στο επίσημο διεθνή δανεισμό και να αναγκαστούν να υπογράψουν μνημόνια.

Έτσι, στην υποενότητα 5.1 γίνεται αναφορά στην περίπτωση της Βραζιλίας, την κρίση της οποίας στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ανέλαβε να αντιμετωπίσει μία «αριστερή» κυβέρνηση, και όπως θα δειχθεί παρακάτω, με μεγάλη επιτυχία. Η υποενότητα 5.2 είναι αφιερωμένη στην περίπτωση μιας όμορης για την Ελλάδα χώρας, της Τουρκίας, η οποία εξήλθε έγκαιρα του μνημονίου που είχε υπογράψει με το ΔΝΤ και βίωσε ένα, σχεδόν, οικονομικό θαύμα.

Στις υποενότητες 5.3 έως 5.6 εξετάζονται οι περιπτώσεις χωρών σε κρίση της Ευρωζώνης, όπως της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας, της Κύπρου και της Ελλάδας. Όλες οι εν λόγω χώρες προσέφυγαν στη στήριξη της Ευρωζώνης και του ΔΝΤ και εφάρμοσαν, με διαφορετική επιτυχία, όπως θα δειχθεί, προγράμματα προσαρμογής.

Οι μελέτες περιπτώσεις είναι, λόγω της φύσης της εργασίας, συνοπτικές και δίνουν έμφαση στα ζητήματα: (α) Αίτια και εκδήλωση της κρίσης, (β) πολιτικές στήριξης και προσαρμογής, (γ) αποτελέσματα της πολιτικής προσαρμογής, (δ) πολιτικές προσέλκυσης ΑΞΕ και η αποτελεσματικότητά τους. Στο τέλος κάθε μελέτης περίπτωσης υπάρχει σύνοψη των βασικών συμπερασμάτων.

Στην τελευταία ενότητα της εργασίας (στην 6^η) καταγράφονται τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας, με ειδική αναφορά στα διδάγματα που προκύπτουν για τη χώρα μας.

1. Έννοια και μορφές των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Η παρούσα ενότητα αναφέρεται στην έννοια των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ), στους φορείς υλοποίησής τους καθώς και στις επί μέρους μορφές τους. Πρόκειται για μια γενική και συνοπτική εισαγωγή στο φαινόμενο των ΑΞΕ, η οποία θα επιτρέψει την καλύτερη κατανόηση της σημασίας και των επιδράσεών τους στις χώρες που βρίσκονταν ή βρίσκονται σε μια παρατεταμένη οικονομική κρίση και ύφεση.

Υπάρχουν διάφορες μορφές τις οποίες δύναται να λάβει η διεθνής επιχειρηματική δραστηριότητα μιας επιχείρησης, στο πλαίσιο της στρατηγικής ανάπτυξής της. Οι βασικότερες από αυτές είναι οι εξής (Πουρναράκης 2000, Κυρκιλής 2007, Λιαργκόβας 2007) :

- Εισαγωγές και Εξαγωγές αγαθών/υπηρεσιών οι οποίες αποτελούν την πιο παραδοσιακή διεθνή δραστηριότητα.
- Licencing, δηλαδή η πώληση ή μίσθωση της άδειας χρήσης μιας πατέντας ή άλλης εξειδικευμένης τεχνολογικής εισροής ή εισροής τεχνογνωσίας σε μια άλλη επιχείρηση στην αλλοδαπή
- Franchising, δηλαδή πώληση του δικαιώματος χρήσης ενός εμπορικού σήματος και ταυτόχρονα προμήθεια στον αγοραστή ενδιάμεσων και συμπληρωματικών αγαθών και υπηρεσιών (π.χ. ποιοτικό έλεγχο, marketing).
- Ξένες Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (Foreign Portfolio Equity Investment) είναι εκείνες που έχουν τη μορφή είτε της παροχής δανείων στο εξωτερικό, είτε της κατοχής μετοχών επιχειρήσεων εισηγμένων σε χρηματιστήρια της αλλοδαπής, είτε της βραχυχρόνιας τραπεζικής τοποθέτησης σε ξένο νόμισμα με στόχο την εκμετάλλευση διαφορετικών αποδόσεων μεταξύ χωρών.
- Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (Foreign Direct Investments – FDI), δηλαδή η ίδρυση από μία (μητρική) επιχείρηση μίας ή περισσότερων θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό, οι οποίες είναι μερικώς ή ολικώς ιδιοκτησία της μητρικής επιχείρησης.

Οι ΑΞΕ περιλαμβάνουν τη μεταφορά, πέρα από τα εθνικά σύνορα, ενός πακέτου παραγωγικών πόρων/εισροών και οι εισροές αυτές είναι είτε υλικές (π.χ. μετοχικό κεφάλαιο, εξοπλισμός, ενδιάμεσες και πρώτες ύλες), είτε άυλες (π.χ. τεχνογνωσία οργάνωσης της παραγωγής, ποιοτικού ελέγχου, marketing). Εδώ, η μεταφορά των εισροών/πόρων γίνεται χωρίς την παρεμβολή της αγοράς, δεν έχει δηλαδή τη μορφή μιας εμπορικής συναλλαγής ή συμφωνίας μεταξύ δύο επιχειρήσεων. Μεταξύ της μητρικής και της θυγατρικής επιχείρησης υπάρχουν σχέσεις αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης (Ρουμελιώτης 1999, Πουρναράκης 2000). Έτσι, η θυγατρική επιχείρηση είναι εξαρτημένη από τη μητρική επιχείρηση, της οποίας όμως οι επιδόσεις και μελλοντική εξέλιξη εξαρτάται από την πρόοδο της θυγατρικής. Η θυγατρική επιχείρηση είναι, κατά κανόνα, νομικά αυτοτελής οικονομική μονάδα και σ' αυτό διαφέρει από το υποκατάστημα. Παρόλα αυτά η μητρική επιχείρηση επηρεάζει τη διαδικασία και τα κριτήρια λήψης αποφάσεων της θυγατρικής και καθορίζει τη συμπεριφορά της θυγατρικής σε μια σειρά από ζητήματα (π.χ. επιλογή τεχνολογίας, πηγές πρώτων υλών, μάρκετινγκ και άλλα).

Επιχειρήσεις, οι οποίες διαθέτουν έστω και μία (1) θυγατρική επιχείρηση στο εξωτερικό χαρακτηρίζονται ως πολυεθνικές επιχειρήσεις (Ρουμελιώτης 1999, Πουρναράκης 2000). Γενικότερα, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις (ΠΕ) ορίζονται ως εξής: Είναι επιχειρήσεις που κατέχουν και ελέγχουν παραγωγικές μονάδες σε περισσότερες από μια χώρες και άρα, απαραίτητα στοιχεία για την ύπαρξη μιας ΠΕ είναι η ύπαρξη παραπάνω από δύο παραγωγικών μονάδων, οι οποίες πρέπει να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες.

Μια ΠΕ χαρακτηρίζεται από κάθετη ολοκλήρωση όταν η ΠΕ διαχειρίζεται όλα τα στάδια της παραγωγής ενός προϊόντος ή υπηρεσίας, μέχρι την τελική του/της διανομή. Μια ΠΕ χαρακτηρίζεται από οριζόντια ολοκλήρωση όταν οι θυγατρικές της ΠΕ αναλαμβάνουν παρεμφερείς δραστηριότητες σε διαφορετικές χώρες., όταν η μητρική εταιρία της ΠΕ είναι χωροθετημένη στην χώρα προέλευσης και η χώρα προέλευσης είναι η πηγή (αφετηρία) των εξερχόμενων ΑΞΕ. Όταν, επίσης, η ΠΕ έχει θυγατρικές σε μία ή περισσότερες χώρες υποδοχής και η χώρα υποδοχής είναι ο προορισμός των εξερχόμενων ΑΞΕ. Οι παραγωγικοί πόροι της ΠΕ, υλικοί και άυλοι, δημιουργούνται σε οποιοδήποτε γεωγραφικό σημείο του συστήματος της ΠΕ και μεταφέρονται από την

μητρική επιχείρηση στις θυγατρικές, ενώ η πρώτη διατηρεί τον έλεγχο πάνω στη χρήση αυτών των εισροών από τις τελευταίες. Η εσωτερική μεταφορά των πόρων (όπως για τις ΑΞΕ) γίνεται σε τιμές που δεν καθορίζονται από το μηχανισμό της αγοράς, αλλά από τη διοικητική ιεραρχία της πολυεθνικής με βάση τους στρατηγικούς στόχους της ΠΕ και δεν υπακούουν στο κριτήριο της μεγιστοποίησης του κέρδους της κάθε θυγατρικής αλλά της ΠΕ στο σύνολο της. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η καταστρατήγηση εθνικών φορολογικών συστημάτων και η φοροαποφυγή.

Οι θυγατρικές που ιδρύουν οι ΠΕ μέσω ΑΞΕ δύναται να λάβουν τις εξής μορφές (Ρουμελιώτης 1999, Πουρναράκης 2000):

(α) Η θυγατρική αποκλειστικής ιδιοκτησίας (*wholly-owned subsidiary*), όπου η επιχείρηση ιδρύει μια νέα επιχείρηση στην ξένη χώρα και είναι ο μοναδικό μέτοχος σε αυτήν. Η θυγατρική αυτή μπορεί να είναι μια εντελώς νέα επιχείρηση (*greenfield Investment*) ή μια ήδη υπάρχουσα επιχείρηση, την οποία εξαγόρασε (*acquisition strategy*). Στις περιπτώσεις αυτές, η μητρική επιχείρηση διατηρεί το διοικητικό έλεγχο της θυγατρικής, με όλα τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται αυτό για τη διαμόρφωση και εφαρμογή των στρατηγικών της σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι, η επιχειρησιακή στρατηγική της θυγατρικής αποτελεί ενσωματωμένο μέρος της ευρύτερης επιχειρησιακής στρατηγικής της μητρικής. Η θυγατρική, ευρισκόμενη στο πολιτιστικό περιβάλλον μιας άλλης χώρας, δύναται να εξειδικεύσει και να διαφοροποιήσει τα παραγόμενα προϊόντα της, με τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των καταναλωτών της τοπικής αγοράς. Έτσι, η μητρική επιχείρηση αποκτά στρατηγικό πλεονέκτημα στην προσπάθεια να διευρύνει τις παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες της σε νέες αγορές στο εξωτερικό. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας λόγω της αύξησης του συνολικού όγκου παραγωγής του ομίλου. Από την άλλη πλευρά, τα μειονεκτήματα είναι, ότι η μητρική επιχείρηση επιβαρύνεται με το σύνολο του οικονομικού κόστους του εγχειρήματος και αναλαμβάνει όλους τους κινδύνους. Και η θυγατρική χαρακτηρίζεται ως ξένη, πράγμα που μπορεί να προδιαθέσει αρνητικά την κοινή γνώμη, την κυβέρνηση και τις δημόσιες υπηρεσίες.

(β) Η Κοινοπραξία ή μικτή επιχείρηση (*joint venture*) που είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας μιας ή περισσότερων ξένων επιχειρήσεων με μία ή περισσότερες τοπικές

επιχειρήσεις για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης. Εδώ, οι εταίροι συνεισφέρουν κεφάλαια, στελεχικό δυναμικό, τεχνολογία και τεχνογνωσία. Συνήθως, συνεισφέρουν τον παραγωγικό συντελεστή στον οποίο υπερτερούν σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους. Και αυτή η διαδικασία έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ειδικότερα, τα πλεονεκτήματα αφορούν στο ότι η επιχείρηση αποκτά έναν τοπικό εταίρο, που έχει τις κατάλληλες γνωριμίες και διασυνδέσεις, γνωρίζει το περιβάλλον και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής κ.α. Επιπροσθέτως, επιμερίζεται το κόστος και τον κίνδυνο του εγχειρήματος, καθώς η νομοθεσία πολλών χωρών δίνει σημαντικά οικονομικά κίνητρα στις κοινοπραξίες. Μέσω της κοινοπρακτικής δράσης αναμένεται βελτίωση των αποτελεσμάτων συνέργειας (π.χ. μείωση του κόστους που προκύπτει από τη συνεργασία ή συσσωμάτωση δύο πρώην ανεξάρτητων επιχειρηματικών μονάδων, λόγω του ότι αποφεύγεται η επανάληψη παρόμοιων ενεργειών κ.λπ.) των δύο εταίρων. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται και αξιοποιούνται οικονομίες κλίμακας. Επίσης, διευρύνονται οι χρηματοδοτικές δυνατότητες των συνεργαζόμενων επιχειρήσεων, μειώνεται ο μεταξύ τους ανταγωνισμός, αντιμετωπίζοντας από κοινού τον κίνδυνο εισόδου νέου ανταγωνιστή στη σχετική αγορά. Υπάρχουν, όμως, και μειονεκτήματα, όπως το γεγονός ότι η ΠΕ δεν ελέγχει απόλυτα τη διοίκηση της νέας επιχείρησης, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να την εντάξει πλήρως στο στρατηγικό σχεδιασμό της. Σύμφωνα με την πρακτική εμπειρία, πολλές φορές εμφανίζονται διαφορές και διαφωνίες μεταξύ των εταίρων σχετικά με τους στόχους και την στρατηγική της κοινοπραξίας, γεγονός που μπορεί να επιφέρει τη διάλυσή της.

(γ) Η ολική ή μερική εξαγορά (total or partial acquisition) όπου η επιχείρηση αποκτά το σύνολο ή μέρος των μετοχών μιας τοπικής επιχείρησης. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτής της μορφής ταυτίζονται, με μικρές διαφοροποιήσεις, με αυτά των κοινοπραξιών. Θα πρέπει, όμως, να τονιστεί, ότι αυτή η μορφή, στα πλαίσια των ΑΞΕ που αναλαμβάνουν αλλοδαποί επενδυτικοί φορείς, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και συχνή. Ίσως επιλέγεται γιατί συνδυάζει πολλά από τα πλεονεκτήματα όλων των λοιπών μορφών ΑΞΕ, χωρίς όμως να παρουσιάζει σοβαρά μειονεκτήματα.

Τώρα, σε σχέση κίνητρο τους, οι βασικοί τύποι των ΑΞΕ προσδιορίζονται στους εξής (Κυρκιλής 2007, Λιαργκόβας 2007, Κότιος 2015):

Πρώτον, ΑΞΕ προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων (resource seeking). Κάποιες επιχειρήσεις προβαίνουν σε ΑΞΕ προκειμένου να αποκτήσουν συγκεκριμένους πλουτοπαραγωγικούς πόρους σε χαμηλότερο κόστος από ότι στην χώρα προέλευσης. Υπάρχουν τρεις (3) κύριοι τύποι πλουτοπαραγωγικών πόρων: (α) Οι φυσικοί πόροι, όπου σε αυτούς περιλαμβάνονται ενεργειακά αγαθά και μεταλλεύματα (π.χ. πετρέλαιο, φυσικό αέριο, χαλκός, βωξίτης, χρυσός) και αγροτικά προϊόντα (πχ. ζάχαρη, μπανάνες, καφές, τσάι). Αυτού του τύπου οι ΑΞΕ συνδέονται αποκλειστικά με τη χώρα υποδοχής και απαιτούν υψηλές επενδύσεις σε υποδομή. Για παράδειγμα, οι πετρελαϊκές ΠΕ ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία των ΑΞΕ, όπως η Shell, η Mobil ή μεταλλευτικές όπως η Ιαπωνική Nippon, η Steel Corporation και η Γαλλική Pechiney SA. (β) Φθινό ανειδίκευτο ή μερικά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. ΠΕ που προέρχονται από ανεπτυγμένες χώρες, όπου το εργατικό κόστος(μισθοί) είναι υψηλό, αναζητούν φθινό εργατικό δυναμικό στις αναπτυσσόμενες χώρες. Για παράδειγμα, το Μεξικό, η Ινδία και η Κίνα αποτελούν χώρες υποδοχής που προσφέρουν φθινό εργατικό δυναμικό. (γ) Οι τεχνολογικές και διαχειριστικές ικανότητες της χώρας υποδοχής. Στην κατηγορία αυτή των ΑΞΕ θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε και επιχειρήσεις που ανήκουν στο τομέα των υπηρεσιών, όπως τουρισμός, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, ιατρικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες γιατί έχουν χαρακτήρα που συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με τη χώρα υποδοχής.

Δεύτερον, ΑΞΕ προς αναζήτηση αγορών (market seeking), όπου ο στόχος αυτών των ΑΞΕ είναι η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών για την αγορά της χώρας υποδοχής ή/και γειτονικών αγορών. Θα μπορούσαμε εδώ να διακρίνουμε διάφορα κίνητρα που ωθούν τις επιχειρήσεις για ΑΞΕ τέτοιου είδους. Έτσι, κίνητρο για ΑΞΕ μπορεί να είναι η εγκατάσταση στην αγορά στόχου πελατών ή προμηθευτέ της επιχείρησης. Για παράδειγμα, πολλές Ιαπωνικές επιχειρήσεις ανταλλακτικών ακολούθησαν τις Ιαπωνικές αυτοκινητοβιομηχανίες στην επέκτασή τους στην Ευρώπη και ΗΠΑ. Επίσης, πολλά προϊόντα ή υπηρεσίες χρειάζονται προσαρμογή στα εγχώρια καταναλωτικά πρότυπα ή συνθήκες παραγωγής (π.χ. τρόφιμα και ποτά ή υπηρεσίες όπως η διαφήμιση). Η εξυπηρέτηση μιας αγοράς με ΑΞΕ μπορεί να είναι πιο συμφέρουσα από άποψη κόστους. Αγορές που οι επιχειρήσεις θεωρούν σημαντικές και βρίσκονται σε απόσταση από τη χώρα προέλευσης θα προτιμήσουν να τις εξυπηρετήσουν μέσω ΑΞΕ,

παρά με κάποιον άλλο τρόπο, όπως το εμπόριο, ειδικά στην περίπτωση υψηλού μεταφορικού κόστους. Επίσης, πολλές επιχειρήσεις οδηγούνται σε ΑΞΕ προκειμένου να βρίσκονται σε αγορές που βρίσκονται και οι ανταγωνιστές τους. Χαρακτηριστική είναι η αγορά των ΗΠΑ, όπου εξ' αιτίας του μεγέθους της, έχει κινητοποιήσει σχεδόν όλες τις αλλοδαπές ΠΕ, να έχουν παρουσία εκεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε την Ελληνική τσιμεντοβιομηχανία ΤΙΤΑΝ και την φαρμακοβιομηχανία LAVIPHARM που εξαγόρασαν παραγωγικές μονάδες στις ΗΠΑ, προκειμένου να δραστηριοποιηθούν σε μια από τις δυναμικότερες αγορές του κόσμου.

Τρίτον, ΑΞΕ προς αναζήτηση αποδοτικότητας (efficiency seeking), όπου οι ΠΕ αφού έχουν κατοχυρώσει τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους και τις αγορές που αναζητούν, επιδιώκουν να οργανώσουν όλες αυτές τις δραστηριότητες προκειμένου να κάνουν την καλύτερη δυνατή χρήση των πλουτοπαραγωγικών πηγών τους.

Τέταρτον, ΑΞΕ προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων (strategic asset seeking). Αυτός ο τύπος ΑΞΕ περιλαμβάνει ΠΕ που στοχεύουν στη διατήρηση και βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας τους με την εξαγορά (των πλουτοπαραγωγικών πόρων) άλλων επιχειρήσεων. Τέτοιου είδους ΑΞΕ συναντούμε κυρίως σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας.

2. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Ως προς τις σύγχρονες εξελίξεις των ΑΞΕ, διαπιστώνεται ότι αυτές αυξήθηκαν δραματικά τα τελευταία 15 χρόνια, ξεπερνώντας την διεθνή αύξηση του εμπορίου και του εισοδήματος (UNCTAD World Investment Report 2015). Κατά την περίοδο 1986/2000 υπήρξε μια τεράστια αύξηση στη δράση των ΠΕ που προκύπτει από τις διεθνείς ροές των ΑΞΕ. Έτσι, ενώ το παγκόσμιο ΑΕΠ αυξάνονταν κατά 2,5% μ.ο. ετησίως, ανάμεσα στο 1985 και 1999, και οι εξαγωγές κατά 5,6% μ.ο. ετησίως, οι παγκόσμιες ροές ΑΞΕ αυξάνονταν ετησίως (μ.ο.) κατά 17,7%. Έτσι, παρατηρήθηκε μια αλματώδης αύξηση των ΑΞΕ σε σχέση με την περίοδο πριν το 1985, όπου οι ΑΞΕ

κινούνταν με τους ίδιους ρυθμούς με το διεθνές ΑΕΠ και το διεθνές εμπόριο. Μετά το 2001, μειώθηκε ο ρυθμός ανάπτυξης των ΑΞΕ. Το 2001, λόγω και του τρομοκρατικού κυπήματος στις ΗΠΑ, επήλθε η κατάρρευση των τιμών των μετοχών και η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας. Επίσης, μειώθηκε η αξία και ο ρυθμός των διασυνοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των διεθνών ΑΞΕ είναι το γεγονός ότι οι ΑΞΕ προέρχονται κυρίως από αναπτυγμένες χώρες. Στατιστικά, ανάμεσα στο 1998 και το 2000, το 92.9% των εξερχόμενων ροών προέρχονταν από αναπτυγμένες χώρες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αύξησαν τις ΑΞΕ τους φτάνοντας στο πικ τους στα μέσα της δεκαετίας του 1990, με ποσοστό 15,3%, αλλά στη συνέχεια μειώθηκε και μεταξύ 1998 και 2001 έπεσε στο 7,1%. Ανάμεσα στις αναπτυγμένες χώρες, οι ΗΠΑ αποτελούν το μεγαλύτερο ξένο επενδυτή. Η ΕΕ σαν σύνολο είχε περίπου το 71.2% εξερχόμενων ΑΞΕ, αλλά αυτό το ποσοστό περιλαμβάνει και τις ενδοευρωπαϊκές ΑΞΕ, που αυξήθηκαν σημαντικά μετά τη δημιουργία της κοινής αγοράς το 1992. Ακολουθούν η Ιαπωνία και η Ωκεανία. Ακόμα, οι ΑΞΕ κατευθύνονται κυρίως προς αναπτυγμένες χώρες, αλλά το μερίδιο αυτών φθίνει υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών. Το συγκριτικά υψηλό μερίδιο των αναπτυγμένων χωρών στις διεθνείς ΑΞΕ οφείλεται στο γεγονός, ότι οι ΠΕ συχνά αναζητούν μεγάλες και αυξανόμενες αγορές. Ανάμεσα στο 1970 και το 2001, το μερίδιο των εισερχόμενων ΑΞΕ στις αναπτυγμένες χώρες κυμάνθηκε από 58% σε 78% (1998/2001). Άξιο επισημάνσεως είναι το γεγονός, ότι το μερίδιο εισερχόμενων ΑΞΕ των αναπτυγμένων χωρών είναι μικρότερο από το αντίστοιχο μερίδιο των εξερχόμενων τους ΑΞΕ. Αναφορικά με τις αναπτυσσόμενες χώρες, το μερίδιο των εισερχόμενων ΑΞΕ τους αυξήθηκε από το 24.6% την περίοδο 1988/1993, σε άνω του 40% την περίοδο 1992/1997, πριν ξαναπέσει στο 21.33%, μετά την Ασιατική κρίση (1998/1999). Οι ΑΞΕ προς τις αναπτυσσόμενες χώρες κατευθύνονταν, κυρίως, προς την Ασία (και ιδίως την Κίνα) και τη Λατινική Αμερική. Μια άλλη διαπίστωση είναι ότι οι συγχωνεύσεις και εξαγορές αποτελούν την κύρια μορφή που παίρνουν οι ΑΞΕ, ιδιαίτερα στην περίπτωση των χωρών υψηλού εισοδήματος (UNCTAD 2015) . Η δημιουργία μιας θυγατρικής στο εξωτερικό μπορεί να γίνει είτε σαν greenfield investment, είτε σαν συγχώνευση ή εξαγορά. Η πλειοψηφία των ΑΞΕ γίνεται μέσω συγχωνεύσεων, των οποίων το ποσοστό αυξάνεται από 66.3% στα μέσα της δεκαετίας του 1980 σε 76.2% την περίοδο 1998/2001. Το ποσοστό των συγχωνεύσεων ήταν πολύ μικρότερο στις

αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό δείχνει το ρόλο των ΑΞΕ για τη χρηματοδότηση νέων επενδυτικών projects στις αναπτυσσόμενες χώρες και την έλλειψη στόχων εξαγορών σε αυτές τις χώρες. Να αναφέρουμε επίσης, ότι, οι περισσότερες ΑΞΕ συγκεντρώνονταν σε βιομηχανικούς κλάδους που είναι skill and technology –intensive (UNCTAD 2015). Εδώ, η πιο έντονη τάση σε σχέση με τους κατανομή των ΑΞΕ είναι η σημαντική αύξηση τους στις υπηρεσίες (από 41.2% το 1982/86 σε 53.2% το 1998/2001) και η παράλληλη μείωση τους στους πρωτογενείς τομείς (από 15.1% σε 5.65%). Το ποσοστό των ΑΞΕ στη μεταποίηση είναι περίπου 40% του συνόλου. Αυτή η τάση αντανακλά την γενικότερη μετακίνηση του παγκόσμιου ΑΕΠ από τους πρωτογενείς τομείς και τη γεωργία στις υπηρεσίες. Οι τομείς, γενικότερα, όπου είναι μεγαλύτερη η παρουσία των ΠΕ είναι τομείς που χαρακτηρίζονται από μεγάλες επενδύσεις στην Ε και Α, μεγάλο ποσοστό επαγγελματιών και τεχνικών εργατών, παραγωγή τεχνολογικά σύνθετων ή διαφοροποιημένων προϊόντων. Αυτά τα χαρακτηριστικά προσφέρουν πλεονεκτήματα στην ίδια την επιχείρηση και οδηγούν π.χ. σε οικονομίες κλίμακας.

Κατά τελευταία έτη, οι εισροές αυξήθηκαν από 207,6 δις δολάρια ΗΠΑ (\$) το 1990, σε 1.450 δις \$ το 2013, παρά τη διεθνή χρηματοπιστωτική 2008/9 (Unctad 2014). Η αύξηση των ετήσιων ροών ΑΞΕ επέφερε μια αντίστοιχα μεγάλη αύξηση του παγκόσμιου αποθέματος (stock) ΑΞΕ από 2,078 τρις \$ το 1990, σε 25,4 τρις \$ το 2013 (UNCTAD 2015). Οι συνολικές ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά 9% το 2013 σε σχέση με το 2012 και ανήλθαν στα 1.450 δις δολάρια ΗΠΑ (\$). Στις αναπτυσσόμενες χώρες εισέρευσαν 778 δις \$ ή το 54%, με την μερίδα του λέοντος να λαμβάνουν οι χώρες της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ασίας (Unctad 2014). Στις αναπτυγμένες οικονομίες επενδύθηκαν το 2013 περ. 566 δις \$ ή το 39%, με κύριους αποδέκτες τις χώρες της ΕΕ και της Β. Αμερικής. Οι χώρες σε μετάβαση (π.χ. Ρωσία) έλαβαν το 7% των παγκόσμιων ΑΞΕ ή 108 δις \$. Πολύ χαμηλό εξακολουθεί να είναι το μερίδιο των χωρών της Αφρικής. Επίσης, σημειώνεται ότι οι αναπτυγμένες χώρες εξακολουθούν να επενδύουν στον υπόλοιπο κόσμο, με αποτέλεσμα οι εξερχόμενες ΑΞΕ να είναι υψηλότερες από τις εισερχόμενες σ' αυτές. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να τονιστεί ότι τα τελευταία έτη έχει αυξηθεί σημαντικά η εκροή ΑΞΕ από αναπτυσσόμενες χώρες και ειδικά από τις χώρες της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ασίας, όπως και της Λατινικής Αμερικής (Unctad 2014). Κατά τα έτη 20012 και 2013 οι χώρες με τις μεγαλύτερες εισροές ΑΞΕ ήταν οι

ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Ισπανία, το ΗΒ και η Ιρλανδία. Κατά τα ίδια έτη, οι σημαντικότερες χώρες προέλευσης (εκροές) των ΞΑΕ ήταν οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Γερμανία και η Ελβετία (UNCTAD 2015).

3. Επιδράσεις των ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής

Οι ΑΞΕ είναι πολύ σημαντικές, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την οικονομική ανάπτυξη τόσο των χωρών υποδοχής, όσο και των χωρών προέλευσης (Κότιος 2015). Συνοπτικά, οι κύριες θετικές επιδράσεις στις χώρες υποδοχής είναι (Κυρκιλής 2007, Κότιος 2015):

Η αύξηση των επενδύσεων και του σχηματισμού υπενδυσμένου κεφαλαίου στη χώρα υποδοχής. Κατά τη διάρκεια της επένδυσης προκύπτουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για το σύνολο της οικονομίας της χώρας υποδοχής. Όσο περισσότερες τοπικές εισροές χρησιμοποιούνται στην επένδυση, τόσο εντονότερες οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις. Η αύξηση του επενδυσμένου κεφαλαίου διευρύνει και αυξάνει την παραγωγική ικανότητα της χώρας υποδοχής. Επίσης, η θετική αναπτυξιακή επίδραση με την αύξηση του ΑΕΠ, η οποία προκύπτει μετά την έναρξη της οικονομικής δραστηριότητας. Μέσω της παραγωγής αγαθών ή/και υπηρεσιών προκύπτουν άμεσες επιδράσεις στη μεγέθυνση της οικονομίας. Ακόμα, η αύξηση των επενδύσεων ή/και της παραγωγής επιχειρήσεων οι οποίες λειτουργούν ως προμηθευτές της ΑΞΕ ή ως πελάτες αυτής. Ο βαθμός διασύνδεσης με άλλες τοπικές επιχειρήσεις (backward or forward linkages) εξαρτάται από το είδος και τη μορφή της ΑΞΕ. Μία άλλη επίδραση είναι η αύξηση της απασχόλησης και η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Οι επιδράσεις στην απασχόληση μπορεί να είναι άμεσες ή έμμεσες. Επίσης, μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, μέσω ενδοεπιχειρησιακών προγραμμάτων κατάρτισης και μεταφοράς καλών πρακτικών είναι δυνατή η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και της παραγωγικότητας του εγχώριου ανθρώπινου δυναμικού. Ο άλλος παράγοντας είναι η τεχνολογική αναβάθμιση και η βελτίωση της καινοτομίας στη χώρα υποδοχής, μέσω της μεταφοράς τεχνολογία και τεχνογνωσίας από την μητρική επιχείρηση στη θυγατρική, αλλά και από την εγχώρια ανάπτυξη δραστηριοτήτων Έρευνας, Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΤΑΚ). Αυτό ισχύει ιδίως στην περίπτωση

μεγάλων βιομηχανικών επενδύσεων σε κλάδους αιχμής (π.χ. χημικών, φαρμακευτικών, βιοτεχνολογικών, αγροδιατροφικών προϊόντων, προϊόντων της πληροφορικής, των επικοινωνιών, των μηχανών, των οχημάτων, των υλικών, της ενέργειας κ.α.) Και ακολουθούν η αύξηση των εσόδων του κράτους υποδοχής μέσω της φορολογίας κεφαλαίου, κερδών και έμμεσων φόρων και τελών. Η ενδυνάμωση της εξωστρέφειας του τοπικού παραγωγικού συστήματος μέσω της αύξησης των εξαγωγών, του ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου (δηλ. μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου ομίλου) κ.α. Μέσω της ΑΞΕ η τοπική παραγωγή εντάσσεται σε δίκτυα παραγωγής, εφοδιασμού και πωλήσεων στις διεθνείς αγορές, με αποτέλεσμα την ευκολότερη διείσδυση σε άλλες αγορών των εγχώριων προϊόντων και υπηρεσιών. Καθώς και η διεύρυνση και εντατικοποίηση του εσωτερικού ανταγωνισμού μέσω της εμφάνισης νέων ανταγωνιστών. Τα οφέλη αυτά είναι ισχυρά, όταν η εσωτερική αγορά είναι σχετικά κλειστή στον εισαγωγικό ανταγωνισμό και όταν κυριαρχεί από μονοπώλια, ολιγοπώλια ή άλλες μορφές περιορισμένου ανταγωνισμού (π.χ. καρτέλ). Τέλος, να προσθέσουμε, την διάσωση ή ανταγωνιστική αναβάθμιση υφιστάμενων επιχειρήσεων, οι οποίες αντιμετώπιζαν προβλήματα επιβίωσης και παρέμειναν ενεργές χάρις της εξαγοράς από ξένες επιχειρήσεις. Τη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών, αφενός μέσω της αύξησης της εισαγωγής κεφαλαίων και αφετέρου μέσω της αύξησης των εξαγωγών. Όπως και την ενίσχυση των εισοδημάτων των εργαζομένων, δεδομένου ότι λόγω αυξημένης παραγωγικότητας, παρατηρείται το φαινόμενο οι εργαζόμενοι σε πολυεθνικές επιχειρήσεις να αμείβονται καλύτερα από τους απασχολούμενους σε εθνικές επιχειρήσεις. Οι παραπάνω θετικές επιδράσεις είναι εντονότερες όταν πρόκειται για νέες επενδύσεις (*greenfield*), οι οποίες χρησιμοποιούν στο μέγιστο βαθμό εγχώριους εργαζόμενους, πρώτες ύλες και ενδιάμεσα προϊόντα και όταν εξάγουν σημαντικό μέρος των παραγόμενων αγαθών ή υπηρεσιών. Συμπερασματικά, μέσω των ΑΞΕ μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά η παραγωγική ικανότητα της χώρας υποδοχής. Η αύξηση της παραγωγικότητας επιφέρει και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της αποδοτικότητας και της ποιότητας της παραγωγής της επιχείρησης. Τα εφόδια αυτά όπως είναι η ανταγωνιστικότητα, η αποδοτικότητα και η ποιότητα παραγωγής είναι τα εφόδια που χρειάζονται οι επιχειρήσεις για να αποκτήσουν πρόσβαση σε ξένες αγορές μέσω υπερεθνικών δικτύων. Είναι, όμως, δυνατό να προκύψουν και ορισμένες

αρνητικές επιδράσεις, όπως (Κότιος 2015): Η απόκτηση μονοπωλιακής ή δεσπόζουσας θέσης στην αγορά της χώρας υποδοχής με αρνητικές συνέπειες για τους καταναλωτές και τις ανταγωνίστριες επιχειρήσεις. Η εξαγορά και εν συνεχεία το κλείσιμο μιας επιχείρησης, ώστε να μειωθεί ο διεθνής ανταγωνισμός της επιχείρησης που πραγματοποιεί την ΑΞΕ. Επίσης, στην περίπτωση της εξαγοράς μιας επιχείρησης μπορεί να υπάρξει και μείωση της απασχόλησης στα πλαίσια του εξορθολογισμού αυτής. Η μεταφορά κερδών σε άλλες χώρες μέσω του ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, ώστε αυτά να μην φορολογηθούν στη χώρα υποδοχής, αλλά σε άλλη χώρα με χαμηλούς ή ανύπαρκτους φορολογικούς συντελεστές. Η απόκτηση οικονομικής ή/και πολιτικής επιρροής στη χώρα υποδοχής και η καταχρηστική άσκηση αυτής. Η μέχρι σήμερα πρακτική δείχνει ότι οι θετικές επιδράσεις, συνολικά, υπερσχύουν των αρνητικών (Κότιος 2015). Εξάλλου, αυτός είναι και ο λόγος που σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου ανταγωνίζονται στην προσέλκυση των ΑΞΕ.

4. Παράγοντες που επηρεάζουν το τόπο εγκατάστασης των ΑΞΕ

Σ' αυτό το σημείο η ανάλυση στρέφεται στους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των ΑΞΕ και κατ' επέκταση την πολιτική προσέλκυσής τους. Σύμφωνα με τη σχετική έρευνα (Κότιος 2015), οι σημαντικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες των ΑΞΕ είναι οι εξής: Πρώτον, η οικονομική και πολιτική σταθερότητα. Ένα σταθερό πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον είναι βασική προϋπόθεση προκειμένου μια χώρα να αναλάβει επενδυτικό κίνδυνο σε μία άλλη. Σε ένα περιβάλλον με πολέμους, εσωτερικές συγκρούσεις, πολιτική πόλωση και ακυβερνησία είναι βέβαιο ότι αυτό θα εκτιμηθεί με υψηλό βαθμό. Είναι βέβαιο, ότι καμία επιχείρηση δεν επενδύει σε μια χώρα που είναι πιθανόν στο μέλλον να κρατικοποιήσει ιδιωτικές επιχειρήσεις ή που τα μακροοικονομικά τους μεγέθη δεν εμπνέουν σταθερότητα (Seidel M,2008). Και, δεύτερον, η ύπαρξη συμφωνιών αμοιβαίας προστασίας των επενδύσεων και οι συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας μεταξύ της χώρας προέλευσης της ΑΞΕ και της χώρας υποδοχής επηρεάζουν θετικά την ανάληψη της επένδυσης. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις, αποτελούν το εσωτερικό επενδυτικό περιβάλλον, το οποίο διαμορφώνεται, πέραν της πολιτικής και μακροοικονομικής σταθερότητας και προβλεψιμότητας, από τη

γραφειοκρατία και τον κρατικό παρεμβατισμό, την κοινωνική ειρήνη, το εργατικό, φορολογικό, χωροταξικό και περιβαλλοντικό δίκαιο, την απλοποίηση των διαδικασιών ίδρυσης και λύσης επιχειρήσεων, καθώς και αδειοδοτήσεων, από την ασφάλεια δικαίου και την ταχύτητα απονομής δικαιοσύνης κ.α. Όπως δείχνει η εμπειρική παρατήρηση (Κυρκιλής 2007, Λιαργκόβας 2007) το φιλελεύθερο οικονομικό περιβάλλον είναι εκείνο το οποίο ευνοεί σε γενικές γραμμές τη προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επίσης, συχνά, το ύψος της φορολογίας των κερδών και των συντελεστών της παραγωγής (π.χ. κεφαλαίου, εργασίας) αποτελεί σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα των ΑΞΕ. Επιπροσθέτως, η ύπαρξη αναπτυγμένων υποδομών και δικτύων καθώς και οργανωμένων χώρων υποδοχής επιχειρήσεων. Οι μεταφορικές και επικοινωνιακές υποδομές, τα δίκτυα ενέργειας, η ύπαρξη βιομηχανικών περιοχών, η ποιότητα του περιβάλλοντος και των περιβαλλοντικών υποδομών κ.α. επηρεάζουν θετικά την προσέλκυση επενδύσεων. Η προσφορά και η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και το κόστος της εργασίας της χώρας υποδοχής είναι συχνά καθοριστικής σημασίας. Για ΑΞΕ έντασης εργασίας ιδιαίτερη σημασία έχει το συνολικό κόστος αυτής. Αντιθέτως, για επενδύσεις έντασης κεφαλαίου και ειδικά τεχνολογίας και γνώσης ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού και η στάση αυτού έναντι της εργασίας. Ιδιαίτερα, η κατάσταση των εσωτερικών χρηματοπιστωτικών αγορών όπως των τραπεζών και της κεφαλαιαγοράς, σε συνδυασμό με το συναλλαγματικό καθεστώς και τη συναλλαγματική σταθερότητα λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους ξένους επενδυτές. Όσο πιο αναπτυγμένο είναι το τραπεζικό σύστημα και το χρηματιστήριο τόσο ευκολότερη καθίσταται η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων (Κότιος 2015). Εξάλλου, η ελευθερία στην εξωτερική κίνηση κεφαλαίων, στον επαναπατρισμό των κερδών και η συναλλαγματική σταθερότητα μειώνουν τους χρηματοπιστωτικούς και συναλλαγματικούς κινδύνους και βελτιώνουν το συνολικό οικονομικό περιβάλλον μιας χώρας υποδοχής. Με την πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων μιας χώρας δύναται να επιφέρει εισροές ΑΞΕ. Σαφώς και δεν αρκεί αυτό από μόνο του. Οι ιδιωτικοποιήσεις, πέρα από την αξία του προς πώληση αντικειμένου, δύναται να δώσουν ικανοποιητικά αποτελέσματα, εφόσον λαμβάνουν χώρα σε ένα σταθερό και φιλικό για τους επενδυτές περιβάλλον. Συνεπικουρείται, επίσης, από το μέγεθος της αγοράς μιας χώρας υποδοχής, που είναι σημαντικός προσδιοριστικός παράγων, όταν πρόκειται για

επενδύσεις που στοχεύουν στην παραγωγή και διάθεση στην εσωτερική αγορά αγαθών και υπηρεσιών (π.χ. τράπεζες, ασφάλειες, εμπόριο, βιομηχανία). Σχεδόν κατά κανόνα, οι ΑΞΕ του τομέα των υπηρεσιών στοχεύουν, κυρίως, στον εφοδιασμό της εσωτερικής αγοράς και, συνεπώς, επηρεάζονται από το μέγεθός της. Το εξωτερικό εμπορικό καθεστώς συνιστά έναν περαιτέρω παράγοντα προσδιορισμού των ΑΞΕ. Μεγάλες χώρες, με αναπτυγμένες ή αναδυόμενες εσωτερικές αγορές, οι οποίες όμως προστατεύονται με υψηλά εμπόδια από τον εξωτερικό ανταγωνισμό, είναι πολύ πιθανό να προσελκύσουν ΑΞΕ για ικανοποίηση της εσωτερικής αγοράς. Στην περίπτωση αυτή, μέσω ΑΞΕ οι πολυεθνικές επιδιώκουν την υπερπήδηση των εμπορικών εμποδίων. Κυρίως, το επιτυγχάνουν με τα διάφορα κίνητρα για την προσέλκυση ΑΞΕ όπως είναι οι επιχορηγήσεις του κεφαλαίου, οι φορολογικές διευκολύνσεις και άλλα επενδυτικά κίνητρα, τα οποία μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο. Η ύπαρξη φυσικών πόρων και πρώτων υλών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για ορισμένες ΑΞΕ, οι οποίες πραγματοποιούνται αναγκαστικά στον τόπο ύπαρξής των φυσικών πόρων (Κότιος 2015). Για παράδειγμα, επιχειρήσεις εξόρυξης μεταλλευμάτων, πετρελαίου, αερίου κ.λπ. είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να προβούν σε επιτόπιες επενδύσεις. Εάν υπάρξει και επιτόπια καθετοποίηση της αξιοποίησης των πρώτων υλών, τότε τα οφέλη για τη χώρα υποδοχής αυξάνονται. Και το τεχνολογικό-καινοτομικό επίπεδο και οι υποδομές έρευνας και ανάπτυξης σε μια περιοχή αποτελούν σημαντικό ενεργητικό για την προσέλκυση επενδύσεων οι οποίες είναι σε κλάδους τεχνολογικής αιχμής και χρειάζονται τη συνεργασία και δικτύωση με το τοπικό ερευνητικό δυναμικό. Μια χώρα, η οποία έχει ευνοϊκή γεωγραφική θέση για τη διακίνηση εμπορευμάτων είναι πιθανό να προσελκύσει ΑΞΕ στους κλάδους του διαμετακομιστικού εμπορίου και των ναυτιλιακών υπηρεσιών (Κότιος 2015). Το ίδιο ισχύει σε περίπτωση που μια χώρα αποτελεί κόμβο διεθνών ενεργειακών δικτύων. Επίσης, χώρες με ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον δύνανται να προσελκύσουν επενδύσεις παραγωγής και υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση όμορων χωρών. Είναι αξιοσημείωτος ο παρακάτω Πίνακας 1 που απεικονίζει ονομαστικά τα κίνητρα και τα αντικίνητρα για την προσέλκυση των άμεσων ξένων επενδύσεων:

ΠΙΝΑΚΑΣ : ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΑΞΕ

ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ Η ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ	ΚΙΝΗΤΡΑ
1. Εισδοχή και εγκατάσταση	1. Δημοσιονομικά
<ul style="list-style-type: none"> • Τομείς αποκλεισμένοι για ΑΞΕ • Ορισμός ανώτατου αριθμού ΑΞΕ • Ορισμός κατώτατου κεφαλαίου για μια ΑΞΕ • Εμπόδια εισόδου στην εγχώρια αγορά – Κριτήρια • Έλεγχοι-αδειοδοτήσεις-καταχωρήσεις • Ρυθμίσεις για νομική μορφή ΑΞΕ • Περιορισμοί στην επιλογή τύπου εγκατάστασης • Περιορισμοί στην εισαγωγή ορισμένων • συντελεστών παραγωγής • Τέλη και φόροι ίδρυσης και εγκατάστασης επιχείρησης • Φορολογία κεφαλαίου ΑΞΕ • Απαγόρευση συμμετοχής σε εγχώριες ιδιωτικοποιήσεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση ή απαλλαγή φορολογίας κεφαλαίου • Μείωση ή κατάργηση στη φορολογία κερδών και μερισμάτων • Μείωση χρόνου αποσβέσεων • Μεταφορά ζημιών στα επόμενα έτη • Απαλλαγή ή μείωση φορολογία για επανεπένδυση κερδών • Απαλλαγή ή μείωση επιβαρύνσεων στα επαναπατριζόμενα κέρδη και κεφάλαια • Μείωση ή κατάργηση κοινωνικών εισφορών • Μείωση φορολογικής επιβάρυνσης για εισροές, προσωπικό, διαφήμιση κ.α. • Χαμηλοί συντελεστές φορολογίας για εγχώριες εισροές • Μείωση ή κατάργηση δασμών για εισαγωγές ή εξαγωγές
2. Λειτουργία	2. Χρηματοοικονομικά
<ul style="list-style-type: none"> • Απαγόρευση απασχόλησης αλλοδαπού προσωπικού • Περιορισμοί στη συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς • Ελάχιστες απαιτήσεις και προδιαγραφές για εγχώρια απασχόληση, για χρήση εγχώριων εισροών, για κατάρτιση προσωπικού, για συναλλαγματικά έσοδα, για εισαγωγές-εξαγωγές κ.α. • Περιορισμοί στην πρόσβαση σε εγχώριες εισροές, σε τοπικά δίκτυα και υπηρεσίες • Περιορισμοί στην πρόσβαση σε εγχώρια κεφάλαια, στο χρηματιστήριο, στην αγορά συναλλάγματος, στον επαναπατρισμό κερδών κ.α. • Αποκλεισμός από ορισμένες πληροφορίες • Ειδικοί περιορισμοί για επενδύσεις σε συγκεκριμένους κλάδους (π.χ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιχορηγήσεις στο κεφάλαιο της επένδυσης • Επιδότηση επιτοκίου • Εγγυήσεις δανείων • Παροχή κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου • Άτοκα κρατικά δάνεια • Εγγυήσεις για συναλλαγματικό κίνδυνο • Παροχή συναλλάγματος σε χαμηλότερη τιμή για εισαγωγές ή σε υψηλότερη για εξαγωγές (διπλές ισοτιμίες)

τράπεζες, τηλεπικοινωνίες κ.α.)	<ul style="list-style-type: none"> Εξαγωγικές εγγυήσεις Επιδότηση της ασφάλισης ή /και του μεταφορικού κόστους για εξαγωγές
<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμοί στη διαφήμιση Κ.α. 	
3. Ιδιοκτησία και έλεγχοι	3. Λοιπά
<ul style="list-style-type: none"> Δυνατότητα κρατικοποίησης ή αναγκαστικής αλλαγής ιδιοκτησιακού καθεστώτος Ανώτατο ποσοστό συμμετοχής της ξένης εταιρείας στο κεφάλαιο και στον έλεγχο της εγχώριας επιχείρησης (π.χ. 50%) Κατώτατο ποσοστό εθνικής συμμετοχής Περιορισμοί στη χρήση ξένων δανείων ή εγχώριων Περιορισμοί στη μεταβίβαση μετοχών Περιορισμοί στην κατανομή κερδών και μερισμάτων Περιορισμοί στην εθνικότητα του μανάτζμεντ Υποχρεωτικοί Διορισμοί στο Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ) μελών από την κυβέρνηση της χώρας υποδοχής ή έγκριση από αυτή αποφάσεων του ΔΣ Βέτο στις αποφάσεις του ΔΣ από την κυβέρνηση Περιορισμοί στη μεταβίβαση ακινήτων ή στην απόκτηση νέων Περιορισμοί στην απόκτηση ή αξιοποίηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας 	<ul style="list-style-type: none"> Επιδότηση των εργαζομένων Κατάρτιση των εργαζομένων Δωρεάν ή με χαμηλό κόστος παροχή χώρων εγκατάστασης Παροχή κρατικών υπηρεσιών (π.χ. ενέργεια) με χαμηλό κόστος Κατασκευή από το κράτος υποδοχής υποδομών εξυπηρέτησης Άμεση διεκπεραίωση όλων των υποθέσεων (π.χ. onestopshops, fasttracks)

Πηγή : Κότιος 2015

Τέλος, η θεωρία των ΑΞΕ, επίσης, ενέχει και τρεις εννοιολογικές προσεγγίσεις, οι οποίες διακρίνονται στις Μικρο-οικονομικές προσεγγίσεις, όπου περιλαμβάνουν τη θεωρία της Βιομηχανικής Οργάνωσης και οι ΑΞΕ είναι δυνατό να ερμηνευτούν στο πλαίσιο της ευρύτερης γνωστής θεωρίας της βιομηχανικής οργάνωσης (Κοτταρίδη 2014). Η βιομηχανική οργάνωση αναφέρεται στην ασυμμετρία των επιχειρήσεων, όσον αφορά στην κατοχή ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, γεγονός που επιφέρει ατέλειες στην αγορά. Έτσι, η κατοχή ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων μπορεί να αναφέρεται σε ικανότητες μίας επιχείρησης έναντι των άλλων, όπως οι δεξιότητες μάρκετινγκ, οι δεξιότητες διοίκησης, αλλά και σε πλεονεκτήματα, όπως η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, η κατοχύρωση της μάρκας του προϊόντος, το διαφοροποιημένο προϊόν και άλλα.

Η νεοτεχνολογική ερμηνεία του διεθνούς εμπορίου δίνει έμφαση στο ρόλο της καινοτομίας, η ύπαρξη της οποίας δίνει στην επιχείρηση συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων, επομένως, αναφέρεται στην ύπαρξη ατελών αγορών (Κοτταρίδη 2014). Για την πραγματοποίηση ΑΞΕ, όμως, και όχι κάποιας άλλης μορφής διεθνοποίησης,

όπως οι εξαγωγές ή το licensing, απαιτείται η ετερογένεια των αγορών ως προς τη διαθεσιμότητα των παραγωγικών συντελεστών και τα καταναλωτικά πρότυπα. Η συγκεκριμένη θεωρία ερμηνεύει τις ΑΞΕ ως μία επιλογή της επιχείρησης έναντι εξαγωγών.

Σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα, οι αναπτυσσόμενες χώρες, λόγω συσσώρευσης κεφαλαίου, διαθέτουν σχετική αφθονία κεφαλαίου, ενώ οι αναπτυσσόμενες σχετική αφθονία εργασίας. Αυτό μεταφράζεται σε χαμηλότερες αποδόσεις του κεφαλαίου και επομένως, οι επενδυτές αναζητούν ευκαιρίες σε χώρες όπου οι αποδόσεις είναι μεγαλύτερες (Κοτταρίδη, 2014). Πρόκειται στην πραγματικότητα για τη σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης μίας χώρας, με το είδος και το επίπεδο των εισερχόμενων ΑΞΕ. Τα επί μέρους στάδια της ανάπτυξης μιας χαρακτηρίζονται από αντίστοιχες εισροές και εκροές ΑΞΕ.

Ειδικότερα: Το πρώτο ή διαφορετικά «προβιομηχανικό» στάδιο ανάπτυξης μιας χώρας χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης και μεγάλο βαθμό προστατευτισμού. Στο δεύτερο στάδιο παρατηρείται αναβάθμιση των πλεονεκτημάτων τοποθεσίας, όπως η μεγέθυνση της εγχώριας αγοράς και η εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού. Στο τρίτο στάδιο, το βιοτικό επίπεδο της χώρας αυξάνει και παρατηρείται διαφοροποίηση της ζήτησης προς προϊόντα ποιοτικά, υψηλής εισοδηματικής ελαστικότητας και επώνυμα. Και τέλος, στο τέταρτο στάδιο, οι εισροές ΑΞΕ εξισώνονται ή υπερβαίνουν τις εκροές και προέρχονται (κατευθύνονται) αντίστοιχα όλο και περισσότερο από (σε) χώρες του ίδιου επιπέδου ανάπτυξης, παρατηρείται δηλαδή μία ενδοκλαδικότητα.

Από την άλλη πλευρά, κατά τον Παπασυριόπουλο, οι ΑΞΕ συνδέονται με την μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, η οποία προσδιορίζεται από τη διαθεσιμότητα των παραγωγικών συντελεστών (εργατικό δυναμικό, κεφάλαιο) και την παραγωγικότητά τους, η οποία με τη σειρά της αντανακλά την τεχνολογική πρόοδο και την αποτελεσματική κατανομή των συντελεστών. Στα περισσότερα υποδείγματα ενδογενούς οικονομικής ανάπτυξης, οι ΑΞΕ αποδεικνύονται καθοριστικοί παράγοντες, καθώς αυξάνουν την κεφαλαιακή επάρκεια και το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό και ενισχύουν την τεχνολογική πρόοδο στη χώρα υποδοχής (de Mello, 1997). Η θετική επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη φαίνεται να είναι μεγαλύτερη στις περισσότερο ανεπτυγμένες οικονομίες, καθώς έχουν μεγαλύτερη ικανότητα απορρόφησης της νέας

τεχνολογίας. Εδώ, η σημαντικότερη ίσως θετική επίπτωση μιας ΑΞΕ είναι η μεταφορά τεχνολογίας και η διάχυση τεχνολογίας που μπορεί να επιφέρει. Είναι γνωστό, ότι η παραγωγή νέας τεχνολογίας προέρχεται κυρίως από ένα μικρό αριθμό κρατών και επιχειρήσεων. Ενδεικτικά αναφέρεται (UNCTAD, 1999, σελ. 199), ότι οι δαπάνες για έρευνα και καινοτομία (R&D) της ομάδας κρατών G7 αντιστοιχούσε το 1996 στο 90% των παγκοσμίων δαπανών. Επίσης, η σχέση των εγχώριων προμηθευτών και καταναλωτών με τους φορείς υλοποίησης των ΑΞΕ συμβάλλει σημαντικά στη διάχυση της τεχνολογίας. Έχουν προσδιοριστεί οι παρακάτω μορφές αλληλοεπίδρασης που μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας των τοπικών παραγωγικών μονάδων: α) της βοήθειας στους δυνητικούς προμηθευτές να εγκαταστήσουν αποτελεσματικές παραγωγικές διαδικασίες, β) της αξίωσης από τους προμηθευτές για προϊόντα υψηλής ποιότητας και αξιοπιστίας τα οποία θα διανέμονται εγκαίρως, γ) της παροχής κατάρτισης στο εργατικό δυναμικό και βελτίωσης του τρόπου οργάνωσης και διοίκησης. Όσον αφορά δε στις επενδύσεις, σύμφωνα με στοιχεία του ΔΝΤ και της UNCTAD για διάφορες χώρες, διαπιστώθηκε ότι η επίδραση των προγενεστέρων ΑΞΕ (αξία ΑΞΕ με χρονική υστέρηση) αποδεικνύεται καταλυτική για την τρέχουσα επενδυτική δραστηριότητα. Ο βαθμός ανάπτυξης του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος φαίνεται ότι προσδιορίζει ως σ' ένα βαθμό κατά πόσο οι ΑΞΕ εκτοπίζουν ή όχι τις εγχώριες επενδύσεις (Borenzstein/De Gregorio / Lee, 1995). Σε ένα περιβάλλον περιορισμένης διαθεσιμότητας κεφαλαίων, εάν οι ΑΞΕ ανταγωνίζονται στις εγχώριες αγορές χρήματος και κεφαλαίου τις εγχώριες επενδύσεις, τότε λόγω της μεγαλύτερης πιστοληπτικής ικανότητας που διαθέτουν οι πολυεθνικές εταιρίες, μπορούν σχετικά εύκολα να εκτοπίσουν τις εγχώριες επενδύσεις. Επιπλέον, ένα μεγάλο μέρος της αύξησης των ΑΞΕ τα τελευταία χρόνια οφείλεται στις ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων. Η υλοποίηση μιας ιδιωτικοποίησης προϋποθέτει, συνήθως, την πολιτική βούληση των κυβερνήσεων για διαρθρωτικές αλλαγές, ενώ οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις και εξαγορές προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός κατάλληλου θεσμικού πλαισίου, που θα δημιουργεί τις προϋποθέσεις στους διεθνείς επενδυτές να υλοποιήσουν ΑΞΕ. Στο πλαίσιο, αυτό η απόφαση μίας κυβέρνησης να αποτελέσει η χώρα της τόπο προορισμού ΑΞΕ, αφ' εαυτής, εγκαινιάζει μία περίοδο γενικότερων θεσμικών και διαρθρωτικών αλλαγών για τη χώρα αυτή. Και τελιώνοντας, το ερώτημα, που τίθεται, είναι κατά πόσο οι ΑΞΕ λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς

το διεθνές εμπόριο (Παπασιριόπουλος, 2012). Σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρία του διεθνούς εμπορίου, οι ξένες επενδύσεις λειτουργούν ως υποκατάστατο του διεθνούς εμπορίου (Mundell, 1957) και στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και πιο σύγχρονα θεωρητικά υποδείγματα, όπως το υπόδειγμα του Richard Caves για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (Caves, 1996). Αυτό οφείλεται στην υλοποίηση μιας ΑΞΕ, η οποία μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη ζήτηση εισαγωγών στη χώρα υποδοχής, μέσω της αύξησης του εισοδήματος και, κυρίως, της εισαγωγής νέων καταναλωτικών προτύπων που δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην έννοια του καλού προϊόντος.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες επηρεάζουν το καθεστώς και την πολιτική προσέλκυσης ΑΞΕ. Σύμφωνα με τον Loewendahl (2001), το πλαίσιο για την στήριξη και την προώθηση των επενδύσεων μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις κύριους τομείς: στρατηγική και οργάνωση, παραγωγή, διευκόλυνση και επενδυτικές υπηρεσίες. Γενικά, υπάρχουν διαφορετικά στάδια, όπως ο καθορισμός του πλαισίου εθνικής πολιτικής, ο οποίος απαιτεί διυπουργικές αποφάσεις. Ο συντονισμός των πολιτικών, ο καθορισμός των στόχων, η λήψη απόφασης σχετικά με τη διάρθρωση των μέτρων, κ.α.

Σύμφωνα με την UNCTAD και τη UNIDO, η διαδικασία απελευθέρωσης των ΑΞΕ περιλαμβάνει τρία μέτρα: την απομάκρυνση των στρεβλώσεων της αγοράς, που προκύπτουν από τους περιορισμούς, ή και των κινήτρων που εφαρμόζει διακριτικά σε ξένους επενδυτές, διότι δημιουργούν δυσμενείς διακρίσεις προς τους επενδυτές και την ενίσχυση της εποπτείας της αγοράς, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ορθή λειτουργία της αγοράς (των κανόνων του ανταγωνισμού). Στην πραγματικότητα, ενώ οι δύο πρώτες συνεπάγονται την απελευθέρωση των άμεσων ξένων επενδύσεων, η συνολική τους ευεργετική επίδραση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παρουσία των αρμοδίων και την καλά οργανωμένη αγορά και εποπτεία.

5. Οι ΑΞΕ σε χώρες με κρίση

5.1 Η περίπτωση της Βραζιλίας

5.1.1 Οικονομική κρίση στη Βραζιλία

Ιστορικά, η κρίση που κτύπησε τη Βραζιλία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 και κορυφώθηκε τη διετία 1997-1999, ενώ μοιάζει με εκείνες της Ρωσίας, της Ασίας και άλλων χωρών της Λ. Αμερικής. Μία από τις βασικές αιτίες της κρίσης ήταν η πρόσδεση του βραζιλιάνικου νομίσματος (Real) με το δολάριο ΗΠΑ, με ισοτιμία 1 Real = 1 \$ (1994), στο πλαίσιο μιας εκτεταμένης νομισματικής μεταρρύθμισης για την καταπολέμηση του υψηλού πληθωρισμού. Επρόκειτο για μία πραγματική ανατίμηση του βραζιλιάνικου νομίσματος, γεγονός που προκάλεσε την αύξηση των εισαγωγών και τη μεγάλη πτώση των εξαγωγών. Έτσι, το 1997 οι εισαγωγές της Βραζιλίας ήταν αξίας 61,4 δις \$, ενώ οι εξαγωγές της έφταναν μόλις στο ύψος των 53 δις \$ (Καλόπουλος, 2010). Το έλλειμμα στο εξωτερικό εμπόριο αύξησε τον εξωτερικό δανεισμό και το δημόσιο χρέος της χώρας και γενικά προκάλεσε υπερχρέωση της οικονομίας. Η μείωση στις τιμές των πρώτων υλών, από τις οποίες εξαρτιόταν η οικονομία προκάλεσε περαιτέρω προβλήματα στο εμπορικό ισοζύγιο και οδήγησε σε μείωση των εισοδημάτων και της εσωτερικής ζήτησης, με υφεσιακές επιδράσεις. Εν συνεχεία ανατιμήθηκε το δολάριο και ακολούθησε η δημοσιονομική κρίση και η κρίση χρέους. Το 1998, οι εταιρείες αξιολόγησης υποτίμησαν την πιστοληπτική ικανότητα της Βραζιλίας, με την αποτέλεσμα την αύξηση των επιτοκίων. Τα spreads των κρατικών ομολόγων της Βραζιλίας αυξήθηκαν σε 2.500 μονάδες βάσης! Το δημόσιο χρέος, που αντιστοιχούσε στο 78% του ΑΕΠ, ήταν ο μεγάλος βραχνάς της Βραζιλίας για τον κρατικό της προϋπολογισμό, καθώς το 47% των δημοσίων δαπανών διατίθετο για την εξυπηρέτηση και για την αναχρηματοδότηση του χρέους, ποσό που ισοδυναμούσε με το 22% του ΑΕΠ (Pedro da Motta Veiga, 2004).

Παράλληλα, για να αντιμετωπιστεί η τάση φυγής κεφαλαίων από τη χώρα, έγιναν παρεμβάσεις της κεντρικής τράπεζας της Βραζιλίας στις αγορές συναλλάγματος, με συνέπεια τη μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων κατά 27 δις \$. Επίσης, η βραζιλιάνικη κεντρική τράπεζα αύξησε το βασικό επιτόκιο της στο 49,75%, για να προσελκύσει ξένα κεφάλαια και να αποτρέψει τη φυγή προς το εξωτερικό εγχώριων κεφαλαίων. Η αύξηση του κόστους χρήματος προκάλεσε και την αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας, ενώ μείωσε τη γενική ζήτηση και τις επενδύσεις, προκαλώντας παράλληλα προβλήματα στην εξυπηρέτηση των εγχώριων δανείων και τραπεζική κρίση. Το 2002 η χώρα προσέφυγε στο ΔΝΤ και έλαβε δάνειο ύψους 41,750 δις \$. Το

σημαντικότερο πρόβλημα, που οδήγησε τη Βραζιλία στο ΔΝΤ ήταν το υψηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η αδυναμία χρηματοδότησης της οικονομίας με δολάρια λόγω των απαγορευτικών επιτοκίων. Το δάνειο του ΔΝΤ ήταν συνδεδεμένο με την υποχρέωση της χώρας να εφαρμόσει ένα εκτεταμένο πρόγραμμα προσαρμογής, όπως περιγράφονταν στο σχετικό μνημόνιο.

5.1.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής Βραζιλίας

Το πρόγραμμα προσαρμογής βασίζονταν στη γνωστή συνταγή του ΔΝΤ: Δημοσιονομική εξυγίανση, νομισματική σταθερότητα, διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, μείωση εισοδημάτων κ.α. Ειδικότερα, στο δημοσιονομικό πεδίο περιελάμβανε: μείωση ελλείμματος από το 8,1% ΑΕΠ το 1998, στο 4,7% το 1999, μέσω περικοπών δαπανών, αύξησης φόρων και αναμόρφωσης συνταξιοδοτικού συστήματος. Η κυβέρνηση της Βραζιλίας, «μεταφέροντας» τη συμφωνία με το ΔΝΤ στους Πολίτες της χώρας, ισχυρίστηκε, ότι, η οικονομική πολιτική των επομένων ετών θα ήταν προς όφελος των ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων (πηγή: M. Heiden). Παρόλα αυτά, με βάση το πρόγραμμα, το 40,5% των μειώσεων του προϋπολογισμού αφορούσε τον κοινωνικό τομέα, όπως περικοπές στις δαπάνες υγείας, παιδείας, στα έξοδα γεωργίας και στην προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, το πρόγραμμα προέβλεπε την παροχή κρατικής στήριξης για το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα σε λιγότερες οικογένειες και συγκεκριμένα από τις 14,8 εκ. οικογένειες το 1998, στις 2,5 εκ. οικογένειες το 1999, την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος, που θεωρείτο στρεβλό, την τιμαριθμική αναπροσαρμογή των μισθών όλων των εργαζομένων, με την αιτιολογία της αναθεώρησης του πληθωρισμού, καθώς και την μαζική απόλυση δημοσίων υπαλλήλων. Η κυβέρνηση, για να μπορέσει να περάσει ένα τόσο αυστηρό μέτρο, το χαρακτήρισε στους πολίτες ως αναγκαίο κακό για να επιτευχθεί η μείωση των κρατικών δαπανών. Πέρα από τα υφεσιακά μέτρα του ΔΝΤ, δεν υπήρχε πρόβλεψη για περιορισμό των επιδοτήσεων σε σχέση με το 1999, όπως και των φορολογικών ελαφρύνσεων των εταιρειών.

Εν συνεχεία, με την άνοδο του Λούλα στην εξουσία του Κόμματος των Εργατών (Κ.Ε.) το 2003, εφαρμόστηκε μια κοινωνική πολιτική, όσον αφορά τα πιο φτωχά και χαμηλά

στρώματα και παρόλο που η πολιτική του προκαλούσε τρόμο στις διεθνείς αγορές, το οικονομικό του πρόγραμμα βασίστηκε στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και στη βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος (ώστε να γίνει φιλικό προς τους επιχειρηματίες), στις ιδιωτικοποιήσεις, στην περιοριστική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική και ειδικότερα στις αυξήσεις φόρων και στις περικοπές δημοσίων δαπανών. Εν συνεχεία, ακολούθησαν οι εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων από την κυβέρνηση του Λούλα, γεγονός που αποκατέστησε την εμπιστοσύνη των διεθνών αγορών και επέφερε αύξηση των εισροών ξένων κεφαλαίων για επενδύσεις. Επειδή αρκετές τράπεζες της χώρας χρεοκόπησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η κυβέρνηση έθεσε αυστηρότερους κανονισμούς για τη λειτουργία τους, κάποιες μικρές προβληματικές ιδιωτικές τράπεζες κρατικοποιήθηκαν, ενώ άλλες έκλεισαν ή εξαγοράστηκαν από ξένους επενδυτές. Έτσι, οι τράπεζες της Βραζιλίας ήταν, πλέον, σε θέση να ενισχύσουν ουσιαστικά την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας. Μέσα από το οικονομικό αυτό πρόγραμμα, η Βραζιλία οδηγήθηκε σε υψηλό πρωτογενές πλεόνασμα της τάξεως του 3,9% το 2003-2005 και στην γρηγορότερη αποπληρωμή του χρέους από τα δάνεια που όφειλε στο ΔΝΤ (δύο χρόνια νωρίτερα).

5.1.3. Η πολιτικής προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων και τα αποτελέσματά της

Μέχρι το 2001/2, η Βραζιλία ήταν μία από τις αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Από το 1981 ως το 2003 ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης έφτανε το 1,4%, ενώ από το 2004 ως το 2010 άγγιξε το 5%, ειδικά λόγω της αύξησης εξαγωγών πρώτων υλών προς την Κίνα, αλλά και λόγω αύξησης των επενδύσεων και της κατανάλωσης. Οι συναλλαγές ανάμεσα στην Βραζιλία και την Κίνα αυξήθηκαν από τα 3,2 δις. Δολάρια (2001) στα 77,1 δις (2011). Το 85 % των εξαγωγών προς την Κίνα αφορούσε πρωτογενή προϊόντα όπως σίδηρο, σόγια, πετρέλαιο και κυτταρίνη (Ταμουραντζής, 2011). Την τελευταία δεκαετία, η Βραζιλία ήταν μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες του κόσμου. Και είναι ήδη η έκτη μεγαλύτερη οικονομία

του κόσμου, βάσει του ονομαστικού της ΑΕΠ (Jelmayer, 2014). Η κυβέρνηση της χώρας είχε ήδη εφαρμόσει διάφορα επενδυτικά πλάνα, με επίκεντρο τη δημιουργία υποδομών και την ενίσχυση του κλάδου των επικοινωνιών, με το «βλέμμα» στραμμένο στις διοργανώσεις του 2014 και 2016. Η ανάπτυξη της χώρας, κατά κύριο λόγο, βασίζεται στις γεωργικές και βιομηχανικές εξαγωγές. Έτσι για παράδειγμα, η Βραζιλία είναι η χώρα με τις μεγαλύτερες εξαγωγές παγκοσμίως σε ζάχαρη, κοτόπουλα, βοδινό κρέας και καφέ. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας και στην έξοδο από την κρίση και την ύφεση έπαιξαν οι ΑΞΕ. Όπως φαίνεται και από τους παρακάτω Πίνακες, η χώρα αύξησε κάθετα τις εισροές και το απόθεμα ΑΞΕ, ενώ σημαντικό μέρος ήταν νέες επενδύσεις (green field investments). Επίσης, αυξήθηκε σημαντικότερα το ποσοστό των ΑΞΕ στο συνολικό σχηματισμού παγίου κεφαλαίου. Η αύξηση των επενδύσεων ήταν αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης και των θετικών προσδοκιών των διεθνών επενδυτών, εμπιστοσύνη που αποκτήθηκε από τη σταθεροποίηση της οικονομίας, την πολιτική σταθερότητα και τις εκτεταμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, σε συνδυασμό με την κοινωνική σταθερότητα. Η Βραζιλία στο πλαίσιο προσέλκυσης των επενδύσεων στόχευε, κυρίως, στην ενίσχυση της ελεύθερης ανταλλαγής αγαθών, ώστε να εξαλειφθούν οι εμπορικοί φραγμοί και να διευκολυνθούν οι εμπορικές συναλλαγές, στο άνοιγμα της αγοράς υπηρεσιών και προϊόντων, στην προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των κοινωνικών και περιβαλλοντικών δικαιωμάτων (Maria Lucia L.M. Padua Lima, 2014).

Κατά τη διάρκεια των προσπαθειών για την προώθηση της εκβιομηχάνισης, η Βραζιλία επένδυσε στην επέκταση των αυτοκινητοδρόμων, στην παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, στο πετρέλαιο, όπου η χώρα αποτελεί το μεγαλύτερο παραγωγό υγρών καυσίμων στη Νότια Αμερική (Celio Hiratuka, 2008), στην αιθανόλη, στις τηλεπικοινωνίες και στα έργα υποδομής (Bo Xu, 2014). Επίσης, η οικονομική προσπάθεια της Βραζιλίας, επικεντρώθηκε και σε παραδοσιακούς τομείς, όπως η βιομηχανία χαρτοπολτού και χαρτιού, τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, τα ορυχεία, τα πετροχημικά και το πετρέλαιο και αυτό εξηγεί τον προορισμό των άμεσων ξένων επενδύσεων στους κλάδους αυτούς.

Επιπρόσθετα, η Βραζιλία εξελίχθηκε και ως έδρα εγχώριων πολυεθνικών εταιρειών, όπως η Embraer, μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες αεροδιαστημικής στον κόσμο. Οι

εταιρείες αυτές έχουν σημαντικές επενδύσεις στο εξωτερικό. Τέλος, το 2008, το Χρηματιστήριο του Σάο Πάολο συγχωνεύθηκε με το Χρηματιστήριο Εμπορευμάτων, διευκολύνοντας περαιτέρω την εισροή ξένων επενδύσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΕΙΣΡΟΕΣ (inflows) ΞΑΕ στην Βραζιλία και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ\$)

Βραζιλία	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	22.824	48.506	66.660	65.272	64.045	62.996
Εκροές	12.595	11.588	-1.029	-2.821	-3.496	-3.540
Αργεντινή	5.759	11.333	10.720	12.116	9.082	6.612
	1.751	965	1.488	1.052	1.225	2117
Μεξικό	25.932	23.353	23.354	17.628	38.286	22.795
	6.830	15.050	12.636	22.470	12.938	5.201
Δυτική Αμερική	53.071	95.875	131.120	142.063	133.354	120.708
	20.651	30.996	28.042	22.339	18.638	16.652
Λατινική Αμερική	116.643	189.513	243.914	255.864	292.081	159.405
	65.951	117.420	110.598	124.382	114.590	23.326
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.082	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή : UNCTAD, Country Fact Sheet –2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Απόθεμα (stock)

Βραζιλία	1995	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	47.887	682.346	696.507	745.089	724.644	754.769
Εκροές	44.474	191.349	206.187	270.864	293.277	316.339

Αργεντινή	27.991	88.458	96.029	103.158	112.349	114.076
	10.696	30.328	31.891	32.916	34.080	35.938
Μεξικό	41.130	363.769	284.611	361.234	389.083	337.974
	4.181	110.014	100.188	1131.106	143.907	131.246
Δυτική Αμερική	127.901	1.134.374	1.199.153	1.326.298	1.362.832	1.384.301
	63.535	326.399	371.113	459.679	496.692	518.205
Λατινική Αμερική	186.903	2.008.968	2.084.725	2.384.788	2.568.595	1.893.554
	83.014	874.449	979.921	1.179.425	1.312.258	663.970
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	21.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.791	23.916.273	26.312.635	25.874.757

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Ποσοστό ΞΑΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου %

Βραζιλία	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Εισροές	12.3	14.0	16.0	15.7	13.3
Εκροές	6.8	-0.2	-0.7	-0.9	-0.8
Αργεντινή	11.3	10.6	11.7	8.5	7.1

	3.4	1.5	1.0	1.2	2.3
Μεξικό	12.4	9.2	6.6	13.5	8.4
	3.3	5.0	8.4	4.6	1.9
Δυτική Αμερική	13.8	15.3	16.8	15.6	14.2
	5.6	3.3	2.7	2.2	2.0
Λατινική Αμερική	18.3	20.9	21.8	24.3	13.5
	10.6	9.5	10.7	9.6	2.0
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
	13.1	10.5	7.9	8.1	7.2

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 : ΑΞΕ στη Βραζιλία σε σχέση με άλλες χώρες

Βραζιλία	1995	2011	2012	2013	2014
Εισροές	6.2	28.1	33.1	32.3	32.1
Εκροές	5.8	8.3	12.0	13.1	13.4
Αργεντινή	10.8	21.4	21.6	23.0	21.1

	4.1	7.1	6.9	7.0	6.7
Μεξικό	13.1	24.3	30.5	30.9	26.3
	1.3	8.6	11.1	11.4	10.2
Δυτική Αμερική	9.2	28.6	31.9	32.5	33.2
	4.5	8.9	11.1	11.9	12.4
Λατινική Αμερική	10.3	36.8	42.1	44.4	32.7
	4.7	17.3	20.9	22.7	11.5
Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 : Νέες επενδύσεις στη Βραζιλία

	2005-2007	2011	2012	2013	2014	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Βραζιλία	21.514	56.888	26.373	29.055	18.713	3.100	4.649	3.200	6.865	1.590
Αργεντινή	4.426	12.000	6.004	4.342	3.273	531	871	1.422	1.381	69
Μεξικό	12.339	18.741	15.401	23.101	33.319	1.518	9.498	2.184	4.954	3.446

Δυτική Αμερική	46.898	96.732	50.071	67.334	40.528	10.045	10.520	6.715	11.864	4.592
Λατινική Αμερική	67.412	130.79	69.731	145.06	89.446	12.398	20.776	9.508	18.257	8.689
		1		6						
Κόσμος	815.58	902.36	613.93	672.10	695.57	1815.5	902.36	613.93	672.10	695.5
	3	5	9	8	7	83	5	9	8	77

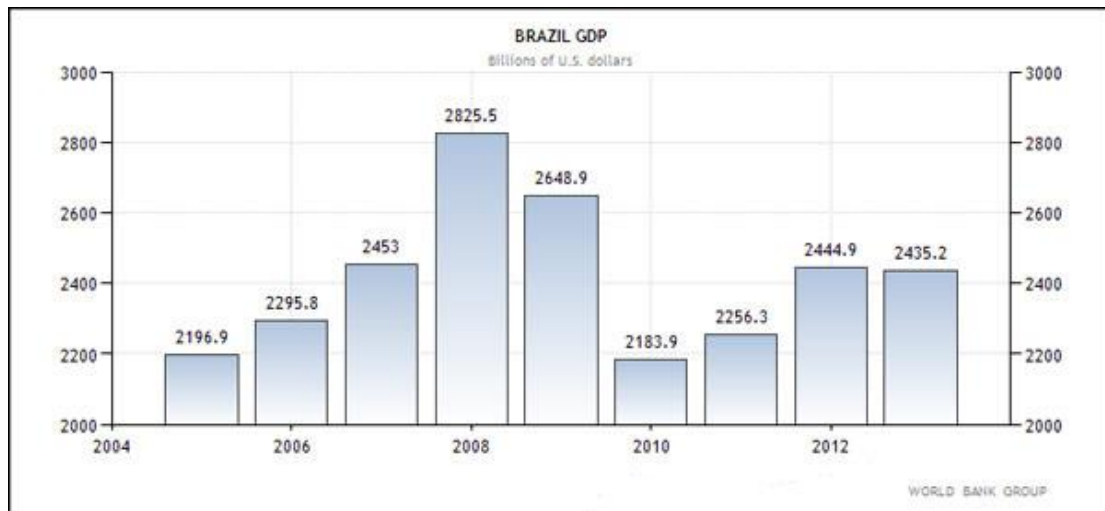
Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

5.1.4 Συμπεράσματα για τη Βραζιλία

Επί ημερών της κυβέρνησης του Ινάσιο Λούλα ντα Σίλβα (2003-2011) η Βραζιλία σημείωσε πρωτόγνωρη οικονομική άνθηση. Η πολιτική σταθερότητα, η σταθεροποίηση της οικονομίας, οι μεταρρυθμίσεις στο κράτος και στην οικονομία, το άνοιγμα των αγορών, οι δημόσιες επενδύσεις και ιδιωτικοποίησης βελτίωσαν καθοριστικά την εικόνα της χώρας και προσέλκυσαν σημαντικές ΑΞΕ. Επίσης, αναπτύχθηκαν ραγδαία επιχειρήσεις, σε τομείς όπως η ενέργεια και οι νέες τεχνολογίες και όπως αποκαλούσε ο ίδιος, η οικονομική του πολιτική ήταν «και με τον Χριστό και με τον Διάβολο», δηλαδή ήταν ένας συνδυασμός του σοσιαλισμού (ο «Χριστός») με τον καπιταλισμό (ο «Διάβολο»). Η οικονομική ανάπτυξη της Βραζιλίας οφείλεται στην παρουσία πολλών θυγατρικών εταιρειών, που διαφοροποιούνται από τις εγχώριες εταιρείες, γιατί έχουν υψηλότερη παραγωγικότητα, πιο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, πιο υψηλούς μισθούς, είναι πιο καινοτόμες κ.α. (UNCTAD 2005). Σύμφωνα με τον Νέρι, η «οικονομική ανάπτυξη και ο περιορισμός των ανισοτήτων, που πέτυχε η κυβέρνηση του πρώην προέδρου Λούλα ντα Σίλβα είναι οι βασικοί παράγοντες που επέτρεψαν στους Βραζιλιάνους με τα χαμηλότερα εισοδήματα να ξεφύγουν από τη φτώχεια». Η βελτίωση στους τομείς της παιδείας και της εργασίας έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αυτή. Ο Νέρι επισημαίνει, επίσης, πως η «ένταξη στη μεσαία τάξη έκανε τους ανθρώπους να αλλάξουν τις διατροφικές τους συνήθειες, τον τρόπο που ντύνονται και αποκτούν καινούργια αγαθά, όπως υπολογιστές και κινητά τηλέφωνα». Με βάση τη μελέτη του FGV, 105 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι -σε έναν πληθυσμό 190 εκατομμυρίων- απαρτίζουν την μεσαία τάξη, με οικογενειακό εισόδημα από 1.200 ως 5.174 ρεάλ. Στις κατώτερες τάξεις ανήκουν 63 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι, ενώ στις ανώτερες 22,5 εκατομμύρια. Έτσι, τον Ιούνιο, η πρόεδρος της χώρας Ντίλμα Ρούσεφ εγκαινίασε το πρόγραμμα «Βραζιλία χωρίς μιζέρια», συνεχίζοντας την πολιτική του Λούλα, ελπίζοντας πως θα εξαλειφθεί η φτώχεια που πλήττει 16 εκατομμύρια κατοίκους της Βραζιλίας.

Βέβαια, η διεθνής οικονομική κρίση προκάλεσε σημαντικά προβλήματα και στην οικονομία της Βραζιλίας (Μάρκος Κολμπρούνερ, 2011), όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 6.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : Βραζιλία, η επιστροφή της κρίσης, 2014

Βραζιλία, UNCTAD – η εξέλιξη του ΑΕΠ της χώρας (σε δις δολάρια Αμερικής)

Η διάδοχος του Λούλα, η νυν πρόεδρος Ντίλμα Ρουσέφ, όταν ανέλαβε την εξουσία το 2013 εφάρμοσε φιλελεύθερη πολιτική, κυρίως σε ότι είχε να κάνει με την αύξηση των δημοσίων δαπανών, του κατώτατου μισθού, και της απαίτησης περισσότερου δανεισμού από τις κρατικές τράπεζες, χωρίς κάποιο αποτέλεσμα, με τους δείκτες να υποχωρούν, τον τιμάρθμο να ανεβαίνει και η λιτότητα να πλησιάζει τους πολίτες. (Βασίλης Δαλιάνης, 2014). Η κυβέρνηση της Ντίλμα Ρούσεφ ουσιαστικά επανέλαβε μέτρα που είχε ήδη εφαρμόσει και ο προκάτοχος της, με βασικότερα την θέσπιση κινήτρων για την κατανάλωση μέσω φοροαπαλλαγών, χαμηλά επιτόκια και πιστωτική επέκταση για μεγάλες επενδύσεις, που έχουν σχέση με το Παγκόσμιο Κύπελλο, τους Ολυμπιακούς Αγώνες και τις υποδομές (Αλλαμανής Γιώργος 2013). Ωστόσο, το 2011, τα αρνητικά αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης ξαναχτύπησαν την πόρτα της Βραζιλίας, με μόλις 2,7% αύξηση του ΑΕΠ έναντι κυβερνητικού στόχου για 4,5%. Η Βραζιλιάνικη οικονομία παρέμεινε στάσιμη, οι εκροές κεφαλαίων αυξήθηκαν, ο πληθωρισμός ανέβηκε (8% για το 2015), η ύφεση άγγιξε το 1% και στο πολιτικό επίπεδο, η αντιπολίτευση ασκούσε εντονότατη κριτική κατά της κυβέρνησης, καταγγέλλοντας την για παιχνίδια διαφθοράς και αντικομμουνιστικής ρητορικής, με κίνδυνο τη διάσπαση του κυβερνητικού συνασπισμού. Επίσης, το νόμισμα της υποτιμήθηκε κατά 30%, ενώ ο μεταποιητικός τομέας της δεν αναθερμάνθηκε. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το ΑΕΠ να παρουσιάσει άνοδο μόνο 0,2%. Την περίοδο της ύφεσης, το χρέος ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ

διογκώθηκε και μάλιστα το ιδιωτικό χρέος του 2002 αντιστοιχούσε στο 22% του ΑΕΠ, αγγίζοντας το 2012 το ποσοστό 49,3%. Στατιστικά, το Μάρτιο του 2009 ένα μέσο νοικοκυριό ξόδευε το 22,3% του εισοδήματος για την εξυπηρέτηση των χρεών του, ενώ τον Γενάρη του 2005 το ποσοστό αυτό ήταν περίπου στο 15,5%. Έτσι, η ευμάρεια που γνώρισε η Βραζιλία επί ημερών Λούλα άρχισε να υποχωρεί και η κυβέρνηση της Ντίλμα Ρούσεφ, που τον διαδέχθηκε, δεν κατάφερε να αντιστρέψει δυναμικά αυτήν την τάση. Στη συνέχεια, ακολούθησαν κοινωνικές αναταραχές, πολιτικές αντιπαραθέσεις που κλιμακώθηκαν με την κινητοποίηση της 12^{ης} Απριλίου 2014 κατά των πολιτικών λιτότητας και κατά των υπέρογκων κρατικών δαπανών για το Μουντιάλ, ζητώντας παράλληλα τη βελτίωση κρατικών υπηρεσιών (Ροδρίγο Παττόσα Μόττ,2015)

Παρόλα αυτά, η Βραζιλία παραμένει μέχρι και σήμερα ως μια από τις μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες χώρες παγκοσμίως και ένας από τους πιο ελκυστικούς προορισμούς των διεθνών άμεσων ξένων επενδύσεων.

5.2 Η περίπτωση της Τουρκίας

5.2.1 Ιστορικό οικονομικής κρίσης της Τουρκίας

Η ενότητα αυτή εξετάζει την περίπτωση της Τουρκικής οικονομικής πολιτικής και τις πολιτικές προσέλευσης επενδύσεων μετά από μια περίοδο οικονομικής ύφεσης και εσωτερικών προβλημάτων. Γενικότερα, η τουρκική οικονομία πέρασε στο παρελθόν βαθύτατες οικονομικές κρίσεις, οι οποίες εξελίχθηκαν σε τρεις φάσεις της σύγχρονης ιστορίας της: τη δεκαετία του 1980, του 1990 και του 2001. Για να κατανοήσουμε τα αίτια της Τουρκικής κρίσης και τις δομικές αλλαγές που συντελέστηκαν στις τρεις φάσεις της οικονομικής ύφεσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι παράγοντες που επέδρασαν καταλυτικά στη θετικής τροχιά της οικονομικής κατάστασης της Τουρκίας μέσα σε αυτόν τον μετασχηματισμό της παγκόσμιας οικονομίας που ξεκίνησε από την πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974 (Κωνσταντινίδης Γιώργος,2009). Αρχικά, η Τουρκική στρατηγική τον Ιανουάριο του 1980 αναπροσαρμόστηκε για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την βαθιά οικονομική κρίση μέσα από τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας της, όπως την άρση

περιορισμών του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την πολιτική προώθησης των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών, την άνοδο των επιτοκίων, τις εισροές ιδιωτικών κεφαλαίων, ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες ελεύθερης αγοράς απέναντι στις εξωτερικές πιέσεις και στην έλλειψη συναλλάγματος που αντιμετώπιζε η χώρα. Αυτές οι πολιτικές βελτίωναν τους αρνητικούς δείκτες της οικονομίας και στρέφονταν σε αστικά κέντρα επιρροής και ισχύος της εσωτερικής πολιτικής τάξης που διέθεταν κεφάλαια και είχαν ως βάση την Κωνσταντινούπολη. Παρά το γεγονός ότι στην Τουρκία η εγχώρια βιομηχανία αποτελούσε πλεονέκτημα για την ραγδαία, όπως θα διαπιστώσουμε οικονομική άνοδο από την αστική ελίτ, ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα οδηγούνταν σε νέες περιόδους κρίσεων.

Το 1982 ξέσπασε η πρώτη χρηματοπιστωτική κρίση, η αλλιώς κρίση των τραπεζιτών, λόγω της απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που ενθάρρυνε δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών εταιρειών με λίγο κεφάλαιο και λιγότερη φερεγγυότητα. Η κρίση αυτή, αργότερα, οδήγησε σε επανεισαγωγή των ελέγχων επί των επιτοκίων και απώλεια επιρροής του Τουρκκούτ Οζάλ, χωρίς όμως να αλλάξει η βασική οικονομική πολιτική. Ακολούθησε σειρά άλλων κρίσεων, όπως το 1987, λόγω χρηματοπιστωτικών αναταραχών και πίεσης στην εξωτερική ισοτιμία της λίρας. Το 1989, η τουρκική κεντρική τράπεζα κατάργησε τους περιορισμούς επί των χρηματοπιστωτικών πράξεων με το εξωτερικό και της κίνησης κεφαλαίου (Enem Kalemlı-Ozcan,2014). Στη συνέχεια, η νέα κρίση του 1994, αφορούσε χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, εκροή κεφαλαίων και πίεση στην ισοτιμία, που οδήγησε στη δημιουργία ενός ασφαλούς δικτύου τραπεζικών καταθέσεων της τάξεως του 100%. Έπειτα, υπήρξε κρίση το 1999, που οδήγησε στην επιβολή μηχανισμού ελέγχου και εποπτείας επί των τραπεζών, με δυνατότητα απαγόρευσης της εισόδου στον τραπεζικό τομέα.

Η βαθύτερη, όμως, οικονομική κρίση, που γνώρισε η Τουρκία ήταν το Φεβρουάριο του 2001, μία κρίση που πυροδοτήθηκε από μια έντονη φραστική διαμάχη ανάμεσα στον Πρόεδρο της δημοκρατίας και τον πρωθυπουργό κατά τη διάρκεια συνεδρίασης του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας (ΕΣΑ), εξαιτίας της δικαστικής έρευνας για την παροχή πιστώσεων των τουρκικών τραπεζών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταρρεύσει το χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης, το νόμισμα

να δεχτεί πιέσεις και να υπάρξει φυγή ξένου κεφαλαίου. Μέσα σε αυτό το κλίμα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) συμβούλευσε την τουρκική κυβέρνηση να επιτρέψει την ελεύθερη διακύμανση της λίρας. Ακολούθησαν συμφωνίες της Τουρκίας με το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα με φιλελεύθερα μέτρα στον αγροτικό τομέα και στις ιδιωτικοποιήσεις. Ιδιαίτερα, -κατά τον κ.Λαπαβίτσα- τα *«βαθύτερα αίτια της κρίσης εντοπίζονται στην μορφή της καπιταλιστικής ανάπτυξης που ακολούθησε η Τουρκία μετά την οικονομική φιλελευθεροποίηση του 1980 και τις δομικές αλλαγές που εφάρμοσε για να μπορέσει να βγει από το τούνελ της ύφεσης»* (Σεντάτ Αϊμπάρ, Κώστας Λαπαβίτσας, 2001). Επιπρόσθετα, η κρίση στην Τουρκία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αναδιάρθρωση των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών μιας χώρας, και τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, καθώς η Τουρκική πολιτική χρησιμοποιεί από τη μία πλευρά απολυταρχικούς μεθόδους άσκησης εξουσίας, που περιορίζουν τις ελευθερίες των πολιτών ή ελέγχοντας με μηχανισμούς τις κοινωνικές διαμαρτυρίες, και από την άλλη ένα μείγμα οικονομικής πολιτικής που στοχεύει στην απελευθέρωση των αγορών. Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίστηκε από έξαρση οικονομικής κρίσης στις αναπτυσσόμενες χώρες και στην περίπτωση της Τουρκίας, η διαδικασία οικονομικής απελευθέρωσης συνδέεται με την εσωτερική κοινωνική πτυχή. Ακόμα, το εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε κάμψη σε σχέση με το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος κοντά στο 1% το 1998 και έτσι είχε έλλειμμα στο -1,4% το 1999. Ο λόγος που το προηγούμενο πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας απέτυχε, οφειλόταν στο μεγάλο εμπορικό έλλειμμα, στη έλλειψη ελέγχων των κεφαλαίων, στην έλλειψη εμπιστοσύνης των αγορών προς την κυβέρνηση για τα μέτρα που πρότεινε σε συνεργασία με το ΔΝΤ, ενώ με το ξεκίνημα της κρίσης τα συναλλαγματικά αποθέματα της κεντρικής τράπεζας ήταν στα 22 δις και του τραπεζικού τομέα στα 40δισ. Επιπλέον, ο πληθωρισμός και η συνεχής υποτίμηση της τουρκικής λίρας είχαν ως αποτέλεσμα τα εσωτερικά επιτόκια να αυξηθούν θεαματικά και οι τουρκικές τράπεζες να διακρατούν μεγάλο όγκο καταθέσεων σε ξένο νόμισμα.

5.2.2 Προγράμματα προσαρμογής

Η κρίση ανάγκασε την Τουρκία να οδηγηθεί (2001) σε υποχρεωτικό χρηματοδοτικό μηχανισμό από το ΔΝΤ υιοθετώντας ένα αυστηρό πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Το ποσό που δανείστηκε ήταν περίπου 17,6 δις.δολάρια και τα μέτρα που κλήθηκε να εφαρμόσει ήταν αυστηρά και αφορούσαν περικοπή των κρατικών δαπανών, καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, πάγωμα μισθών δημοσίων υπαλλήλων, αλλά το πιο ουσιαστικό μέτρο ήταν η μεγάλη υποτίμηση της τουρκικής λίρας σε σχέση με το δολάριο. Το πρόγραμμα, περιείχε, επίσης, και μέτρα επί της εσωτερικής ζήτησης με στόχο την μείωσή της. Η υποτίμηση είχε ως αποτέλεσμα να ακριβύνουν τα εισαγόμενα προϊόντα στην Τουρκία και να μειωθεί η αξία (σε ξένο νόμισμα) των εξαγωγών. Ο υπουργός οικονομικών Κεμάλ Ντερβίς κατάφερε να διασώσει την τουρκική οικονομία, εξασφαλίζοντας νέα δάνεια από παγκόσμιους οργανισμούς και παίρνοντας μέτρα που κινούνταν στην φιλελεύθερη κατεύθυνση, με άνοιγμα της αγοράς και ιδιωτικοποιήσεις (Σεντάτ Αϋμπάρ, Λαπαβίτσας, 2015).

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία μπόρεσε να σταθεροποιήσει την οικονομική της κατάσταση μετά από μια περίοδο βαθύτατης κρίσης και να αναστρέψει την αρνητική της πορεία μέσα από αναπτυξιακές μεταρρυθμίσεις που έδιναν ώθηση στην προσέλκυση επενδύσεων, στη μείωση των εταιρικών φόρων των επιχειρήσεων και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, στην μείωση του ΦΠΑ, στην ενίσχυση του επιχειρηματικού κεφαλαίου με ισχυρά κίνητρα, καθώς και στην αποκρατικοποίηση κρατικών εταιρειών όπως το μονοπώλιο καπνού και ποτών (TEKEL).Ακόμα, οι εξαγωγές τουρκικών προϊόντων τριπλασιάστηκαν μετά την υποτίμηση της τουρκικής λίρας και η οικονομία άρχισε να ανακάμπτει ήδη με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, πετυχαίνοντας, έτσι, την αποδέσμευση του ταμείου το 2008. Με την πολιτική αυτή, λοιπόν, η Τουρκία γνώρισε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη, με τριπλασιασμό του ΑΕΠ την τελευταία δεκαετία, και παράλληλα υπήρξε μείωση πληθωρισμού και δημοσίου χρέους. Με βάση τις οικονομικές μετρήσεις, η ανάπτυξη της Τουρκίας έφτασε στο 11,7%, με αυξητική τάση το 2010 κατατάσσοντας την στην 3^η πιο αναπτυσσόμενη χώρα σε παγκόσμια κλίμακα και έχοντας τις τράπεζες της θωρακισμένες από κεφαλαιακή κάλυψη για να χορηγούν ρευστότητα στην αγορά.

5.2.3 Η πολιτική προσέλκυσης ΑΞΕ και τα αποτελέσματά της

Η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας, από το 2006 και μετά, παρουσιάζει σημαντική άνοδο σε όλους τους τομείς της εγχώριας βιομηχανικής παραγωγής, ιδιαίτερα του κατασκευαστικού κλάδου και του αγροτικού τομέα, λόγω μιας σειράς αναπτυξιακών μέτρων που έλαβε κατά την περίοδο της ύφεσης η χώρα, συνδυάζοντας από τη μια τη δημοσιονομική πειθαρχία για συγκράτηση των δημοσίων δαπανών και ελλείμματος και από την άλλη, βελτιώνοντας το επιχειρηματικό κλίμα με άμεσες εισροές ξένων κεφαλαίων (Χρήστος Τριαντόπουλος, 2007). Τα οικονομικά μεγέθη της Τουρκίας ήταν σαφώς πολύ βελτιωμένα με όλους τους δείκτες ανεβασμένους μετά το πρόγραμμα προσαρμογής που καθόρισε το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα και υπήρχε μακροοικονομική και πολιτική σταθερότητα (Harun Kaya, 2009), που ακολούθησαν σταθερά οι μετέπειτα κυβερνήσεις, δίνοντας κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Πιο συγκεκριμένα, ο νέος επενδυτικός νόμος (4875) που υιοθέτησε και ψήφησε η Τουρκική Εθνοσυνέλευση «περιορίζει τις γραφειοκρατικές διαδικασίες και εγγυάτο τα ίδια δικαιώματα στους Τούρκους επιχειρηματίες. Επίσης, καθόριζε το νομικό πλαίσιο που θα κινούνταν οι ξένοι επιχειρηματίες με ορισμένες καινοτομίες όπως η εξασφάλιση ισότητας στους ξένους και Τούρκους επενδυτές, η κατάργηση όλων των αδειών Ξένων επενδύσεων, η αναγνώριση του δικαιώματος απόκτησης ακίνητης περιουσίας, η δυνατότητα προσφυγής σε διεθνή επιδιαιτησία και η ενίσχυση των εγγυήσεων σε περίπτωση εθνικοποιήσεων και απαλλοτριώσεων. Παράλληλα, ο νέος νόμος, διασφαλίζει, ότι, το τουρκικό κράτος αντιμετωπίζει όλες τις ξένες επενδύσεις στην Τουρκία ισότιμα με τις Τουρκικές επενδύσεις, εξαλείφει ακόμα την απαίτηση να καταβάλλει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το ποσό των 50.000 δολάρια, προκειμένου να ιδρύσει εταιρεία στην Τουρκία. Επίσης, καταργεί την άδεια για σύσταση εταιρείας περιορισμένης ευθύνης και ανώνυμης εταιρείας, την άδεια ίδρυσης εταιρείας και υποκαταστήματος. Επίσης, καταργεί, την άδεια συμμετοχής ξένου συνεταιίρου και τις άδειες επένδυσης. Επιπλέον, καταργούνται και οι άδειες όσον αφορά στην αλλαγή δραστηριοτήτων των ξένων εταιρειών και πάρα ταύτα, ο νόμος εξασφαλίζει το δικαίωμα σε ξένους επενδυτές να αποκτούν ακίνητη

περιουσία στην Τουρκία και στα νομικά πρόσωπα που έχουν ξένο κεφάλαιο στην Τουρκία. Για δε, τα φυσικά πρόσωπα, εξακολουθεί και ισχύει η αρχή της αμοιβαιότητας. Τέλος, παρέχονται εγγυήσεις σε περιπτώσεις που πλήρους αποζημίωσης εθνικοποίησης ή απαλλοτρίωσης κατά το άρθρο 47 του Συντάγματος και δίνεται έτσι η δυνατότητα στους ξένους επενδυτές να προσφεύγουν σε διαδικασία διευθέτησης για να επιλύσουν τις διαφορές τους. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, παρέχεται η δυνατότητα εξαγωγής των κερδών, μερισμάτων, εσόδων από την Τουρκία προερχόμενες από συμφωνίες ή άδειες και ισχύει για όλες τις ξένες εταιρείες» (Ευάγγελος Αρεταίος, 2014). Γενικότερα, η Τουρκία γνώρισε σημαντική ανάπτυξη στους τομείς της παραγωγής και ιδιαίτερα του κατασκευαστικού κλάδου, στη γεωργία ως κατεχοχήν αγροτική χώρα, στις εμπορικές εξαγωγές, στις μεταφορές -τηλεπικοινωνίες, στην ενέργεια και στον τουρισμό. Οι παρακάτω πίνακες αποτυπώνουν τους κλάδους εκείνους, στους οποίους η Τουρκική οικονομία απογειώθηκε τα τελευταία χρόνια και βελτίωσε τη σύνθεση του ΑΕΠ της σε καθαρά ποσοστά εισροών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ρυθμός ανάπτυξης Τουρκικής οικονομίας %

Τομείς I.	Τρίμηνο II.	Τρίμηνο III.	Τρίμηνο III	9 μήνες
Αγροτικός τομέας	5.4	-1,6	-2	-1.2
Εμπόριο				
Βιομηχανία	4.5	10.8	6,4	7.3
Εμπόριο	7.0	7.5	3.7	5.9
Κατασκευές	27.1	14,7	20	20.1
Μεταφορές και Τηλεπικοινωνίες	3.3	5.2	0.9	3.0
Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα	1.0	-0,5	1.5	0.7

Πηγή: Turkstat (ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Τουρκική Οικονομία: Το τρένο του 2006
θα εκτροχιαστεί το 2007;)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Rank of Turkey and key competitors as a location for market, efficiency and asset seeking FDI (% of total respondents)

Country	Rank first Rank	Second	Rank third
	Market seeking	Market seeking	Market seeking
Turkey	53	32	16
CEECs (3)	32	47	21
Egyp	15	21	63
	Efficiency seeking	Efficiency seeking	Efficiency Seeking
Turkey	40	47	13
CEECs (3)	60	33	7
Egyp	0	20	80
	Asset seeking	Asset seeking	Asset seeking
Turkey	50	50	0
CEECs (3)	50	50	0
Egyp	0	0	50

Πηγή: (TURKEY'S PERFORMANCE IN ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT: IMPLICATIONS OF EU ENLARGEMENT, HENRY LOEWENDAHL AND EBRU ERTUGAL-LOEWENDAHL,2001,σελ.17-18

Από την περίοδο της ύφεσης μέχρι την οικονομική ανάκαμψη των μεγεθών της, διαπιστώνεται, ότι η Τουρκία, μόνο μετά την αναπροσαρμογή της εθνικής οικονομικής στρατηγικής της, κατάφερε να βγει από το τούνελ της κρίσης και να απελευθερώσει την αγορά της, η οποία παρέμενε για χρόνια κλειστή

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ποσοστό ΑΞΕ ανά κλάδο (%)

A. Industrials :	B. Καθαρές εισροές επενδύσεων	
Manufacturing + 91.9% , Logistics 8.1%		
	2007	22.0
2.Services :	2008	19.4
Sales and marketing : 94.1%	2009	8.4
	2010	9.0
3.Testing and services: 3.6%	2011	15.9
Contact center: 1.4%	2012	12.4
Deta center : 0.9%		
4.Strategic functions Source:		
Research and development : 92.6%	, Headquarters :7.4%	

Ernst & Young's European Investment Monitor, 2013

FDI inflows in Turkey (US\$ billion) Source: Global Investment Trends Monitor, UNCTAD, January 2013,σελ.8-13

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΑΞΕ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑΣ 2007–12 (%)

Business services	16.7%
Automotive Information, communication and technology (ICT)	2.4%
Financial services 9.1 Transport and logistics	8.9 %
Chemicals	8.6%
Mining and metals	6.8 %
Retail and consumer products (RCP)	5.6%
Life science Others	3.3%
others	5.6%

Ernst & Young's European Investment Monitor, 2013

Όπως και στην περίπτωση της Βραζιλίας, η Τουρκία μετά το 2001 προχώρησε δυναμικά σε σταθεροποίηση του πολιτικού, μακροοικονομικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος, με στοχευμένα μέτρα οικονομικής πολιτικής και εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της ελεύθερης οικονομίας. Όπως αποτυπώνεται στους παρακάτω πίνακες, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ραγδαία αύξηση των ΑΞΕ στη χώρα, καθώς και τη μεγάλη συμβολή τους στο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου και στην ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΙΣΡΟΕΣ (inflows) ΑΞΕ στην Τουρκία και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Τουρκία	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	17.421	9.058	16.171	13.224	12.866	12.146

Εκροές	1.365	1.464	2.349	4.074	3.114	6.658
Ελλάδα	2.696	330	1.143	1.740	2.567	2.172
	3.586	1.558	1.772	677	-627	856
Ισραήλ	9.637	5.510	10.766	9.481	11.804	6.432
	8.996	8.656	5.329	2.352	4.932	3.975
Δυτική Ασία	64.099	60.868	53.215	48.458	44.282	43.046
	23.033	15.532	21.736	18.977	31.104	38.326
Ασία	299.144	411.661	432.905	418.405	429.053	468.070
	164.624	296.840	305.211	303.782	327.059	431.749
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.082	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή : UNCTAD, Country Fact Sheet –2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : Απόθεμα (stock)

Τουρκία	1995	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	14.933	186.937	136.449	187.387	145.467	168.645

Εκροές	1.418	22.509	27.681	29.668	32.782	40.088
Ελλάδα	10.971	35.026	29.060	25.445	27.741	20.181
	2.937	42.623	48.044	44.952	46.352	33.939
Ισραήλ	5.893	60.220	65.014	74.403	88.179	98.697
	3.283	68.972	70.815	73.978	78.704	78.016
Δυτική Ασία	42.601	600.698	587.364	673.307	662.803	709.981
	7.840	165.095	189.371	202.573	233.678	252.510
Ασία	574.142	3.991.337	4.247.659	4.903.942	5.227.451	5.707.327
	210.430	2.479.087	2.850.812	3.246.949	3.518.684	3.955.589
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	21.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.791	23.916.273	26.312.634	25.874.757

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 : Ποσοστό ΑΞΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου %

Τουρκία	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Εισροές	14.6	9.6	8.3	7.7	7.6
Εκροές	1.1	1.4	2.5	1.9	4.1
Ελλάδα	4.3	2.6	5.3	8.1	7.9

	5.7	4.0	2.1	-2.0	3.1
Ισραήλ	38.3	23.6	20.6	21.2	11.4
	35.8	11.7	5.1	8.8	7.0
Δυτική Ασία	19.5	9.5	8.5	7.4	6.8
	7.0	4.0	3.3	5.2	6.1
Ασία	11.6	7.4	6.5	6.3	6.2
	6.4	5.3	4.8	4.8	5.8
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
	13.1	10.5	7.9	8.1	7.2

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 : ΑΞΕ στην Τουρκία σε σχέση με άλλες χώρες

Τουρκία	1995	2011	2012	2013	2014
Εισροές	6.6	17.6	23.8	17.6	20.9
Εκροές	0.6	3.6	3.8	4.0	5.0
Ελλάδα	8.4	10.0	10.2	11.5	8.5

	2.3	16.6	18.1	19.2	14.3
Ισραήλ	6.1	26.7	30.9	30.2	32.5
	3.4	29.1	30.7	27.0	25.7
Δυτική Ασία	8.0	23.2	25.1	23.7	24.8
	1.5	7.5	7.6	8.4	9.2
Ασία	16.1	25.2	26.9	27.0	27.0
	6.0	17.2	18.1	18.4	18.9
Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Νέες επενδύσεις (GREEN FIELD)

	2005-2007	2011	2012	2013	2014	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Τουρκία	10.900	10.323	9.540	9.491	4.779	2.681	3.155	3.216	6.864	2.685
Ελλάδα	2.572	2.377	1.553	3/092	672	1.739	1.450	1.574	763	10.332

Ισραήλ	2.042	696	1.692	1.148	389	5.239	3.447	2.816	3.134	2.032
Δυτική Ασία	62.508	67.248	44.668	56.527	37.316	61.784	43.352	35.069	39.240	26.929
Ασία	318.112	335.126	232.760	230.559	269.807	178.311	191.427	173.175	161.096	186.257
Κόσμος	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

5.2.4 Συμπεράσματα

Αξιολογώντας την πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων από τους παραπάνω πίνακες και τις αναλύσεις των οικονομικών αποτελεσμάτων στους τομείς παραγωγής και βιομηχανίας διαπιστώνεται ότι, «Παρόλο που το ποσοστό αποταμίευσης της Τουρκίας προσεγγίζει το 18 % του ΑΕΠ, εντούτοις, είναι συγκρίσιμο, για παράδειγμα με το μέσο όρο των νέων μελών της ΕΕ και βρίσκεται κάτω από τα ποσοστά αποταμίευσης των ταχέως αναπτυσσόμενων χωρών οικονομιών, όπως η Χιλή και η Κορέα με τα ποσοστά αποταμίευσης να κυμαίνονται γύρω στο 30% (Παγκόσμια Τράπεζα, 2008). Μάλιστα, η αιφύρορ αυτή ανάπτυξη που εμφανίζεται στην Τουρκία με την εσωτερική δυναμική άμεσων ξένων επενδύσεων, έχει μεγάλη σημασία, γιατί μας βοηθά να κατανοήσουμε πως ενώ η Τουρκία έχει μια δυναμική στην προσέλκυση των ΑΞΕ, το εθνικό μερίδιο της βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο αναδυόμενων χωρών σε παγκόσμιες εισροές επενδύσεων (UNCTAD, 2010).

Όσον αφορά, τώρα, την δομή της εργασίας της, αν και κατακερματισμένη, παραμένει παραδοσιακή, με ένα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού της να είναι

αγροτική. Ωστόσο, η κοινωνικοοικονομική δομή της είναι τέτοια που σε κάποιες περιοχές της η ανεργία -ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στη χώρα τις τελευταίες δεκαετίες- άλλοτε βρίσκεται σε χαμηλά και άλλοτε σε υψηλά επίπεδα. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί, ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις πληρώνουν υψηλότερους μισθούς, επενδύοντας στην κατάρτιση και εξειδίκευση σε σχέση με τις εθνικές εταιρείες. Στην Τουρκία, υπάρχει μια μακροχρόνια σχέση μεταξύ ΑΞΕ και απασχόλησης. Επιπρόσθετα, το μερίδιο των ξένων εταιρειών στις πωλήσεις και την απασχόληση ήταν κερδοφόρο και στις 500 μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις της Πόλης το 2009 (Εμπορικό Επιμελητήριο –ISO 500). Το ίδιο έτος ιδρύθηκαν 153 ξένες εταιρίες, με το μερίδιο τους να ανέρχεται στο 35% με 41%. Υπάρχουν, βέβαια, και άλλες αναλύσεις που κατατάσσουν την Τουρκία στην 16^η μεγαλύτερη χώρα στον τομέα παραγωγής και κατασκευής. Επομένως, κοινή συνισταμένη για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση της Τουρκίας είναι οι κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την πολιτική ανάπτυξης και απασχόλησης (N.Zeynep ÖKTEN Ünal ARSLAN,2013).

Κατά την τελευταία δεκαετία, με κυβέρνηση το AKP, με Πρωθυπουργό τον Ερντογάν, η χώρα γνώρισε μια πρωτόγνωρη οικονομική ανάπτυξη, που προσέγγιζε το 5% (μ.ο.). Η Τουρκία κατάφερε να βγει στις αγορές, μετά από μια μεγάλη οικονομική κρίση του 2000/1 και ένα ασφυκτικό πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής.

Μετά από μία δεκαετή δυναμική τροχιά ανάπτυξης, η Τουρκία εισήλθε σε έναν νέο κύκλο οικονομικών και πολιτικών προβλημάτων. Το κυριότερο πρόβλημα της Τουρκικής οικονομίας είναι το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, που έφτανε το 7,5% του ΑΕΠ το Νοέμβριο του 2013 και το οποίο χρηματοδοτούνταν από τις βραχυπρόθεσμες εισροές των κεφαλαίων. Ακολούθησαν, στη συνέχεια πολιτικά σκάνδαλα και υποθέσεις διαφθοράς που ταλάνισαν το πολιτικό, θεσμικό και οικονομικό οικοδόμημα της Τουρκικής επικράτειας και τα οποία αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες στην οικονομική της ανάπτυξη. Κατά την άποψη των οικονομικών μελετητών, στις αναδυόμενες οικονομίες η στήριξη των πολιτών στις κυβερνήσεις παίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών, όπως αποδεικνύεται στην περίπτωση της Τουρκίας με τη στήριξη της Κυβέρνησης AKP

κατά 50%. Όπως αναφέρουν οι εκθέσεις της κεντρικής τράπεζας της Τουρκίας για τη χρηματοοικονομική σταθερότητα, το 2013, το χρέος σε ξένο νόμισμα διαμορφώνεται στο 58% του συνόλου και ότι το 2011 το χρέος των επιχειρήσεων του κατασκευαστικού κλάδου διαμορφώνεται στο 50% σε ξένο νόμισμα. Όπως δήλωσε και Τούρκος Πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν η τουρκική οικονομία ευρίσκεται σε μια «προσωρινή κρίση», που θα ξεπεραστεί σύντομα μετά από μια δεκαετία αλματώδους οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα με την υποτίμηση της τουρκικής λίρας το ιδιωτικό χρέος αυξάνεται, το ΑΕΠ ανά κάτοικο μειώνεται και ο προϋπολογισμός της κυβέρνησης υπολείπεται του στόχου για το 2014 με βάση τα επίσημα στοιχεία (defencenet.gr, 2015). Επίσης, η ανεργία αυξάνεται από το 10,9% που ήταν το Δεκέμβριο στο 11,3% όπως αναφέρει το Τουρκικό Ινστιτούτο και το ΔΝΤ, η λίρα έπεσε σε ιστορικά χαμηλό ποσοστό (2,7104, -13%) έναντι του δολαρίου και οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης τηρούν στάση αναμονής, προειδοποιώντας για τους περαιτέρω κινδύνους της Τουρκικής οικονομίας.

Παρά τα τρέχοντα οικονομικά της προβλήματα, η Τουρκία, έπειτα από πολλές προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, κατάφερε να αλλάξει άρδην το οικονομικό σκηνικό και να μετατραπεί από έναν «ασθενή» σε «οικονομικό γίγαντα» της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Στην κατεύθυνση αυτή σημαντική ήταν η συμβολή των ΑΞΕ.

5.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας

5.3.1 Ιστορικό οικονομικής κρίσης της Ιρλανδίας

Πριν από το 2010, η Ιρλανδία έπασχε από μια μεγάλη τραπεζική «φούσκα» της αγοράς των ακινήτων. Η «φούσκα» των ακινήτων ενισχύθηκε από τα δάνεια που χορήγησαν οι ιδιωτικές τράπεζες, με αποτέλεσμα να αυξηθεί υπέρογκα το ιδιωτικό χρέος, να εμφανιστεί μία τραπεζική κρίση και η χώρα να οδηγηθεί σε παρατεταμένη ύφεση. Ιστορικά, η κρίση στην Ιρλανδία ήταν η μεγαλύτερη που είχε ξεσπάσει στο εσωτερικό της από τη δεκαετία του 1970 και 1980, τότε λόγω των

πετρελαϊκών κρίσεων και του στασιμοληθωρισμού. Η ιρλανδική οικονομική ανάπτυξη του 1990, έως τα πρόθυρα της κρίσης του 2008, βασίζονταν στις μεγάλες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων, με την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων, που συνέβαλαν σε μια πραγματική οικονομική ευφορία, με αύξηση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού, των μισθών και των εισοδημάτων. Από τότε η Ιρλανδία έμεινε γνωστή ως ο «κέλτικος τίγρης». Όμως, από το 1995 ως το 2000 και ύστερα, ακολούθησε η «φούσκα» των ακινήτων. Συγκεκριμένα, Ιρλανδία μέχρι τα τέλη του 2010 αντιμετώπιζε μια μεγάλη στεγαστική κρίση, που επηρέασε αρνητικά το ισοζύγιο χιλιάδων νοικοκυριών, κρίση στην αγορά εργασίας με ένα εκατομμύριο ανέργους να εγκαταλείπουν τη χώρα τους, την περίοδο της επταετούς φυγής και παράλληλα με τη δημοσιονομική κρίση, την κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος (Ronan Lyons, 2015). Ο λόγος που η Ιρλανδία οδηγήθηκε σε αυτή την στεγαστική κρίση, ήταν κυρίως η αύξηση των μισθών από τον κατασκευαστικό κλάδο, με εισροές μεταναστών και η μεγάλη ζήτηση ακινήτων από μετανάστες που ήρθαν για να εργαστούν στην Ιρλανδία ως οικοδόμοι. Αυτό, ανάγκασε τις τράπεζες να δανείζουν ολοένα και περισσότερο τους καταναλωτές σπιτιών και κατασκευαστών, αυξάνοντας τη ζήτηση και προσφορά με ενυπόθηκα δάνεια. Οπότε, λόγω της ζήτησης οι τιμές των ακινήτων ανέβηκαν σημαντικά. Ακόμα και ξένες τράπεζες ή επενδυτές, πήραν μέρος στο δανεισμό 844 δις Ευρώ στις ιρλανδικές τράπεζες για να κερδοσκοπήσουν από το ράλι ανόδου των κατοικιών. Στατιστικά, μέχρι το 2007 η κατασκευή ακινήτων άγγιζε το 23% του ΑΕΠ και το 20% του διαθέσιμου δυναμικού. Ήταν σχεδόν, βέβαιο, ότι αυτός ο φαύλος κύκλος τραπεζικού δανεισμού για την συνεχιζόμενη κατασκευή κατοικιών και την υπερπροσφορά ακινήτων από αγοραστές, θα οδηγούσε σε πτώση των τιμών και μείωση κερδών των τραπεζών, με αποτέλεσμα οι κατασκευαστές να μην μπορούν να πουλήσουν τα σπίτια με την αρχική εκτίμηση τιμής ακινήτων, ούτε και να εξοφλούν τα δάνεια τους. Έτσι, προ της οικονομικής κατάρρευσης του 2008, η Ιρλανδική κυβέρνηση εξασφάλισε εγγυήσεις για όσους δανειολήπτες όφειλαν στις ιρλανδικές τράπεζες, υποχρεώνοντας τους ιρλανδούς πολίτες να συμμετέχουν στο δημοσιονομικό εκτροχιασμό των τραπεζών, που αύξησε το κρατικό χρέος και υποχρέωσε την κυβέρνηση σε νέο δανεισμό με μεγαλύτερα επιτόκια.

Όπως επισημαίνει ο Γιώργος Καισάριος (2014), το «πρόβλημα βέβαια στην Ιρλανδία δεν ήταν ποτέ δημοσιονομικό ή θεσμικό. Αντίθετα με την Ελλάδα, ο δημόσιος τομέας λειτουργούσε καλά και ποτέ δεν υπήρχε θέμα λειτουργίας του κράτους. Κατά την άποψή μου, αν η Ιρλανδία είχε πράξει σαν την Ισλανδία, δεν θα είχε πάθει απολύτως τίποτα τόσα χρόνια. Ναι μεν θα έπρεπε να ανακεφαλαιώσει το τραπεζικό της σύστημα, αλλά το συνολικό χρέος που θα έπρεπε να αναλάβει θα ήταν πολύ μικρότερο». Επίσης, η Ιρλανδική οικονομία, δεν αντιμετώπιζε θεσμικά πρόβλημα γιατί κατατάσσονταν ψηλά στις παγκόσμιες αξιολογήσεις στον τομέα της διαφάνειας, δικαιοσύνης, επιχειρηματικότητας και φορολογικής σταθερότητας.

Πριν το ξέσπασμα της κρίσης, η Ιρλανδία είχε 25% χρέος επί του ΑΕΠ, που ήταν το πιο χαμηλό στην Ευρώπη και η αιτία της οικονομικής ύφεσης προήλθε, όπως αναφέρθηκε, από την «φούσκα» των ακινήτων. Ενώ θα μπορούσαν να μην υποχωρήσουν στις πιέσεις των Ευρωπαίων, όπως έγινε στην Ισλανδία, η κυβέρνηση της Ιρλανδίας προσπάθησε να διασώσει ομολογιούχους και μεγαλοκαταθέτες στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα και, έτσι, κλήθηκαν οι ιρλανδοί φορολογούμενοι να πληρώσουν τα λάθη των τραπεζιτών (Γιώργου Καισάριου, 2014).

5.3.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής

Έχοντας περιγράψει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Ιρλανδία αντιμετώπισε το φάσμα της οικονομικής κρίσης και τους λόγους που το Ιρλανδικό οικονομικό μοντέλο του «Τίγρη» κατέρρευσε, η παρούσα ενότητα, εξετάζει την οικονομική βοήθεια και τους όρους χορήγησης του δανεισμού από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ. Πιο συγκεκριμένα, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την κρίση του τραπεζικού συστήματος και τη δημοσιονομική προσαρμογή λόγω υψηλού ελλείμματος, η Ιρλανδία αναγκάστηκε το Δεκέμβριο του 2010 να υπογράψει ένα Οικονομικό Πρόγραμμα Προσαρμογής με τους πιστωτές (Μνημόνιο Συναντίληψης), σε διμερή βάση. Το χρηματοδοτικό πακέτο παρείχε στην Ιρλανδική κυβέρνηση δάνειο ύψους 85 δισεκατομμυρίων ευρώ, εκ των οποίων τα 35 είχαν προβλεφθεί για το χρηματοπιστωτικό της σύστημα και τα υπόλοιπα ποσά για να καλύψει τις ανάγκες του προϋπολογισμού. Η ιρλανδική κυβέρνηση, σε συνεργασία με την

τρόικα, δεσμεύτηκε να λάβει άμεσα δημοσιονομικά μέτρα που θα μειώνουν το δημόσιο έλλειμμα κάτω από το όριο του 3% και το χρέος της που έφτανε το 25% του ΑΕΠ. Στο πλαίσιο του «Μνημονίου Συναντίληψης», η νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές του Φεβρουαρίου 2010, είχε νωπή εντολή να επιβάλει μια σειρά από επαχθή μέτρα στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, χωρίς κοινωνικές διαμαρτυρίες των πολιτών και των συνδικάτων, γιατί ο κόσμος συνειδητοποιούσε την πραγματική οικονομική κατάσταση του 2007 και τα αίτια που τους οδήγησαν ως εδώ. Οπότε, η κυβέρνηση του Κένι, σε κλίμα συναίνεσης, μπόρεσε ευκολότερα να υιοθετήσει και να ψηφήσει μόνιμα μέτρα δημοσιονομικού και μακροοικονομικού χαρακτήρα, με την κλασική συνταγή περικοπών μισθών και συντάξεων, ώστε να υπάρξει δημοσιονομική πειθαρχία και συγκράτηση των δαπανών στο δημόσιο τομέα, αλλά και να εφαρμόσει διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα τόνωναν την οικονομική ζήτηση στην αγορά εργασίας και το ενδιαφέρον των διεθνών επενδυτών. Όπως πολύ εύστοχα παρατηρούν οι Pisani-Ferry, Sapir Wolf (2013), «η δημοσιονομική προσαρμογή ήταν βραδύτερη απ' όση η Ιρλανδική κυβέρνηση είχε αρχικά την πρόθεση να μεταφέρει έξω». Πράγματι, το αρχικό σχέδιο εθνικής ανασυγκρότησης, προέβλεπε μείωση του ελλείμματος στο 3% έως το 2014, ενώ η τρόικα υποστήριζε, ότι η επέκταση του στόχου μέχρι το 2015, θα δώσει περισσότερο χρόνο να αναπνεύσει. Οπότε, το δημοσιονομικό σχέδιο εφαρμόστηκε πλήρως και το τελικό αποτέλεσμα ήταν μια μικρή απόκλιση από τον σχεδιασμό του προγράμματος. Αυτό, οφειλόταν, όχι μόνο στην αυστηρή τήρηση του προγράμματος αλλά και στις ρεαλιστικές παραδοχές των όρων για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη ώστε να είναι σε θέση να αναδιαρθρώσει τις κρατικές τράπεζες, που είχαν υψηλό ιδιωτικό χρέος και να εξασφαλίσει ρευστότητα στην αγορά (Γιάννης Παλαιολόγος, 2014).

Όπως μας εξηγεί ο Lyons «σε σχέση με τα δημόσια οικονομικά, κατά την περίοδο 2000-2007, η Ιρλανδική κυβέρνηση είχε κάνει όλο και περισσότερες μόνιμες δαπάνες, αλλά αυτές βασίστηκαν σε εντελώς προσωρινές πηγές εσόδων, ιδίως στον τομέα των κατασκευών. Έτσι, όταν η οικονομική δραστηριότητα στέρεψε, ακολούθησαν μεγάλα δημόσια ελλείμματα που προστέθηκαν στο εθνικό χρέος. Αυτό επιδεινώθηκε από τα χρήματα που οι φορολογούμενοι έπρεπε να πληρώσουν

για τις μεγάλες τράπεζες ώστε να αποτραπεί η κατάρρευση. Τα χρήματα αυτά δεν προστάτευσαν μόνο τους καταθέτες, αλλά και τους ομολογιούχους, μεταξύ των οποίων γερμανικές, γαλλικές και βρετανικές τράπεζες, κάτι που δυσαρέστησε ιδιαίτερα τους Ιρλανδούς φορολογούμενους και ψηφοφόρους. Παρ'όλα αυτά, το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν τα μη διατηρήσιμα δημόσια ελλείμματα». Το δεύτερο χαρακτηριστικό στοιχείο του προγράμματος, ήταν η μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς πριν την έναρξη της κρίσης, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ιρλανδίας, ήταν ένα από τα μεγαλύτερα στη ζώνη του ευρώ ως προς το ΑΕΠ και με τις μεταβαλλόμενες ροές στην αγορά κατοικίας, ήταν φανερό, ότι το επιχειρηματικό μοντέλο έπρεπε να αλλάξει. Στη συνέχεια, η Ιρλανδική η κυβέρνηση προχώρησε στη δημιουργία ενός ενιαίου Εθνικού Οργανισμού Διαχείρισης Περιουσιακών Στοιχείων, γνωστού ως NAMA (National Asset Management Agency), για να αναλάβει τα προβληματικά δάνεια. Ιδιαίτερα, οι τραπεζικές δεσμεύσεις για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ανήλθαν σε 46.300.000 εκ. Ευρώ και την περίοδο της κρίσης, η διαχείριση του τραπεζικού συστήματος ήταν από τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα που απασχόλησε τους κατόχους ομολόγων. Η διαμάχη περιστρέφονταν γύρω από την επιβολή ζημιών των τραπεζών, χωρισμένες σε εγγυημένες και μη. Έτσι, υπήρξε ένας έντονος δημόσιος διάλογος ανάμεσα στην ΕΚΤ και το ΔΝΤ για το ύψος του κουρέματος. Ωστόσο, έπειτα από τρία χρόνια δημοσιονομικής λιτότητας, το Ιρλανδικό πείραμα στέφθηκε από απόλυτη επιτυχία, όπως αποδεικνύεται από τις στατιστικές προβλέψεις των οικονομικών μεγεθών και στους τρεις στόχους: Τη δημοσιονομική προσαρμογή, η οποία έγινε ισορροπημένα και παρά τις βραχυπρόθεσμες επιδράσεις στο ΑΕΠ της χώρας, μακροπρόθεσμα, συνέβαλε, στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών και στη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Η χώρα κατάφερε να μειώσει τα ελλείμματα από το 5.7 % του 2013, στο 3.8% του ΑΕΠ το 2014, να δανείζεται με οριακά σχεδόν επιτόκια από τις διεθνείς αγορές και να επιτυγχάνει ρυθμούς ανάπτυξης της τάξεως του 4.6% και 3.6% για το 2014 και το 2015, μειώνοντας παράλληλα τα επίπεδα της ανεργίας στο 10.5% (Ιανουάριο 2015) από το 15.1% στις αρχές του 2012. Είναι ενδεικτικό, ότι, το υπουργείο οικονομικών της Ιρλανδίας, δανείζεται με μηδενικό επιτόκιο του -0,016% και το δεκαετές ομόλογο να φτάνει στο 1,75%, χαμηλότερα από τις ΗΠΑ, την Αγγλία και την Αυστραλία. Ακόμα,

η προσαρμογή του χρηματοπιστωτικού συστήματος θεωρήθηκε εξίσου σημαντική αλλά οι κίνδυνοι παρέμεναν ακόμα. Όπως και οι όροι της παρεχόμενης οικονομικής βοήθειας βελτιώθηκαν σε σημαντικό βαθμό υπέρ της ιρλανδικής κυβέρνησης καθώς σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή επιτροπή (2013), το επιτόκιο δανεισμού που χορηγούνταν από τον EFSF ήταν χαμηλό, με μέση διάρκεια απόδοσης από 7,5 ως 12,5 χρόνια το 2011 και 19,5 το 2013. Μάλιστα, τον Ιανουάριο του 2011, λίγο πριν τις εκλογές, ενώ η Ιρλανδία ήταν στο δικό της «μνημόνιο», η Εθνική Τράπεζα της Ιρλανδίας, εξασφάλισε 51 δις από την ΕΚΤ και θα μπορούσε να είχε δικά της αποθέματα, εφόσον την κρατούσε ενήμερη (Δέσποινα Τριβόλη, 2015). Όσον αφορά τώρα, τις διαρθρωτικές αλλαγές που η ιρλανδική κυβέρνηση υλοποίησε και αυτές στέφθηκαν από επιτυχία, γιατί καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, οι φόροι στις επιχειρήσεις παρέμεναν στον χαμηλό συντελεστή 15% και η κυβέρνηση ενίσχυσε το επιχειρηματικό περιβάλλον για άμεσες ξένες επενδύσεις. Στις οικονομικές επιτυχίες της κυβέρνησης καταγράφονται και οι εξαγωγικές επιδόσεις, οι οποίες αυξήθηκαν 12,6%, διαγράφοντας μια αύξηση της τάξεως 4,8%, εντός της ΕΕ. Μετά τις αναφερθείσες επιτυχίες, ο Ιρλανδός υπουργός Οικονομικών Μάικλ Νούναν ανακοίνωσε ότι η Ιρλανδία θα εξοφλούσε νωρίτερα τις οφειλές της στο ΔΝΤ. Ήδη έχει καλύψει τα 18 από τα 22,5 δισ. ευρώ που είχε δανειστεί.

Βέβαια, η πολιτική προσαρμογής είχε και κοινωνικό κόστος. Από το 2013 και μετά, η ιρλανδική κοινωνία δεν άντεξε να σηκώσει άλλο το βάρος των επαχθών μέτρων λιτότητας και άρχισαν να εγείρονται κατά της πολιτικής της κυβέρνησης Κένι, κυρίως λόγω της αύξησης χρέωσης του νερού. Όπως εξηγεί ο Ronan Lyons «η πιο μεγάλη αντίδραση του κόσμου ήρθε μετά το νέο μέτρο που επέβαλε χρεώσεις για το νερό (πριν η παροχή του νερού ήταν δωρεάν για όλα τα νοικοκυριά, όχι για τις επιχειρήσεις). Τους τελευταίους δύο μήνες το ποτήρι ξεχείλισε. Επιπλέον φόρος επιβλήθηκε στο νερό, τη στιγμή που η κυβέρνηση είχε δεσμευτεί ότι οι πολιτικές λιτότητας τελείωσαν και αυτό ήταν που εξαγρίωσε τους Ιρλανδούς, πυροδοτώντας μια σειρά μαζικών διαδηλώσεων σε όλη τη χώρα, από το Δουβλίνο μέχρι το Κορκ». Ακόμα και η πολιτική σταθερότητα που υπήρχε στο Ιρλανδικό κοινοβούλιο το 2013 μεταβλήθηκε ανάμεσα στα δύο εναλλακτικά κόμματα εξουσίας, επιχειρώντας να επαναδιαπραγματευθούν όρους δανειακής σύμβασης για να αποσπάσουν θετικές

ψήφους. Πιο σημαντικό πρόβλημα, όμως, θεωρήθηκε, η μεγάλη ανεργία των νέων που τριπλασιάστηκε από την ασκούμενη πολιτική και η κυβέρνηση προσπάθησε να την μειώσει το 2012 όχι όμως όσο ήταν το 2007 (4,7%). Το χρέος, σκαρφάλωσε στο 96,2% το 2010, παρότι μειώθηκε την περίοδο της κρίσης, στο 109,7% (Eurostat).

5.3.3 Η πολιτική Προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της

Μετά από μια φάση σκληρής δημοσιονομικής προσαρμογής, η Ιρλανδία άρχισε να ανακάμπτει αργά και σταθερά από την λιτότητα των δημοσιονομικών μέτρων που της επιβλήθηκαν, διορθώνοντας το μείγμα της οικονομικής πολιτικής με μια σειρά από αναπτυξιακά μέτρα, που σε σύντομο διάστημα την οδήγησαν στην έξοδο από το Μνημόνιο και την πρόσβαση στις αγορές. Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία του ευνοϊκού περιβάλλοντος για την προσέλκυση ΑΞΕ στην Ιρλανδία ήταν η μείωση της γραφειοκρατίας και η απλοποίηση των διαδικασιών για την έναρξη επιχειρήσεων. Ακολούθως, σταθερή και χαμηλή φορολογία των επιχειρήσεων, το ευέλικτο εργατικό δυναμικό και η σύνδεση εκπαίδευσης με τον ιδιωτικό τομέα είναι τα τρία κλειδιά επιτυχίας για την αύξηση των επενδύσεων στην Ιρλανδία, παρά την κρίση. Σημαντική ήταν και η δράση του Γραφείου Άμεσων Ξένων Επενδύσεων της Ιρλανδίας (IDA Ireland), ένας οργανισμός που ανήκει κατά το ήμισυ στο κράτος και έχει ως στόχο την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη χώρα. Μεταξύ των εταιρειών που έχουν επενδύσει στην Ιρλανδία μέσω του IDA Ireland είναι το Facebook, η Google, η Microsoft, το Twitter, η Ericsson, η PayPal κ.α. Βασική προτεραιότητα προσέλκυσης ΑΞΕ είναι η σταθερή φορολογία επενδύσεων και το «ευέλικτο» εργατικό δυναμικό. Όπως γράφει ο Μιχόπουλος: *«Έχουμε έναν από τους χαμηλότερους και σταθερούς φόρους επιχειρήσεων της τάξεως του 12.5%. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat, ο κατώτατος μισθός στην Ιρλανδία το 2013 είναι στα 1462€ μηνιαίως, τονίζοντας, ότι, μεγάλο πλεονέκτημα της Ιρλανδίας, απέναντι στις αμερικανικές εταιρείες, είναι το ότι ανήκει στην ΕΕ. Και έδωσε έμφαση στο ευέλικτο εργατικό δυναμικό με κίνητρα και δεξιότητες καθώς και ότι στην κυβερνητική πολιτική της Ιρλανδίας υπάρχει άμεση σύνδεση του ιδιωτικού τομέα υψηλής τεχνολογίας με την πανεπιστημιακή έρευνα και εκπαίδευση*

προκειμένου να εξασφαλισθεί «διαθεσιμότητα ταλέντων». (Σαράντης Μιχόπουλος,2013). Επιπλέον, η Ιρλανδική κυβέρνηση, εν μέσω οικονομικής κρίσης, κατάφερε με τις περικοπές δαπανών και την αυξημένη φορολογία να απορροφήσει 28δισ. από την ιρλανδική οικονομία και να αρχίσει η οικονομική της ανάπτυξη. Χαρακτηριστική, είναι η δήλωση του Lyons, πως, «όταν διορθώνεις τους λογαριασμούς σου, μπορείς να αφαιρείς χρήματα από την οικονομία και παρόλα αυτά να ενισχύεις την ανάπτυξη». Ακόμα, άλλοι παράγοντες που συνέβαλαν στην θεαματική ανάκαμψη της ιρλανδικής οικονομίας, την περίοδο της ύφεσης, ήταν η πολιτική ενίσχυση των ανέργων για δύο χρόνια από ασφαλιστικές εισφορές και οι φοροαπαλλαγές που θα έδιναν τόνωση στην ανταγωνιστικότητα και στην επιχειρηματικότητα για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Ακόμα, ενισχύθηκε, η ρευστότητα της αγοράς μέσω των τραπεζών για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ιδρύθηκε η εποπτική αρχή credit review office, που προστάτευε τα δικαιώματα των δανειοληπτών, εφόσον τα δάνεια απορρίπτονταν από τα τραπεζικά ιδρύματα και συνήθως κατά 60% γινόντουσαν δεκτές οι ενστάσεις τους. Παρόλα αυτά, όσες μειώσεις μισθών και συντάξεων και αν έγιναν, οι κοινωνικές δαπάνες στην υγεία και την εκπαίδευση και την υγεία παρέμειναν ανέπαφες και κινήθηκαν πολύ πιο ψηλά από τον πληθωρισμό, ενώ στα θετικά να επισημάνουμε και τις κοινωνικές συμφωνίες των παραγωγικών φορέων, ότι, δεν θα παραμερίσουν κανέναν συμπολίτη τους που δεν μπορεί να ανταπεξέρθει οικονομικά (Μάικλ Αχερν,2006). Για την έξοδο της Ιρλανδίας από το μνημόνιο και την πρόσβαση στις αγορές σημαντικό παράγοντα αποτέλεσε και αποτελεί η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στην εσωτερική οικονομία και στην πολιτική της χώρας.

Από τους παρακάτω πίνακες είναι εμφανές, ότι η πολιτική προσέλκυσης ΑΞΕ ήταν ιδιαίτερα επιτυχής στην Ιρλανδία. Κατά τα έτη εφαρμογής του Μνημονίου, 2010-2014 η χώρα προσέλκυσε περ. 150 δις δολάρια, γεγονός που τις επέτρεψε να υποστηρίξει την οικονομική της ανάκαμψη και να αυξήσει τα έσοδα του κράτους.

Πίνακας 1 : Εισροές (inflows) ΞΑΕ στην Ιρλανδία και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Ιρλανδία	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	-4.175	42.804	23.545	38.315	35.520	7.698
Εκροές	16.927	22.348	-1.165	18.519	22.852	31.795
Πορτογαλία	5.967	2.646	11.150	8.995	3.114	8.807
	4.914	-7.493	14.905	579	1.427	6.664
Αγγλία	178.044	49.617	51.137	45.796	37.101	72.241
	162.744	39.416	106.673	34.955	19.440	-59.628
Ευρωπαϊκή ένωση	651.826	383.703	490.427	216.012	246.207	257.567
	849.994	483.002	585.275	237.865	250.460	280.124
Ευρώπη	688.515	436.303	538.877	244.090	250.799	288.766
	935.183	591.326	653.000	299.478	328.729	315.921
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.083	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή : UNCTAD, Country Fact Sheet –2014, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2 : Απόθεμα (stock)

Ιρλανδία	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	44.187	285.575	290.495	339.763	377.696	369.168
Εκροές	16.827	340.114	330.812	380.022	502.880	628.026

Πορτογαλία	18.982	111.686	111.829	119.779	128.488	108.515
	3.574	66.732	72.230	76.048	81.889	58.355
Αγγλία	199.772	1.135.862	1.184.567	1.482.880	1.605.522	1.662.858
	304.865	1.635.568	1.696.272	1.738.076	1.884.819	1.584.147
Ευρωπαϊκή ένωση	1.198.024	7.313.818	7.481.550	8.019.942	8.582.673	9.171.795
	1.500.348	9.315.060	9.517.548	9.830.352	10.616.765	10.434.829
Ευρώπη	1.274.448	8.118.813	8.361.299	8.965.385	9.535.639	10.049.259
	1.665.526	10.556.099	10.843.181	11.243.953	12.119.889	11.787.347
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	21.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.791	23.916.273	26.313.635	25.874.757

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2014, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3: Ποσοστό ΞΑΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου %

Ιρλανδία	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Εισροές	-6.9	98.1	171.0	153.3	19.1
Εκροές	28.0	-4.9	82.7	98.6	78.7
Πορτογαλία	12.7	26.1	26.4	8.8	26.3
	10.4	34.8	1.7	4.0	19.9
Αγγλία	40.3	14.5	12.9	10.2	14.4

	36.9	30.2	9.9	5.3	-11.9
Ευρωπαϊκή ένωση	20.7	14.9	7.2	7.8	7.2
	26.9	17.7	7.9	8.0	7.9
Ευρώπη	20.7	15.2	7.5	7.4	7.5
	28.1	18.5	9.2	9.7	8.2
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
	13.1	10.5	7.9	8.1	7.2

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2014, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4 : ΞΑΕ στην Ιρλανδία σε σχέση με άλλες χώρες

Ιρλανδία	1995	2011	2012	2013	2014
Εισροές	65.1	128.5	161.3	173.3	149.8
Εκροές	24.8	146.4	180.4	230.8	254.8
Πορτογαλία	16.3	47.0	56.5	58.4	47.2
	3.1	30.4	35.8	37.2	25.4
Αγγλία	17.3	48.1	60.0	63.3	56.5
	26.3	68.9	70.3	74.3	53.8
Ευρωπαϊκή ένωση	13.0	42.3	48.1	49.4	49.6
	16.3	53.8	59.0	61.1	56.4
Ευρώπη	13.1	44.3	50.3	51.4	50.9
	17.2	57.5	63.1	65.3	59.8

Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2014, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5: Νέες επενδύσεις

	2005-2007	2011	2012	2013	2014	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Ιρλανδία	6.315	6.982	5.045	4.577	5.007	6.843	4.704	5.630	4.346	3.017
Πορτογαλία	3.954	1.732	1.231	1.474	1.207	2.497	2.153	2.058	2.087	2.443
Αγγλία	24.892	35.611	41.177	28.696	38.341	61.390	67.382	35.765	38.406	34.388
Ευρωπαϊκή ένωση	192.469	172.635	133.181	121.601	116.250	312.522	327.446	214.416	229.275	241.745
Ευρώπη	196.872	176.488	136.320	125.087	119.389	340.849	355.244	231.327	256.094	259.729
Κόσμος	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577

Πηγή : UNCTAD, World investment report 2014, ίδια επεξεργασία

5.3.4 Αξιολόγηση

Παρά τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε η Ιρλανδία, η οικονομία της άρχισε να ανακάμπτει σταδιακά και να βγαίνει από το τούνελ της οικονομικής κρίσης μετά από τρία χρόνια σκληρής δημοσιονομικής λιτότητας και να επιτυγχάνει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, μέσα από ένα πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή. Γι' αυτό και μπόρεσε να απαλλαγεί από το Μνημόνιο και να βγει ένα χρόνο νωρίτερα στις αγορές. Να τονίσουμε, πως, από την έναρξη της κρίσης, η Ιρλανδία δεν έπασχε από δημοσιονομική κρίση αλλά από ιδιωτικό χρέος και πως η αναπτυξιακή πολιτική που ακολούθησε μέσω της χαμηλής φορολογίας για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων, ήταν αυτή που την οδήγησε ταχύτερα στην έξοδο από την κρίση σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Κλείνοντας, μια βασική παράμετρος για την ανάκαμψη της Ιρλανδίας, κατά τον Lyons, είναι η διεθνής ανταγωνιστικότητα της Ιρλανδίας: *«Για τον τελευταίο μισό αιώνα, υπήρξε μια αντίληψη στην Ιρλανδία ότι, είτε μας αρέσει είτε όχι, το βιοτικό επίπεδο εξαρτάται από την ικανότητα της χώρας να πουλά αγαθά και υπηρεσίες στις διεθνείς αγορές. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου, ακόμη και κατά τα χειρότερα χρόνια της οικονομικής κρίσης, η Ιρλανδία προσέλκυσε περισσότερες θέσεις εργασίας ανά κάτοικο μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων από οποιαδήποτε άλλη οικονομία»*. Επίσης, σημαντικός παράγων για την επιτυχή έξοδο από το Μνημόνιο της Ιρλανδίας ήταν η πολιτική και κοινωνική συναίνεση. Όπως emphaticά αναφέρει ο Μπράιαν Χέιτς: *«Δεν γνωρίζω άλλη χώρα που να έκανε τόσο δραστικές περικοπές στο δημόσιο -τόσο όσον αφορά τους μισθούς όσο και το προσωπικό- και να τις υλοποιήσει σε πνεύμα συναίνεσης με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Οι Ιρλανδοί, όμως, αντιλαμβάνονται ότι έπρεπε να κάνουμε αυτές τις θυσίες για να ανοικοδομήσουμε και πάλι τη χώρα μας»*.

5.4 Η περίπτωση της Πορτογαλίας

54.1 Ιστορικό της οικονομικής κρίσης της Πορτογαλίας

Η ενότητα αυτή εστιάζει στις κυριότερες πτυχές και στα αίτια, που οδήγησαν την πορτογαλική κυβέρνηση να υπογράψει Οικονομικό Πρόγραμμα Προσαρμογής με την τρόικα τον Μάιο του 2011 (μέχρι τον Απρίλιο του 2014), καθώς και στα αίτια της Πορτογαλικής κρίσης. Συγκεκριμένα, η Πορτογαλική οικονομία έτρεχε με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, εξαιτίας της εξαγωγικής της επίδοσης, όμως η διεθνής ύφεση του 2009, που μεταδόθηκε στην ευρωζώνη, προκάλεσε οικονομική επιβράδυνση σχεδόν όλων των δεικτών, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το δημόσιο έλλειμμα πάνω από 10% και το ιδιωτικό χρέος στο 120% το 2012, από το 50.4% το 1995. Τα επιτόκια είχαν αρχίσει να εκτοξεύονται από το 3,9% το 1999 στο 14% το 2012, λόγω της έλλειψης ανταγωνιστικότητας στην εγχώρια παραγωγή, γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση του κόστους δανεισμού από τις χρηματαγορές. Όπως επισημαίνει και ο Χοσέ Γκόμες Φερέιρα, «ζούσαμε πέρα από τις δυνατότητές μας στον δυτικό κόσμο, εξαιτίας της πίστωσης των τραπεζών. Όταν μελετάει κανείς μια οικονομία, ο πιο σημαντικός παράγοντας είναι το κράτος. Εάν βρίσκεται πέρα από τις δυνατότητές του, όλοι οι άλλοι θα κάνουν το ίδιο. Αυτό συνέβη στον δυτικό κόσμο. Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση, η Πορτογαλία δεν αποτελεί εξαίρεση, ούτε η Ολλανδία ή η Γερμανία» (Κώστας Μαυραγάνης, 2015). Αυτή η απώλεια ανταγωνιστικότητας, αναπληρώθηκε με προσέλκυση επενδύσεων στον τουρισμό, στα ακίνητα και στα μη εμπορεύσιμα αγαθά λόγω του ψηλού ιδιωτικού χρέους. Επιχειρώντας να κάνουμε μια επισκόπηση της οικονομικής κρίσης στην Πορτογαλία, παρατηρούμε, πως, τα ίδια φαινόμενα είχαν εμφανιστεί και προγενέστερα του 2002 για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους, που είτε σχετίζονταν με την αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης, είτε με την επίτευξη αναγκαίων δημοσιονομικών στόχων, ώστε να καταστεί ανταγωνιστικά βιώσιμη η οικονομία. Και εδώ, η οικονομική προσαρμογή, επιτεύχθηκε κυρίως με περιορισμό των δαπανών στον δημόσιο τομέα, με αυξήσεις έμμεσων φόρων, αλλαγές στην αγορά εργασίας, αποκρατικοποιήσεις, συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και ενίσχυση επαγγελματικών και εκπαιδευτικών ικανοτήτων προσωπικού (Ιωάννης

Καραγιάννης, 2010). Παρόλα αυτά, τα δημοσιονομικά αποτελέσματα ήταν πενιχρά λόγω της αδυναμίας εκτέλεσης του προϋπολογισμού, με το δημόσιο έλλειμμα να φτάνει στο όριο 2,9 %, το ρυθμό ανάπτυξης στο -1,1 το 2003 από το 1,1% του 2004, και την ανεργία να πλησιάζει στο 9,2% το 2003 και το 2004. Παράλληλα, η κοινωνικοοικονομική διαστρωμάτωση της Πορτογαλίας ήταν τέτοια που παρουσίαζε πολλές ανισότητες στο εσωτερικό της με φτωχά νοικοκυριά και χαμηλό εργατικό προσωπικό και με τα φαινόμενα διαφθοράς, που καθιστούσε δύσκολη την διαχείριση της οικονομικής κρίσης.

Η διεθνής οικονομική κρίση το 2008/9 και η ύφεση που ακολούθησε, προκάλεσαν αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους, με αποτέλεσμα να οδηγήσουν τη χώρα, το 2010, να αιτηθεί από την ΕΕ και το ΔΝΤ χρηματοδοτική στήριξη.

5.4.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής

Αφού περιγράψαμε τους λόγους για τους οποίους η Πορτογαλική οικονομία κατέρρευσε και το κόστος δανεισμού κατέστη απαγορευτικό, η απερχόμενη κυβέρνηση του Σώκρατες, λίγο πριν τις εκλογές, το Μάιο του 2010, προσέφυγε στο μηχανισμό στήριξης για να ζητήσει έκτακτη χρηματοδοτική βοήθεια ύψους 80 δις Ευρώ και στην υπογραφή δανειακής σύμβασης με την ΕΕ, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ. Στο πλαίσιο αυτό, η Σοσιαλιστική κυβέρνηση σε συνεργασία με τους Σοσιαλδημοκράτες, που βγήκαν νικητές από τις εκλογές, θα δεσμεύονταν να εφαρμόσει τους όρους του Οικονομικού Προγράμματος Προσαρμογής (Μνημόνιο Συναντίληψης) με τους δανειστές, προκειμένου να αντιμετωπίσει τη δημοσιονομική κρίση και να καταστεί η οικονομία τους βιώσιμη και ανταγωνιστική. Συγκεκριμένα, τα μέτρα λιτότητας που κλήθηκε να συμφωνήσει και να εγκρίνει η νέα κυβέρνηση του Κοέλιο από το κοινοβούλιο, σε συνεργασία με την τρόικα, περιλάμβαναν περικοπές στους μισθούς και στις συντάξεις δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων, αυξήσεις φόρων, αναμόρφωση του δημόσιου τομέα, διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και όλα αυτά μέσα σε κλίμα συναίνεσης, τόσο στο πολιτικό, όσο και στο κοινωνικό μέτωπο. Ιδιαίτερα, στο σκέλος της δημοσιονομικής πειθαρχίας, επιβλήθηκαν μέτρα μείωσης

των δημοσίων δαπανών που αφορούσαν, μειώσεις μισθών δημοσίων υπαλλήλων, κατάργηση δώρου Χριστουγέννων και αδείας το 2012-2013 για όσους δημόσιους υπάλληλους είχαν μισθό έως 1000 ευρώ, κατάργηση επιδομάτων Χριστουγέννων και αδείας για συνταξιούχους με μεικτές αποδοχές 1500 ευρώ, μείωση αποζημιώσεων για υπερωρίες, πάγωμα μισθών και συντάξεων, ετήσια μείωση δημοσίων υπαλλήλων στο 2%, είτε με προγράμματα εθελουσίας εξόδους, είτε με συνταξιοδοτήσεις. Όσον αφορά τα φορολογικά μέτρα, αυξήθηκε ο ΦΠΑ από 6% σε 23% σε μια σειρά αγαθών και υπηρεσιών, στην εστίαση από 13% σε 23%, στον φόρο αυτοκινήτων, περικόπηκαν φοροαπαλλαγές, αυξήθηκαν οι φορολογικοί συντελεστές για φυσικά πρόσωπα στο 49% με εισοδήματα άνω των 150.000, φορολογήθηκαν τα κέρδη των εταιρειών στο 31% για πάνω από 1,5 εκατομμύρια ευρώ, και επιβλήθηκε έκτακτη εισφορά για εισοδήματα από 485 ευρώ. Επίσης, στον ιδιωτικό τομέα, αυξήθηκε το ωράριο εργασίας κατά μισή ώρα ημερησίως, μειώθηκε το κράτος καταργώντας και συγχωνεύοντας δημόσιες διευθύνσεις και υπηρεσίες και μεταφέρθηκαν τα αποθεματικά των ασφαλιστικών ταμείων των τραπεζών στην Κεντρική κυβέρνηση. Σε πρώτη φάση, το μείγμα της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής, δεν επέφερε θετικά αποτελέσματα στο ΑΕΠ της χώρας, και με βάση τις στατιστικές αναλύσεις, καταγράφηκε ύφεση της τάξης του 1,6% στην βιομηχανική παραγωγή και στην κατανάλωση τα δύο πρώτα χρόνια του μνημονίου (Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Τραπεζών, 2011) Η πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού παρουσίασε αύξηση εσόδων από εισπράξεις φόρων και εισφορών κατά 4,4%, ενώ το δημοσιονομικό έλλειμμα ανήλθε στο 4,2% το 2011 από το 2010. Το δημόσιο χρέος το 2011 κινήθηκε στο 107,8% του ΑΕΠ, έναντι 93,3% το 2010 με αυξητικές τάσεις για το 2012 στο 111%. Ο πληθωρισμός το 2011 πλησίασε στο 3,6%, λόγω αύξησης του ΦΠΑ στο 23% από 21% μιας σειράς προϊόντων, συμπεριλαμβανομένου της ενέργειας. Η ανεργία αυξήθηκε το 2011 κατά 2,8%, το ισοζύγιο πληρωμών σημείωσε πτώση κατά 5,2%, διατηρώντας τις καλές επιδόσεις στις εξαγωγές προϊόντων (15,3%), σε σχέση με τις εισαγωγές που υποχώρησαν κατά 1,2%. Από το 2012 και μετά, ενώ υπήρχε κοινωνική ηρεμία από την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας, η κίνηση της κυβέρνησης να περάσει μέτρο με το οποίο οι επιχειρήσεις θα πλήρωναν λιγότερα χρήματα για το συνταξιοδοτικό τους σύστημα και οι εργαζόμενοι περισσότερα, προκάλεσε την αγανάκτηση των πολιτών,

ζητώντας να μπει ένα τέλος στις συνεχιζόμενες πολιτικές λιτότητας. Απόδειξη, είναι, ότι, τον Οκτώβριο του 2012, το Συνταγματικό Δικαστήριο έβαλε φρένο στις περικοπές μισθών και συντάξεων και το 2013 ξέσπασε πολιτική κρίση στο εσωτερικό της κυβέρνησης. Όπως τόνισε και ο Γκουερέριο, «πρακτικά, τον πρώτο χρόνο, ακόμα και ο πορτογαλικός λαός φαινόταν να αποδέχεται τα μέτρα λιτότητας, και αρχικά οι αντιδράσεις στο πρόγραμμα της τρόικας ήταν μικρές. Για αυτόν τον λόγο η Πορτογαλία χαρακτηρίστηκε τόσες πολλές φορές η χώρα- πρότυπο της Ευρώπης, ή ο “αγαπημένος μαθητής του δασκάλου”», συμπληρώνοντας, ωστόσο, ότι τέσσερα χρόνια μετά, τα πράγματα φαίνεται να μην λειτούργησαν ακριβώς όπως αναμενόταν. Σε δεύτερη φάση, αξιολογώντας το πρόγραμμα της τρόικας στην Πορτογαλική οικονομία, αξίζει να τονιστεί, ότι υπέφερε από έλλειψη διαρθρωτικών αλλαγών και χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, λόγω των μακροοικονομικών ανισοροπιών μετά την ένταξη της στο ευρώ (André Sapir, Senior Fellow Guntram B. Wolff, Carlos de Sousa, Alessio Terzi, 2014). Γι' αυτό και όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση του 2008/9 την βρήκε εντελώς απροετοίμαστη. Ενώ ο αρχικός σχεδιασμός του προγράμματος από την τρόικα ήταν σε σωστή κατεύθυνση, στην πορεία έθεσε υπεραισιόδοξους στόχους, που δεν μπορούσε να προβλέψει με ακρίβεια. Χαρακτηριστικά, το πραγματικό ΑΕΠ αναμενόταν να μειωθεί το 2011 και το 2012 λόγω της εφαρμοζόμενης προσαρμογής και της ιδιωτικής απομόχλευσης με τάσεις ανάκαμψης στην συνέχεια. Η ανεργία, αναμένονταν να αυξηθεί και αυτή το 2011 και το 2012 με τάσεις μείωσης το 2013 και μετά. Ο πληθωρισμός προβλέπονταν υψηλός το 2011 και το 2012, λόγω αύξησης της φορολογίας και προβλέπονταν να μειωθεί μετά. Επίσης, το δημοσιονομικό έλλειμμα υπολογίζονταν να μειωθεί στο 3% του ΑΕΠ ως το 2013, με βάση τους στόχους των κριτηρίων σύγκλισης και το χρέος να φτάσει στο 115,3% του ΑΕΠ το 2013, με προοπτική μείωσης. Το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένονταν να μειωθεί σταδιακά, όσο θα μειώνονταν οι εισαγωγές, λόγω της συρρικνωμένης εγχώριας ζήτησης και οι εξαγωγές υπολόγιζαν ότι θα αυξηθούν, επειδή συνδέονται με την αύξηση της προσφοράς. Όσον αφορά τη διεθνή επενδυτική θέση της χώρας, αναμένονταν να πλησιάσει το 123,4% του ΑΕΠ το 2013, με τις επενδύσεις να μειώνονται πάνω από το 10% του ΑΕΠ το 2011 και το 2012, με περαιτέρω μείωση στο 9%. Πάντως οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δείχνουν μια πολύ μικρή αύξηση των ΑΞΕ

αν υπάρξει αργότερα ένα ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον. Η πρώτη ισχνή ανάκαμψη αναμένονταν να εμφανιστεί το 2014, αντί του 2012, παρά τη μείωση του ΑΕΠ με την ανεργία να αυξάνεται το 2014 και ο πληθωρισμός θα αυξομειώνεται ανάλογα με τις διακυμάνσεις (HEFEKER Carste,2014). Κάνοντας, τώρα, μια εκτενή ανάλυση για τη λειτουργία του Πορτογαλικού συστήματος στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής και στην περικοπή των μισθολογικών προαγωγών και συμφωνιών με τις επιχειρήσεις, η κυβέρνηση, φαίνεται να αιτιολογεί τον περιορισμό επέκτασης των μισθολογικών συμφωνιών, θέτοντας ως κριτήριο την αντιπροσωπευτικότητα των εταίρων στις διαπραγματεύσεις. Στο φορολογικό πεδίο, έχει ακόμα χρόνο για να επανεξετάσει την ελάφρυνση της φορολογικής επιβάρυνσης στις επιχειρήσεις συνεργασίας. Η συζήτηση σχετικά με τις προσαρμογές των μισθών δεν έχει αποτιμηθεί αρκετά. Όσον αφορά την αγορά εργασίας, οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν, προσέγγιζαν συγκρατημένα, το πορτογαλικό νομικό πλαίσιο και ήταν πιο κοντά στις πρακτικές της ΕΕ.

5.4.4 Η πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της

Η στρατηγική οικονομικής προσαρμογής της Πορτογαλίας βασίστηκε, παράλληλα, σε στοχευμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, η εφαρμογή των οποίων περιέχονταν στο πλαίσιο του προγράμματος οικονομικής βοήθειας. Οι μεταρρυθμίσεις στοχεύουν στην προώθηση της διάθεσης των πόρων προς όφελος του τομέα των εμπορεύσιμων αγαθών, το άνοιγμα των αγορών για τις επενδύσεις, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και γενικά στη δημιουργία μιας βιώσιμης βάσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Σημαντική πρόοδος έχει επιτευχθεί με μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Πριν από την έναρξη του προγράμματος, οι διατάξεις περί προστασίας της απασχόλησης στην Πορτογαλία για τους εργαζόμενους με σύμβαση αορίστου χρόνου ήταν από τις αυστηρότερες στην Ευρώπη (Pedro Portugal, 2007). Το σχετικά υψηλό κόστος της απόλυσης προκλήθηκε από εταιρίες που εισήλθαν σε ένα μεγάλο αριθμό των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας, οι αποζημιώσεις απόλυσης μειώθηκαν σημαντικά.

Χαρακτηριστικά, το Εργατικό Δίκαιο αναμορφώθηκε, με σκοπό να γίνουν οι ώρες εργασίας πιο ευέλικτες. Επίσης, η κυβέρνηση αποφάσισε τη μείωση του αριθμού των αργιών και τον περιορισμό του δικαιώματος των διακοπών, καθώς και τη μείωση της υπερωριακής αμοιβής. Στη βιομηχανία, οι ειδικές μισθολογικές συμφωνίες περιορίστηκαν, και οι συμφωνίες για αύξηση του κατώτατου μισθού ανεστάλησαν την περίοδο της κρίσης. Ο κατώτατος μισθός είχε παγώσει για όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Τα κίνητρα για άτομα που αναζητούν εργασία ενισχύθηκαν και εισήχθησαν τα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης. Τα μέτρα αυτά, αποσκοπούν στη μείωση των εμποδίων εισόδου στην αγορά για νέες προσλήψεις, την αύξηση των κινήτρων για εργασία, τη δημιουργία περισσότερων ευκαιριών απασχόλησης και στη δημιουργία του απαραίτητου πλαισίου, έτσι ώστε οι μισθοί να αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη της παραγωγικότητας. Το πρόγραμμα, ακόμη, προέβλεπε μια σειρά από νομοθετικές τροποποιήσεις για την ενίσχυση του ανταγωνισμού και τη μείωση των επιβαρύνσεων των μη εμπορεύσιμων αγαθών. Ένας νέος νόμος περί ανταγωνισμού έχει διευρύνει τις εξουσίες της πορτογαλικής αρχής ανταγωνισμού, καθώς και ένα ειδικό δικαστήριο ανταγωνισμού έχει καθιερωθεί. Πρόσθετα μέτρα στο πλαίσιο του προγράμματος προσαρμογής αποσκοπούσαν ακριβώς στην ανακούφιση των προβλημάτων χρηματοδότησης των εξαγωγικών εταιριών. Ο νόμος για την εφαρμογή της οδηγίας της ΕΕ για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές έχει ήδη περάσει από το Πορτογαλικό Κοινοβούλιο. Στο μέλλον, οι εξαγωγείς θα είναι σε θέση να υποβάλουν αίτηση για την επιστροφή του ΦΠΑ σε απευθείας σύνδεση, μειώνοντας έτσι το χρόνο που απαιτείται για την παροχή των εγγράφων για τις επιστροφές του ΦΠΑ από 42 ημέρες, στις τέσσερις ημέρες. Χρηματοδοτικά, η δανειοδοτική ικανότητα της PME Crescimento για τις ΜΜΕ και τις πολύ μικρές επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά 1 δις ευρώ, προκειμένου να βελτιωθεί η πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Η πορτογαλική τράπεζα ανάπτυξης, της οποίας το πρόγραμμα καταρτίζεται με τεχνική βοήθεια από την γερμανική KfW, υποστηρίζει ΜΜΕ από το δεύτερο εξάμηνο του 2014 και μετά. Επιπλέον, η Πορτογαλική κυβέρνηση θέσπισε *επενδυτικό αναπτυξιακό* νόμο φιλικό προς τους επενδυτές, με στόχο να ανακάμψει η Πορτογαλική οικονομία και να βγει από το τούνελ της ύφεσης. Οι κύριοι τομείς των άμεσων ξένων επενδύσεων που παρουσίασαν αύξηση την τελευταία

πενταετίας, όπως διαφαίνεται και από τους παρακάτω πίνακες, ήταν οι τομείς της τεχνολογίας και καινοτομίας, της βιομηχανίας, της μεταποίησης κατά 21,0%, του χονδρικού-λιανικού εμπορίου κατά 38,9%, των χρηματοοικονομικών-ασφαλιστικών υπηρεσιών κατά 22,3%, του real estate κατά 0,9%, της τεχνολογίας- πληροφορικής κατά 5,7%, των υπηρεσιών κατά 2,6 και του ηλεκτρισμό κατά 1,9%. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ζαρταλούδης «ένα μεγάλο μέρος της απώλειας της ανταγωνιστικότητας καλύφθηκε με επενδύσεις σε σπίτια, τουρισμό και γενικότερα αγαθά μη εμπορεύσιμα. Και για αυτό βρέθηκε να είναι μια από τις χώρες με ιδιαίτερα υψηλό ιδιωτικό δανεισμό, πολύ υψηλότερο από ό,τι στην Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πορτογαλική κυβέρνηση είχε πολύ διαφορετική στάση από τις αντίστοιχες ελληνικές πριν το μνημόνιο - σχεδόν όλη τη δεκαετία του 2000 με 2010 εφαρμοζόταν λιτότητα, με περικοπές συντάξεων, αναδιαμόρφωση δημόσιου τομέα, χαμηλότερους μισθούς κλπ». Ωστόσο, σημαντικό εργαλείο για την προσέλκυση ΑΞΕ που συνέβαλε στην πρόσβαση της χώρας στις χρηματαγορές, ήταν η ενίσχυση των εξαγωγών στην Αγκόλα και Βραζιλία, στα πλαίσια της οικονομικής εμπορικής διπλωματίας. Ακόμα, η κυβέρνηση προχώρησε σε μαζικές ιδιωτικοποιήσεις κρατικών οργανισμών και επιχειρήσεων όπως είναι η EDP (εταιρεία παραγωγής και διανομή ενέργειας), η τράπεζα BPN, η REN (διανομή ενέργειας) η Oil, η CTP Carga (σιδηροδρομικές μεταφορές), η CTT (Ταχυδρομείο), η RTP (κρατική τηλεόραση), η Aguas de Portugal (υδροδότηση), η TAP (αερομεταφορές), που βελτίωσαν το επενδυτικό περιβάλλον. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, όπως ο νόμος περί πτωχεύσεων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η κατάργηση της Ελεύθερης Οικονομικής Ζώνης Santa Maria στις Αζόρες και η αλλαγή του νόμου για το ύψος των ενοικίων. Επίσης, ο τουρισμός έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην ανάκαμψη της οικονομίας. Επιπρόσθετα, οι στόχοι της κυβέρνησης είναι: η Πορτογαλική οικονομία να συνεχίσει να τρέχει με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης (γύρω στο 1,5%) και μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, όπως η Fosum Group, η Apollo Global Management κ.α. να εγκατασταθούν και να επενδύσουν στην Πορτογαλία. Περιπτώσιολογικά, οι δύο τελευταίες, που είναι στην κατάταξη των 15 μεγαλύτερων επενδυτών, έχουν κληθεί να καταθέσουν δεσμευτικές προτάσεις για να αναδιαρθρώσουν την Banco Espirito Santo SA, ενώ η Fosum όπως και η Apollo

Global Management, είχαν προσφερθεί να εξαγοράσουν το ποσοστό της Novo Banco.

Πίνακας 1 : Εισροές (inflows) ΞΑΕ στην Πορτογαλία και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Πορτογαλία	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	5. 967	2. 646	11. 150	8. 995	3. 114	8.807
Εκροές	4.914	-7.493	14.905	579	1.427	6.664
Ισπανία	40.029	39.873	28.379	25.696	39.167	22.904
	94.376	37.844	41.164	-3.982	26.035	30.688
Αγγλία	178.044	49.617	51.137	45.796	37.101	72.241
	162.744	39.416	106.673	34.955	19.440	-59.628
Ε.Ε	651.826	383.703	490.427	216.012	246.207	257.567
	849.994	483.002	585.275	237.865	250.460	280.124
Ευρώπη	688.515	436.303	538.877	244.090	250.799	288.766
	935.183	591.326	653.000	299.478	328.729	315.921
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.082	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή:UNCTAD, Country Fact Sheet –2015,ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2: Απόθεμα (stock)

Πορτογαλία	1995	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	18.982	111.686	111.829	119.779	128.488	108.515
Εκροές	3.574	66.732	72.230	76.048	81.889	58.355
Ισπανία	110.246	628.341	628.950	644.677	715.994	721.879
	36.532	653.236	656.504	636.731	643.226	673.989
Αγγλία	199.772	1.135.862	1.184.567	1.482.880	1.605.522	1.662.858
	304.865	1.635.568	1.696.272	1.738.076	1.884.819	1.584.147
Ε.Ε	1.198.024	7.313.818	7.481.550	8.019.942	8.582.673	9.171.795
	1.500.348	9.315.060	9.517.548	9.830.352	10.616.765	10.434.829
Ευρώπη	1.274.448	8.118.813	8.361.299	8.965.385	9.535.639	10.049.259
	1.665.526	10.556.099	10.843.181	11.243.953	12.119.889	11.787.347
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	21.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.791	23.916.273	26.312.635	25.874.757

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3: Ποσοστό ΞΑΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου %

Πορτογαλία	2005-2007	2011	2012	2013	2014

Εισροές	12.7	26.1	26.4	8.8	26.3
Εκροές	10.4	34.8	1.7	4.0	19.9
Ισπανία	10.5	8.8	9.2	13.7	8.6
	24.7	12.7	-1.4	9.1	11.6
Αγγλία	40.3	14.5	12.9	10.2	14.4
	36.9	30.2	9.9	5.3	-11.9
Ε.Ε	20.7	14.9	7.2	7.8	7.2
	26.9	17.7	7.9	8.0	7.9
Ευρώπη	20.7	15.2	7.5	7.4	7.5
	28.1	18.5	9.2	9.7	8.2
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
	13.1	10.5	7.9	8.1	7.2

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4: ΞΑΕ στην Πορτογαλία σε σχέση με άλλες χώρες

Πορτογαλία	1995	2011	2012	2013	2014
Εισροές	16.3	47.0	56.5	58.4	47.2
Εκροές	3.1	30.4	35.8	37.2	25.4

Ισπανία	18.5	43.2	48.8	52.7	51.3
	6.1	45.1	48.2	47.3	47.9
Αγγλία	17.3	48.1	60.0	63.3	56.5
	26.3	68.9	70.3	74.3	53.8
Ε.Ε	13.0	42.3	48.1	49.4	49.6
	16.3	53.8	59.0	61.1	56.4
Ευρώπη	13.1	44.3	50.3	51.4	50.9
	17.2	57.5	63.1	65.3	59.8
Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5: Νέες επενδύσεις

Πορτογαλ ία	2005- 2007	2011	2012	2013	2014	2005- 2007	2011	2012	2013	2014
Εισροές	3.954	1.732	1.231	1.474	1.207	2.497	2.153	2.058	2.087	2.443
Ισπανία	18.355	11.501	11.918	13.271	10.776	21.533	29.365	18.000	24.617	19.105
Αγγλία	24.892	35.611	41.177	28.696	38.341	61.390	67.382	35.765	38.406	34.388
Ε.Ε	192.469	172.635	133.181	121.601	116.250	312.522	327.446	214.416	229.275	241.745
Ευρώπη	196.872	176.488	136.320	125.087	119.389	340.849	355.244	231.327	255.094	259.729

Κόσμος	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577
--------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

5.4.4 Συμπεράσματα

Μετά την ένταξή της στην Ευρωζώνη, η Πορτογαλία αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα ανταγωνιστικότητας και δημόσιου χρέους. Η διεθνής οικονομική κρίση το 2008/9 και η ύφεση που ακολούθησε, επέτεινε το πρόβλημα του του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους, με αποτέλεσμα να οδηγήσουν τη χώρα, το 2010, να αιτηθεί από την ΕΕ και το ΔΝΤ χρηματοδοτική στήριξη και να αναγκαστεί να υιοθετήσει ένα εκτενές και αυστηρό πρόγραμμα προσαρμογής και μεταρρυθμίσεων.

Ύστερα, από μια περίοδο τριών ετών, την άνοιξη του 2014, η Πορτογαλία ανακοίνωσε και επισήμως, την έξοδο της από το μνημόνιο και τον EFSF με τα δημοσιονομικά μέτρα να παραμένουν ως το 2019. Το ΑΕΠ αυξήθηκε οριακά στο 0.9% το 2014, το δημοσιονομικό έλλειμμα προσέγγισε το 4.8%, με το στόχο της κυβέρνησης για περαιτέρω μείωση στο 2.7% το 2015, και την ανεργία να πλησιάζει στο 13.5% το 2014 από 17.5%. Ο προϋπολογισμός ισοσκελίστηκε και το εξωτερικό εμπόριο αυξήθηκε. Τα μέσα επιτόκια των 10ετών ομολόγων έπεσαν γύρω στο 2,7%, από το 14% που ήταν την περίοδο της κρίσης και οι μετοχές ανέκτησαν τις απώλειές τους. Τέλος, το χρέος ανέβηκε στο 130% του ΑΕΠ (Matthew Lynn, 2015).

Με βάση τα παραπάνω, καθίσταται, λοιπόν, σαφές, γιατί η Πορτογαλική οικονομία, κατάφερε μέσα σε μόλις τρία χρόνια δημοσιονομικής προσαρμογής να γίνει μία από τις πιο ελκυστικές χώρες προορισμού για ιδιωτικές επενδύσεις (Henreich Almeida, Mannuel Baigori, 2015). Παρόλο που οι επιδόσεις της δεν ήταν του επιπέδου της Ιρλανδίας, όπως θα δειχθεί παρακάτω, ήταν κατά πολύ υψηλότερες της Ελλάδας.

5.5 Η περίπτωση της Κύπρου

5.5.1. Ιστορικό Κυπριακής οικονομικής κρίσης

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στα αίτια και στις συνθήκες που οδήγησαν την Κυπριακή οικονομία ένα βήμα πριν από την χρεοκοπία του τραπεζικού συστήματος και κατ' επέκταση στο μηχανισμό στήριξης, μετά την άνοδο των επιτοκίων από τις διεθνείς χρηματαγορές. Χρονικά το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης επηρέασε την Κυπριακή οικονομία τον Φεβρουάριο του 2008. Και αυτό, γιατί, μέχρι τότε η Κύπρος, επί Τάσσου Παπαδόπουλου κατέγραφε δημοσιονομικό πλεόνασμα του 1.5%, το δημόσιο χρέος ήταν κάτω από το 60%, η χώρα σημείωνε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ο πληθωρισμός κινούνταν στο 2.2%, η ανεργία ανέρχονταν σε 3.9% και το μέσο κ.κ. εισόδημα έφτασε στο 92% του μέσου κοινοτικού επιπέδου. Το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε κατά 4.4% το 2007, από 3.8%, το 2006, με εξαίρεση το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Το σκηνικό, όμως, άλλαξε απότομα πέντε χρόνια μετά, όταν την Κυπριακή προεδρία αναλαμβάνει ο αριστερός επικεφαλής του ΑΚΕΛ Δημήτρης Χριστόφιας, που ασκεί εντονότατη κριτική στον απερχόμενο πρόεδρο, για έλλειψη κοινωνικών παροχών, υποσχόμενος στους κύπριους πολίτες δημοσιονομική πολιτική μέσω κοινωνικών παροχών και μη αύξησης της φορολογίας, αδιαφορώντας για το κόστος στον κρατικό προϋπολογισμό και χωρίς να έχει αντιληφθεί, ότι το μέγεθος της διεθνούς κρίσης θα πλησίαζε αναπόφευκτα και στην Κύπρο. Είναι χαρακτηριστικό, ότι, το μέγεθος των δημοσιονομικών παροχών άγγιζαν το 33.5% του κυπριακού ΑΕΠ, ενώ ήταν σχεδόν, βέβαιο, ότι, η διεθνής κρίση, δεν θα άφηνε ανεπηρέαστη την Κύπρο, λόγω του μικρού μεγέθους του ΑΕΠ και της ανοικτής οικονομίας της. Όμως, η συνεχιζόμενη παροχολογία και η έλλειψη ανακλαστικών εκ μέρους της κυβέρνησης Χριστόφια, να περιορίσει τις δημόσιες δαπάνες, συγκρατώντας το έλλειμμα για να θωρακιστεί η κυπριακή οικονομία από την επέλαση της κρίσης, δεν είχε αντίκρισμα. Η Κυπριακή κυβέρνηση, όχι μόνο δεν προσπάθησε να συγκρατήσει το δημόσιο έλλειμμα, αλλά αντ' αυτού, μοίρασε πασχαλινό επίδομα, που κοστολογούνταν στα 33 εκατομμύρια ευρώ για όλες τις κατηγορίες μισθωτών και συνταξιούχων. Το πρώτο αρνητικό

αποτέλεσμα δεν άργησε να φανεί, με τον οίκο Moody's να προειδοποιεί, ότι θα υποβαθμίζονταν η Κυπριακή οικονομία, εάν απέκλινε από τους δημοσιονομικούς στόχους. Όμοια εκτίμηση έκανε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε έκθεσή της το 2007, επισημαίνοντας την ανάγκη να γίνουν μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο και συνταξιοδοτικό σύστημα. Παρόλα αυτά, η αντίδραση της κυβέρνησης ήταν αμήχανη, με την πεποίθηση πως η διεθνής κρίση δεν θα πέρναγε την πόρτα της Κύπρου, διότι η παραγωγική της βάση στηρίζονταν στον τριτογενή τομέα. Η παθητική στάση της κυβέρνησης να πάρει δημοσιονομικά μέτρα και να χαράξει μια εθνική οικονομική στρατηγική, είχε σαν αποτέλεσμα να αυξηθεί ο πληθωρισμός, να μειωθούν τα έσοδα από την τουριστική κίνηση το 2008 (κατά 5.7%). Επίσης, στα ήδη αρνητικά στοιχεία της διακυβέρνησης Χριστόφια, πρέπει να προσθέσουμε και την κατάργηση των δεκατριών σημείων της κυβέρνησης Τάσου Παπαδόπουλου που αφορούσε μεταξύ άλλων, την υποχρέωση της Εκκλησίας να φορολογήσει τα κεφαλαιουχικά κέρδη, κάτι που θα αύξανε τα έσοδα του κράτους. Ακόμα, και η προσπάθεια να πουληθεί μέρος των αποθεμάτων χρυσού, με την αιτιολογία ότι εντασσόμενη η Κύπρος στην Ευρωζώνη θα μειωθεί και η διατήρηση αποθεμάτων χρυσού. Να σημειώσουμε, πως, η πρόταση αυτή, δεν είχε γίνει δεκτή από τον τότε Διοικητή της κεντρικής τράπεζας της Κύπρου, Αθανάσιο Ορφανίδη, γιατί, το απόθεμα χρυσού ανέρχονταν στο 28.7%, σε σχέση με το 58.7% της ευρωζώνης της ευρωζώνης. Πλησιάζοντας προς το 2011, η Κυπριακή οικονομία υποβαθμίζεται από τους οίκους αξιολόγησης. Γενικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, ότι, οι λόγοι που οδήγησαν την Κυπριακή οικονομία στα νύχια του μνημονίου, ήταν πρωτίστως πολιτικοί και δευτερευόντως οικονομικοί. Επιπλέον, και η Κυπριακή οικονομία υπέστη μεγάλη ζημία από το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων το 2012, το οποίο άφησε εκτεθειμένες τις κυπριακές τράπεζες. με το ποσό να προσεγγίζει τα 22.δισ ευρώ και το διακρατικό δάνειο που είχε λάβει η Κύπρος για να καλύψει τις δανειακές υποχρεώσεις από τη Ρωσία ύψους 2,5 δισ ευρώ μέχρι τα ο 2013, δεν ήταν επαρκές, γεγονός που προοιωνίζε την οικονομική περιπέτεια που θα βίωνε η Κύπρος. Όπως χαρακτηριστικά, επισημαίνει, ο Σταύρος Ζένιος, «όταν άρχισε η κρίση, το δημόσιο χρέος ήταν 70% του ΑΕΠ. Δεν ήταν υπερβολικό. Ήταν υψηλό, αλλά δεν ήταν υπερβολικό. Όμως, με 100% του ΑΕΠ να προστεθεί λόγω του προβλήματος των τραπεζών, η κατάσταση είναι μη βιώσιμη. Έτσι φθάσαμε στη λύση

που έδωσε το Eurogroup, η οποία είναι μια λύση που περνάει όλο το πρόβλημα στον Κύπριο φορολογούμενο και στον Κύπριο καταθέτη. Και τονίζω και πάλι ότι αν ο Κύπριος φορολογούμενος είχε δημιουργήσει το πρόβλημα από μόνος του, αποκλειστικά, να το πλήρωνε και μόνος του. Μα σε κάποιον βαθμό το δημιούργησαν οι πολιτικές αποφάσεις άλλων! Δηλαδή, οι πολιτικές αποφάσεις της Ευρώπης» (Αιμιλιανίδης Αχιλλέας και Ιωάννου Χριστίνα,2013).

5.5.2 Περίοδος Προσαρμογής

Η Κυπριακή οικονομία, με την έναρξη της διεθνούς κρίσης και την αναποτελεσματική οικονομική διαχείριση από την Κυβέρνηση Χριστόφια, οδηγήθηκε σε τροχιά ύφεσης που επιβράδυνε τους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξησε την ανεργία από το 3.5% το 2008 και περιορίσε την παραγωγή, τη βιομηχανία και τις εξαγωγές από τις οικονομικές μεταβολές. Ο σημαντικότερος παράγοντας, όμως, που επέδρασε καταλυτικά στην επέκταση της δημοσιονομικής κρίσης στην Κύπρο, ήταν η τραπεζική κρίση, η οποία βρέθηκε εκτεθειμένη στις κερδοσκοπικές επιθέσεις των αγορών παρά τις εκκλήσεις στην τότε κυβέρνηση να λάβει ουσιαστικά μέτρα για την αποτροπή της. Αναμφίβολα, το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων το 2012 στο 70% της ονομαστικής τους αξίας, επηρέασε αρνητικά τα κυπριακά ομόλογα που ήταν εκτεθειμένα στις ελληνικές τράπεζες με ζημία που ανήλθε στα 4 δις, με αποτέλεσμα το κυπριακό τραπεζικό σύστημα να εισέλθει σε πλήρες αδιέξοδο. Η εξέλιξη αυτή, καθιστούσε αδήριτη ανάγκη να εθνικοποιηθεί το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου με κρατικά κεφάλαια και παράλληλα να αντιμετωπίσει τη δημοσιονομική κρίση ώστε να σταθεροποιηθεί η οικονομική της κατάσταση (Παναγιώτης Παλλίνης,2012). Όπως, επίσης, και το αναπτυξιακό πρότυπο έπρεπε να αλλάξει ριζικά, καθώς για χρόνια η κυπριακή οικονομία εξαρτούσε την ευημερία της στον τουρισμό και τις υπηρεσίες, εφαρμόζοντας ένα νέο αναπτυξιακό πλαίσιο που θα αποκαθιστούσε την ανταγωνιστικότητα της, στο διεθνές περιβάλλον. Παρά το γεγονός, ότι, η Κύπρος, διένυε μια περίοδο ήπιας ανάκαμψης, το 2010-2011, τα δημόσια οικονομικά της παρέμεναν σε υγιή βάση, προτού η χώρα οδηγηθεί σε ύφεση το 2012, μαζί με την υπόλοιπη ευρωζώνη, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 2008/9. Επίσης, λόγω της

κρίσης δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο και το τραπεζικό της σύστημα, που ήταν στενά συνδεδεμένο με το ελληνικό από την μόχλευση του ιδιωτικού τομέα, και την τότε κυπριακή ηγεσία, να καθυστερεί να προχωρήσει τις αναγκαίες εκείνες ενέργειες που θα διασφάλιζαν τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το αποτέλεσμα, φυσικά, ήταν να υποχωρήσει το ΑΕΠ και να γίνει ελλειμματικός ο κρατικός προϋπολογισμός, ενώ από το δημοσιονομικό πλεόνασμα που είχε πετύχει η απερχόμενη κυβέρνηση το 2008, περάσαμε στη συσσώρευση των ελλειμμάτων και των χρεών. Πιο συγκεκριμένα, η Κύπρος, θα κατέληγε αναπόφευκτα στον μηχανισμό στήριξης και στην υπογραφή της δανειακής σύμβασης. Ειδικότερα, μετά από την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τον οίκο Moody's, στις 13 Μαρτίου 2012, και από τον οίκο Fitch, στις 25 Ιουνίου 2012, η Κύπρος αιτήθηκε την ένταξή της στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (ESM). Προτού, καταλήξει στο χρηματοδοτικό πακέτο στήριξης, η Ευρωομάδα κατέληξε σε συμφωνία με τις κυπριακές αρχές να κουρέψουν εφάπαξ τις καταθέσεις, καταβάλλοντας μια «εισφορά σταθερότητας», προκειμένου να περιοριστεί το μέγεθος της στήριξης στα 10 δις ευρώ. Η αρχική συμφωνία, προέβλεπε κούρεμα καταθέσεων στο 6,75% για καταθέσεις κάτω από 100.000 ευρώ και 9,9% για πάνω από 100.000, υποστηριζόμενη από τον νεοεκλεγέντα πρόεδρο Αναστασιάδη και τους περισσότερους Ευρωπαίους ηγέτες. Όμως, η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από την κυπριακή βουλή στις 19 Μαρτίου και το Δ.Σ της ΕΚΤ ανακοίνωσε την απόφαση του να σταματήσει την ρευστότητα των τραπεζών από τον ΕΛΑ, εκτός αν συμφωνούσε η κυβέρνηση σε ένα πρόγραμμα με την ΕΕ, το ΔΝΤ, και την ΕΚΤ. Η απόφαση αυτή, προκάλεσε πανικό στους κύπριους καταθέτες και ανάγκασε την κυβέρνηση Αναστασιάδη, να λάβει περιοριστικά μέτρα περιορισμού της κίνησης κεφαλαίων, τραπεζικό κλείσιμο και όριο πιστωτικών αναλήψεων για να αποτραπεί η εκροή κεφαλαίων και να μην απειληθεί το χρηματοοικονομικό σύστημα της Κύπρου. Αυτή η απόφαση, έθετε σε κίνδυνο την αξία του νομίσματος και έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα για έξοδο της χώρας από το ευρώ. Η διαπίστωση που έγινε για τους προσωρινούς περιορισμούς που χρειαζόνταν για τη διασφάλιση της σταθερότητας, έβρισκε σύμφωνη και την τρόικα, γιατί αναγνώριζαν ότι με αυτόν τον τρόπο, θα παρεμποδίζονταν οι διεθνείς ροές κεφαλαίου και τη μείωση του όγκου των επιχειρήσεων στην εγχώρια και διεθνή αγορά (Wolf 2013). Στη

συνέχεια, η κυπριακή βουλή δέχτηκε υψηλότερο κούρεμα καταθέσεων σε σχέση με το αρχικό, σε ποσοστό 50% για καταθέσεις πάνω από 100.000 ευρώ ως αναγκαίο όρο, προκειμένου να υπογράψει το Πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής και να εφαρμόσει μια σειρά από διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, σύμφωνα με την δεύτερη επικαιροποίηση του μνημονίου. Γενικότερα, το Μνημόνιο Συνεννόησης περιελάμβανε στόχους για την αντιμετώπιση μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών και μακροπρόθεσμων διαρθρωτικών προκλήσεων, με σκοπό την αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα, τη δημοσιονομική εξυγίανση στον τομέα των δημοσίων δαπανών, μειώνοντας το έλλειμμα και το χρέος, καθώς και στην εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, που θα δημιουργούσαν συνθήκες για βιώσιμη και σταθερή ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα περιελάμβανε μόνιμα ισοδύναμα μέτρα δημοσιονομικού χαρακτήρα στο 6,5% του ΑΕΠ, το 2013-2014 και επιπλέον 2,5% την περίοδο 2015-2016, που μαζί με την συρρίκνωση του τραπεζικού συστήματος, συρρικνώθηκε και το ΑΕΠ της χώρας, στο 12,3% το 2013-2014. Για να αρχίσει η εκταμίευση της δόσης των 10 δις ευρώ, ενδεικτικά, αναφέρουμε, ότι η κυβέρνηση μείωσε τις κοινωνικές μεταβιβάσεις κατά €113 εκ. μέσω: κατάργησης σχεδίων χορηγιών και επιδομάτων, όπως το επίδομα μάνας, κατάργησης συμπληρωματικών επιδομάτων του δημοσίου βοηθήματος και της ειδικής χορηγίας και καλύτερης στόχευσης του πασχαλινού επιδόματος για τους συνταξιούχους. Επίσης, μείωσε το στεγαστικό δάνειο μέσω της ενοποίησης και εξορθολογισμού σχεδίων, κατάργησε την ΑΤΕ, μείωσε κατά 29 εκ.ευρώ το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα μέσω: της Φορολόγησης των συντάξεων, των επιδομάτων των κρατικών υπαλλήλων κατά 15%, μείωσε το ημερήσιο επίδομα συντήρησης εξωτερικού που καταβάλλεται για υπηρεσιακά ταξίδια στο εξωτερικό κατά 15%, πάγωσε μισθούς και συντάξεις κρατικών αξιωματούχων, κατάργησε ορισμένα προνόμια, όπως το αφορολόγητο στην δωρεάν απόκτηση κρατικών οχημάτων. Επιπλέον, στο συνταξιοδοτικό, πάγωσε τις συντάξεις, αύξησε την ελάχιστη ηλικία για τη εξασφάλιση του δικαιώματος σε σύνταξη χωρίς μειώσεις (κατά 6 μήνες ανά έτος), ώστε να συμβαδίζει με τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης και, επίσης, μείωσε τους μισθούς και τις συντάξεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα κατά 3%, για να εξοικονομηθούν 75 εκ. ευρώ. Ακόμα, επέκτεινε το πρόγραμμα προσαυξήσεων και αυξήσεων μισθών στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα

κατά τρία επιπλέον έτη, μέχρι το 2016, περιορίσει το ποσοστό προσλήψεων στο δημόσιο κατά 5.000 από το 2012-2016 με καταργήσεις 1.880 θέσεων μόνιμων υπαλλήλων. Στη φορολογική πολιτική, αυξήθηκε ο κανονικός συντελεστής ΦΠΑ κατά μία μονάδα από 18% σε 19%, ο μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ αυξήθηκε κατά μία μονάδα από 8% σε 9%, και ο φόρος κατανάλωσης στα καύσιμα κίνησης με όφελος 45 εκ. ευρώ. Η φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων αυξήθηκε, από 10% ως 12,5%, ο φορολογικός συντελεστής επί των τόκων κυμάνθηκε από 15 ως 30% και επιβλήθηκε φόρος ακίνητης περιουσίας, ενώ υπήρξε και αύξηση ποσοστού εισφοράς στις τράπεζες από 0,11% ως 0,15%. Όσον αφορά το σχέδιο αναδιάρθρωσης των τραπεζών, η κυβέρνηση δημιούργησε την Κεντρική Συνεργατική Τράπεζα, στην οποία υπαχθήκανε τα 93 ΚΠΕ και διαχωρίστηκαν τα δάνεια της Λαϊκής Τράπεζας στην καλή και στην «κακή», για να αποφευχθεί η χρεοκοπία. Συνολικά, η χώρα υπήρξε σύμφωνη με τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις, όσο σκληρές και αν ήταν στο κομμάτι της δημοσιονομικής πολιτικής και οι προσαρμογές που πέτυχε η κυπριακή κυβέρνηση στην αγορά εργασίας, αποτυπώνουν τον θετικό αντίκτυπο που είχε η οικονομική βοήθεια μακροπρόθεσμα στην αύξηση του ΑΕΠ της Κύπρου, με μια ισχνή ανάκαμψη ύστερα από δύο χρόνια λιτότητας. Περιπτωσιολογικά, η τιμαριθμική αναπροσαρμογή των μισθών μειώθηκε δύο φορές το χρόνο, επέφερε μεταβολή του δείκτη τιμών από το προηγούμενο έτος κατά 50% και αναστέλλονται αυτόματα οι μισθοί, αν οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι αρνητικοί. Επίσης, η τιμαριθμική προσαρμογή των μισθών παραμένει μέχρι να λήξει το πρόγραμμα, ενώ εκπονείται ήδη σχέδιο για τη στήριξη των άνεργων νέων. Ο κατώτατος μισθός διατηρήθηκε στα 870 ευρώ για τις νέες προσλήψεις και 924 ευρώ μετά από 6 μήνες δουλειάς (Λιλλήκας, 2012).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΓΙΑ ΚΥΠΡΟ 2015					
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	2013	2014	2015	2016
ΚΥΠΡΟΥ					

ΑΞΕ			-5,4	-2,3	-0,5	1,4
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ			0,4	-0,3	-0,8	0,9
ΑΝΕΡΓΙΑ			15,9	16,1	16,2	15,2
ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ			-4,9	-8,8	-1,1	-0,1
ΧΡΕΟΣ			102,2	107,5	106,7	108,4
ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ			-2,0	-4,0	-3,9	-4,2
ΠΛΗΡΕΙΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΚΥΠΡΟ			5 ΜΑΙΟΥ 201			
			ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ			
			ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 2\20155 May 2015			

5.5.3 Η πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων και τα αποτελέσματά της

Στο πλαίσιο του δημοσιονομικού προγράμματος προσαρμογής στην Κύπρο, όπως περιγράψαμε, περιέχονται και όροι που αφορούν στην εφαρμογή των αναγκαίων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας, και της βιώσιμης ανάπτυξης. Ιδιαίτερα, οι μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στο άνοιγμα της αγοράς και στη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, είναι οι ιδιωτικοποιήσεις ημικρατικών οργανισμών όπως της CYTA, ΑΗΚ, της Αρχής Λιμένος και άλλων κρατικών επιχειρήσεων, που η κυβέρνηση σκοπεύει να εκκαθαρίσει ή να αναδιαρθρώσει. Στοχεύουν, επίσης, στην απελευθέρωση της αγοράς αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ άλλων και των κλειστών επαγγελμάτων, το αναμορφωμένο πλαίσιο στρατηγικής για τον τουρισμό, την έκδοση και μεταβίβαση τίτλων ιδιοκτησίας, τον περιορισμό εκδίκασης γραφειοκρατικών υποθέσεων και τη στρατηγική αγοράς ηλεκτρισμού και ενέργειας.

Στον τομέα των αποκρατικοποιήσεων, η κυβέρνηση σημείωσε σημαντική πρόοδο, όπως αναφέρει η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, 2015), ενώ στην ενεργειακή πολιτική εκπονείται ένα στρατηγικό σχέδιο, που θα αξιοποιεί όλα τα κοιτάσματα φυσικού αερίου και υδρογονανθράκων, μέσω της σύστασης ενός κρατικού επενδυτικού ταμείου που θα επιβλέπεται από το Δημοσιονομικό πλαίσιο με κανόνες (Σταύρος Ζένιος, 2013). Στην αναπτυξιακή στρατηγική, η μεταρρύθμιση που θεσπίστηκε από την κυβέρνηση επεκτείνεται στη δημόσια διοίκηση, τον τουρισμό και το επιχειρηματικό περιβάλλον, που απορρέουν από τις δεσμεύσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Συγκεκριμένα, στο επενδυτικό πεδίο, η Κύπρος διαθέτει όλα εκείνα τα πλεονεκτήματα που την κάνουν φιλική για άμεσες ξένες επενδύσεις, καθώς διαθέτει σταθερό φορολογικό σύστημα ήδη από το 1960, με χαμηλό φορολογικό συντελεστή στις ομόρρυθμες και ετερόρρυθμες εταιρείες και στα έσοδα από μερίσματα, τις διεθνείς συναλλαγές, τα κέρδη από το εξωτερικό με μόνιμες εγκαταστάσεις και τα κέρδη από την πώληση τίτλων, που απαλλάσσονται από τον φόρο. Επίσης, δεν υπάρχει παρακράτηση φόρου επί των μερισμάτων, τόκων και δικαιωμάτων που καταβάλλονται από Κύπρος. Γι' αυτό και η Κύπρος διαθέτει ένα δίκτυο συμφωνιών αποφυγής διπλής φορολογίας με πάνω από 50 χώρες. Ακόμα, υπάρχει ένα νομικό και ρυθμιστικό πλαίσιο με σύσταση ενός Ρυθμιστικού Συμβουλίου, που αναλαμβάνει να επιλύει όλα τα εκκρεμεί θέματα γρήγορα και αποτελεσματικά. Η ποιότητα ζωής στην Κύπρο βρίσκεται στην 31 θέση παγκοσμίως, ενώ η χώρα διαθέτει επαρκές επίπεδο υποδομών, όπως διεθνή αεροδρόμια και λιμάνια, στρατηγική τοποθεσία, καθώς βρίσκεται στη μέση της νοτιοανατολικής μεσογείου, ανθρώπινα ταλέντα από το αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό σύστημα, με ίδρυση ιδιωτικών ιδρυμάτων (το 39,2% των κυπρίων είναι απόφοιτοι ανωτάτων ιδρυμάτων ηλικίας 25-64 ετών σε σχέση με το 28,63% του μέσου όρου της Ευρώπης) και με εξειδικευμένο επίπεδο υπηρεσιών σε κορυφαίες επαγγελματικές υπηρεσίες ποιότητας, συμπεριλαμβανομένων των λογιστικών, ελεγκτικών, φορολογικών, διοίκησης επιχειρήσεων, νομικών, διαχείρισης κεφαλαίων κ.α.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων που έχουν εγκαταστήσει την εταιρία τους στην Κύπρο είναι μεταξύ άλλων, η LIDL, TMF GROUP,

UNITEAM MARINE, VTTI B.V, WEATHERFORD INTERNATIONAL, AMDOCS-RESEARCH CENTER OF CYPRUS, PUBLIC, KARDEX SYSTEMS και η COLUMBIA SHIP MANAGEMNET. Επιπλέον, προκειμένου να βελτιωθεί περαιτέρω η ένταση σε ξένες επενδύσεις, η κυβέρνηση φιλελευθεροποίησε την επενδυτική πολιτική όχι μόνο για τους πολίτες της ΕΕ, αλλά και για τους επενδυτές από τρίτες χώρες στους περισσότερους τομείς της οικονομίας από την 1 Οκτωβρίου του 2004. Οι περιορισμοί που σχετίζονται με το ελάχιστο επίπεδο των επενδύσεων και το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών έχουν καταργηθεί στους περισσότερους τομείς της οικονομίας και επιτρέπει πλέον μέχρι και 100 % συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων ή την απόκτηση συμμετοχών σε υφιστάμενες εταιρείες. Οι διοικητικές διαδικασίες έχουν απλοποιηθεί και έχουν ληφθεί μέτρα για τον εξορθολογισμό των υποδομών, όσον αφορά τις ξένες επενδύσεις, μειώνοντας έτσι το επίπεδο των γραφειοκρατικών παρεμβάσεων και την προώθηση βελτιωμένης οικονομικής δραστηριότητας. Συνεπώς, οι ξένες εταιρείες έχουν τώρα την ευκαιρία να επενδύσουν και να αναπτύξουν επιχειρήσεις στην Κύπρο επί ίσους όρους με τους τοπικούς επενδυτές. Τέλος, ο Οργανισμός Προώθησης Επενδύσεων Κύπρου (CIPA) ιδρύθηκε ως μη κερδοσκοπική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, η οποία χρηματοδοτείται από την κυβέρνηση. Ο Οργανισμός αυτός λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2008 και ακολουθεί τρισχιδή σκοπό: Να προωθήσει την Κύπρο ως ένα ελκυστικό διεθνές κέντρο επενδύσεων σε βασικούς τομείς ανάπτυξης, να υποστηρίξει τη μεταρρύθμιση στην Κύπρο για τη βελτίωση του κανονιστικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος και των υποδομών, και να παρέχει υποστήριξη στον επενδυτή, με μετέπειτα παρακολούθηση και περαιτέρω ανάπτυξη των υπηρεσιών (Γεωργιάδης, 2015). Όπως πρόσφατα δήλωσε και ο Πρόεδρος Αναστασιάδης, για τα φορολογικά, *«η μείωση των φορολογικών βαρών με στόχο την ενίσχυση της πραγματικής οικονομίας, βρίσκεται στο επίκεντρο του σχεδιαζόμενου πλαισίου. Παράλληλα η ισομερής κατανομή των φορολογικών βαρών αναμένεται να αποδώσει αυξημένα έσοδα στο κράτος»*. Έμφαση θα δοθεί στην εισαγωγή κινήτρων για νέες επιχειρήσεις και επενδύσεις, στην κορυφή των οποίων τίθενται νέες φορολογικές απαλλαγές για κεφάλαια και επενδύσεις. Αίσθηση προκάλεσε και η προαναγγελία της προσφοράς φορολογικών εκπτώσεων για όσους επιλέξουν να γίνουν φορολογικοί κάτοικοι Κύπρου, με την εισαγωγή του θεσμού μη κάτοικος.

Κατά έτη της κρίσης, όπως φαίνεται και από τους παρακάτω πίνακες, η Κύπρος προσέλκυσε γύρω στα 5 δις Ευρώ, ενώ μετά το 2014 παρατηρείται ανάκαμψη των εισροών ΑΞΕ.

Πίνακας 1: ΕΙΣΡΟΕΣ (inflows) ΞΑΕ στην Κύπρο και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Κύπρος	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	1.743	766	2.384	1.257	533	679
Εκροές	893	679	2.201	-281	308	2.176
Μάλτα	1.094	924	276	4	-2.100	9.279
	19	130	4	-42	-7	2.335
Αγγλία	178.044	49.617	51.137	45.796	37.101	72.241
	162.744	39.416	106.673	34.955	19.440	-59.628
Ευρωπαϊκή Ένωση	651.826	383.703	490.427	216.012	246.207	257.567
	849.994	483.002	585.275	237.865	250.460	280.124
Ευρώπη	688.515	436.303	538.877	244.090	250.799	288.766
	935.183	591.326	653.000	299.478	328.729	315.921
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.082	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή: UNCTAD, Country Fact Sheet –2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2: Απόθεμα (stock)

Κύπρος	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	-126	17.482	20.666	21.047	21.182	58.145
Εκροές	726	11.999	12.566	7.365	8.300	41.913
Μάλτα	562	16.198	15.458	16.303	14.859	172.358
	32	1.715	1.403	1.462	1.521	44.493
Αγγλία	199.772	1.135.862	1.184.567	1.482.880	1.605.522	1.662.858
	304.865	1.635.568	1.696.272	1.738.076	1.884.819	1.584.147
Ευρωπαϊκή Ένωση	1.198.024	7.313.818	7.481.550	8.019.942	8.582.673	9.171.795
	1.500.348	9.315.060	9.517.548	9.830.352	10.616.765	10.434.829
Ευρώπη	1.274.448	8.118.813	8.361.299	8.965.385	9.535.639	10.049.259
	1.665.526	10.556.099	10.843.181	11.243.953	12.119.889	11.787.347
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	21.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.791	23.916.263	26.312.635	25.874.757

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3: Ποσοστό ΞΑΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου %

Κύπρος	2005-2007	2011	2012	2013	2014
Εισροές	44.0	57.7	40.3	17.8	27.0

Εκροές	22.5	53.2	-9.0	10.3	86.4
Μάλτα	75.5	20.2	0.3	-147.8	466.2
	1.3	0.3	-3.3	-0.5	117.3
Αγγλία	40.3	14.5	12.9	10.2	14.4
	36.9	30.2	9.9	5.3	-11.9
Ευρωπαϊκή Ένωση	20.7	14.9	7.2	7.8	7.2
	26.9	17.7	7.9	8.0	7.9
Ευρώπη	20.7	15.2	7.5	7.4	7.5
	28.1	18.5	9.2	9.7	8.2
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
	13.1	10.5	7.9	8.1	7.2

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4: ΞΑΕ στην Κύπρο σε σχέση με άλλες χώρες

Κύπρος	1995	2011	2012	2013	2014
Εισροές	-1.4	83.2	92.4	97.0	249.9
Εκροές	0.8	50.6	32.3	38.0	180.1
Μάλτα	15.7	167.8	185.8	155.7	1.628.8

	0.9	15.2	16.7	15.9	420.5
Αγγλία	17.3	48.1	60.0	63.3	56.5
	26.3	68.9	70.3	74.3	53.8
Ευρωπαϊκή Ένωση	13.0	42.3	48.1	49.4	49.6
	16.3	53.8	59.0	61.1	56.4
Ευρώπη	13.1	44.3	50.3	51.4	50.9
	17.2	57.5	63.1	65.3	59.8
Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5: Νέες επενδύσεις

	2005- 2007	2011	2012	2013	2014	2005- 2007	2011	2012	2013	2014
Κύπρος	327	385	204	152	39	453	4.379	1.561	974	1.115
Μάλτα	435	174	308	199	199	69	566	68	46	127
Αγγλία	24.892	35.611	41.177	28.696	38.341	61.382	67.382	35.765	38.406	34.388
Ε.Ε	192.469	172.635	133.181	121.601	116.250	213.522	327.446	214.416	229.275	241.745
Ευρώπη	196.872	176.488	136.320	125.087	119.389	340.849	355.244	231.327	255.094	259.729
Κόσμος	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577	815.583	902.365	613.939	672.108	695.577

Πηγή: UNCTAD, World investment report 2015, ίδια επεξεργασία

5.5.4 Συμπεράσματα

Αξιολογώντας τους όρους της χρηματοδοτικής βοήθειας, με βάση τις οικονομικές προβλέψεις, είναι πολύ νωρίς να κρίνουμε, αν η Κύπρος, θα εξέλθει από το οικονομικό πρόγραμμα, έχοντας πετύχει τους δημοσιονομικούς και διαρθρωτικούς στόχους του Μνημονίου. Παρόλα αυτά, η Κύπρος, απολαμβάνει δύο σημαντικά στοιχεία του ενεργητικού της κεφαλαίου: το ειδικευμένο εργατικό δυναμικό και τους σταθερούς πολιτικούς θεσμούς που είναι παράγοντας-κλειδί- για την επιτυχή εφαρμογή δημοσιονομικής προσαρμογής. Ωστόσο, η χώρα εξακολουθεί και αντιμετωπίζει ουσιώδες προβλήματα στον τραπεζικό κλάδο και επιπλέον, χρειάζεται να προσδιοριστεί ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, που θα απελευθερώσει το οικονομικό σύστημα και θα προσελκύσει ξένες επενδύσεις. Επίσης, ο χειρισμός του κυπριακού προβλήματος από πλευράς εθνικών και ευρωπαϊκών αρχών, απέτυχε συλλογικά και μεγάλη ευθύνη σε αυτό φέρει η κυβέρνηση του Δημήτρη Χριστόφια, επειδή, υποτίμησε τον αντίκτυπο της κρίσης σε ένα μικρό νησί, όπως είναι η Κύπρος, χωρίς να πάρει έγκαιρα μέτρα, ειδικά, μετά το ελληνικό PSI, που τόσο έπληξε τον τραπεζικό τομέα και προκάλεσε βαθιά κρίση στο εσωτερικό της, με συνέπεια την αύξηση της ανεργίας κατά την *Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία*, στο 15,9% το 2013 από 12,7% το τελευταίο τρίμηνο 2012 και 11,1% στο πρώτο τρίμηνο του 2012 με το μεγαλύτερο ποσοστό να εντοπίζεται στον κατασκευαστικό κλάδο. Το δε χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να κορυφωθεί στο 140% το 2016 και από το 2017 θα αρχίσει η πτώση του (André Sapir, Senior Fellow Guntram B. Wolff, Carlos de Sousa, Alessio Terzi, 2014).

Με βάση την πρόσφατη έκθεση αξιολόγησης προόδου της κυπριακής οικονομίας, οι μακροοικονομικές προοπτικές της Κύπρου εμφανίζουν σημάδια σταθεροποίησης. Η ύφεση σταδιακά επιβραδύνεται και το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 2,4%, ήτοι σημαντικά λιγότερο σε σχέση με τη μείωση κατά 5,4% το 2013. Ενώ το 2014 συνεχίστηκε η ανθεκτικότητα της ιδιωτικής κατανάλωσης, οι επενδύσεις, ιδίως στον κλάδο των κατασκευών, συνέχισαν την καθοδική προσαρμογή τους. Παρά τη μείωση της δραστηριότητας, η ανεργία σταθεροποιήθηκε και ανήλθε σε ποσοστό 16,1% του εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια του πρώτου μέρους του 2014. Το

2015 και το 2016 αναμένεται σταδιακή μόνο επάνοδος της ανάπτυξης, καθώς η ιδιωτική εγχώρια ζήτηση ανακάμπτει βραδέως, στηριζόμενη στις χαμηλότερες τιμές ενέργειας. Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος σε διάφορα μέτωπα, η συμμόρφωση με τους όρους του προγράμματος, αναφορικά με ορισμένες δημοσιονομικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, παρουσιάζει καθυστέρηση. Έχει σημειωθεί πρόοδος, κυρίως με την έγκριση της μεταρρύθμισης του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, την έγκριση της μεσοπρόθεσμης στρατηγικής για τη διαχείριση του χρέους και την αξιολόγηση κινδύνου των κρατικών εγγυήσεων, καθώς και στη διεθνή φορολογική συνεργασία, που θα μπορούσε να αντιστρέψει στην αρνητική αξιολόγηση από το Παγκόσμιο Φόρουμ. Όσον αφορά το τραπεζικό τομέα, η κατάσταση έχει σταδιακά σταθεροποιηθεί. Το αποτέλεσμα της διεξοδικής αξιολόγησης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ήταν θετικό και μία μόνο τράπεζα παρουσίασε ανάγκη για πρόσθετα κεφάλαια, η οποία θα μπορούσε να ικανοποιηθεί μέσω ιδιωτικών κεφαλαίων. Οι εκροές καταθέσεων συνεχίστηκαν, αλλά έχουν σταθεροποιηθεί. Οι έλεγχοι στην κίνηση κεφαλαίων σε εγχώριες συναλλαγές καταργήθηκαν και οι έλεγχοι στις εξωτερικές συναλλαγές εξαλείφονται σταδιακά. Η πιο πιεστική πρόκληση στο εξής είναι η μείωση του υπερβολικά υψηλού επιπέδου μη εξυπηρετούμενων δανείων στον τραπεζικό τομέα, που είναι καίριας σημασίας για την αποκατάσταση της τραπεζικής διαμεσολάβησης και, δια του τρόπου αυτού, τη στήριξη της αύξησης των επενδύσεων. Και τέλος, υπάρχει ανάγκη επιτάχυνσης του ρυθμού των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως στους τομείς της δημόσιας διοίκησης, των ιδιωτικοποιήσεων, της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, της απελευθέρωσης των νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελμάτων και της ενέργειας, προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστική πρόοδος έως τη λήξη του προγράμματος τον Μάρτιο του 2016. Αυτό θα συμβάλλει, επίσης, στην αναζωογόνηση των παραγωγικών επενδύσεων, που αποτελεί μία από τις βασικές προτεραιότητες της νέας Επιτροπής.

5.6 Η περίπτωση της Ελλάδας

5.6.1 Ιστορικό της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας

Το κεφάλαιο αυτό, εξετάζει διεξοδικά την περίπτωση της ελληνικής κρίσης, η οποία έχει γίνει ευρέως γνωστή τα τελευταία πέντε χρόνια σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, δίνοντας έμφαση στα αίτια που οδήγησαν τα δημόσια οικονομικά της χώρας σε πλήρη εκτροχιασμό, με συνέπεια τον αποκλεισμό της από τις διεθνείς αγορές και την αναγκαστική προσφυγή σε δανεισμό από τον περιβόητο μηχανισμό στήριξης μέχρι και σήμερα. Γενικότερα, η κρίση στην Ελλάδα ήταν και είναι βαθιά πολιτική, και εξαιτίας της αδυναμίας οικονομικής διαχείρισης που ακολούθησαν σχεδόν όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις την περίοδο 1980-2009, οδηγηθήκαμε με μαθηματική ακρίβεια ένα βήμα πριν από την οριστική χρεοκοπία το 2010 (Κότιος, Γαλανός και Παυλίδης 2011). Ιστορικά, οι ρίζες της οικονομικής κρίσης ξεκινάνε από τη δεκαετία του 1980 και εντεύθεν, όταν η κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου αναθεώρησε το μείγμα οικονομικής πολιτικής των προκατόχων του, των Κωνσταντίνου Καραμανλή και Γεώργιο Ράλλη, παραλαμβάνοντας μια οικονομία με χαμηλό έλλειμμα και δημόσιο χρέος και θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, λόγω της έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας και των δημοσίων επενδύσεων. Η πολιτική αυτή, όμως, ανατράπηκε γρήγορα από τον Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος, εφάρμοσε μια εκτεταμένη πολιτική παροχών, αύξησε το δημόσιο με νέους οργανισμούς και κομματικούς διορισμούς, εθνικοποίησε ελλειμματικές ΔΕΚΟ, αναλαμβάνοντας τα χρέη τους, προχώρησε σε μεγάλες αυξήσεις μισθών στο δημόσιο τομέα, κ.α., που είχαν ως άμεσο δημοσιονομικό αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικού χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ. Την περίοδο 1985-1986, επί υπουργίας Κώστα Σημίτη, εφαρμόστηκε ένα πιο αυστηρό δημοσιονομικό πρόγραμμα προσαρμογής, ενώ υποτιμώντας τη δραχμή επιδιώχθηκε η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (Ευκλείδης Tsakalotos, 1998). Στη συνέχεια, η κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσotάκη, την τριετία 1990-1993, εφάρμοσε ένα πιο αυστηρό πρόγραμμα προσαρμογής, για να περιορίσει τα μεγάλα ελλείμματα και χρέη της απερχόμενης κυβέρνησης Παπανδρέου, με στόχο τον περιορισμό του υπερδιογκωμένου δημόσιου τομέα, μέσα από εκκαθαρίσεις ή αναδιαρθρώσεις ελλειμματικών Δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών και ρυθμίζοντας το ασφαλιστικό σύστημα. Ακολούθησε, μετά, η οκταετής διακυβέρνηση του Κώστα Σημίτη (1996-2004), που πρωταρχικός στόχος του, ήταν ο εκσυγχρονισμός του κράτους και η πορεία ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ το 2001, ικανοποιώντας τα

κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ, μειώνοντας το έλλειμμα κάτω από το όριο του 3% και αντίστοιχου χρέους στο 60%, μέσω της σκληρής δραχμής και της συναλλαγματικής σταθερότητας. Μ' αυτόν τον τρόπο, η χώρα κατάφερε να βρίσκεται ανάμεσα στις 29 ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου μέχρι το 2004 (Βαγιανός, Δ. 2010). Έπειτα, αναλαμβάνει την διακυβέρνηση της χώρας ο Κώστας Καραμανλής με κύριο στόχο την επανίδρυση του κράτους, τη μείωση της σπατάλης στο δημόσιο, την καταπολέμηση της διαφθοράς και της παραοικονομίας. Όμως, τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και χρέη που παρουσιάστηκαν από την προηγούμενη κυβέρνηση με τα κρυφά swaps, οδήγησαν τον υπουργό οικονομίας Γιώργο Αλογοσκούφη να προχωρήσει στην λεγόμενη απογραφή των οικονομικών στοιχείων, ώστε να καταγραφεί το πραγματικό ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος και των λογιστικών αλχημειών στο ΑΕΠ, με αποτέλεσμα η χώρα η οδηγηθεί σε καθεστώς επιτήρησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι το 2007. Παρόλα αυτά, όλα τα έτη της κυβέρνησης Καραμανλή, η Ελλάδα εμφάνιζε υπερβολικά ελλείμματα, άνω του 3% του ΑΕΠ (Κότιος, Γαλανός και Παυλίδης 2011). Τα ετήσια ελλείμματα προκάλεσαν μια μεγάλη αύξηση του δημόσιου χρέους. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008/9, που οφείλεται στη φούσκα των ακινήτων στις ΗΠΑ και ξέσπασε μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers και μεταδόθηκε στην Ευρώπη, βρήκε εντελώς απροετοίμαστη την Ελλάδα, καθώς δεν είχε προσδιοριστεί με ακρίβεια το μέγεθος της ύφεσης, και η κυβέρνηση Καραμανλή, προσπάθησε αρχικά να θωρακίσει τις τράπεζες ανακεφαλαιοποιώντας τις και προστατεύοντας τις καταθέσεις των πολιτών μέχρι τις 100.000 ευρώ (Κότιος και Κουτουλάκης 2014). Η έντονη πολιτική αντιπαράθεση ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα, τη στιγμή που η οικονομία σημείωνε ύφεση ανάλογη με εκείνη της δεκαετίας του 1930 και η αδυναμία συνεννόησης σε ένα ελάχιστο πακέτο μεταρρυθμίσεων, ώστε να μην μπει η χώρα σε οικονομικές περιπέτειες, δεν κατέστη εφικτό και η χώρα προσέφυγε σε πρόωρες κάλπες, επιδεινώνοντας ακόμα περισσότερο τα δημοσιονομικά. Και έτσι, φτάσαμε, στην κυβέρνηση του Γιώργου Παπανδρέου, το έλλειμμα να πλησιάζει περίπου στο 10%, η οικονομία να επιβραδύνεται ραγδαίως, λόγω αδυναμίας ανάληψης δράσεων από τον ίδιο πρωθυπουργό. Στο πρώτο εξάμηνο, για να ικανοποιήσει την εκλογική του πελατεία με την πολιτική παροχολογίας, φούσκωσε το έλλειμμα του 2009, μεταθέτοντας

δαπάνες ΔΕΚΟ, νοσοκομείων, εξοπλιστικών δαπανών στον προϋπολογισμό του 2010 (Κότιος και Κουτουλάκης 2014) . Οι ενέργειες αυτές, είχαν ως αποτέλεσμα, το δημοσιονομικό έλλειμμα να αυξηθεί κατά 15,4% σε σχέση με το 2009, το χρέος άρχισε να ανεβαίνει και τα επιτόκια δανεισμού να σκαρφάζουν, ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες, μετατρέποντας την κρίση ελλείμματος σε κρίση δανεισμού, ήταν η αρχή του τέλους της ελληνικής οικονομίας, με την ελληνική κυβέρνηση να υιοθετεί τις πρώτες πολιτικές λιτότητας προτού κλείσει η χρηματοδοτική στρόφιγγα δανεισμού και η κυβέρνηση ζητήσει επισήμως την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης για τα επόμενα χρόνια. Κάνοντας αυτή τη σύντομη αναδρομή στο παρελθόν, κρίνεται σκόπιμο, να επισημάνουμε, ότι, η εγχώρια οικονομική κρίση συνδέεται και με άλλους παράγοντες, όπως τη διαπλοκή και τη διαφθορά, την αδιαφάνεια των συναλλαγών, τις απευθείας αναθέσεις προμηθειών και έργων σε επιχειρηματίες, τη γραφειοκρατία κ.α. (Κάτσιος, 2006). Επίσης, η αύξηση των αμυντικών δαπανών, ο χρηματισμός, η εκτεταμένη φοροδιαφυγή από μεγαλοεπιχειρηματίες και οι παράλογες σπατάλες του δημόσιου τομέα (Ματσαγγάνης και Φλεβοτόμου, 2010), συνέβαλαν καθοριστικά στην επίσπευση της κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας, ιδίως, όταν οι αιτίες της οικονομικής καταστροφής εστιάζονται στις μακροχρόνιες ανισορροπίες πριν από την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ (Μανόλης Γαλενιανός, 2014). Όπως πολύ εύστοχα, επισημαίνει ο καθηγητής κ. Κότιος κ.α. σε άρθρο του, για την επίδραση της ελληνικής κρίσης στην Ευρωζώνη *«η κρίση της ελληνικής οικονομίας, η οποία ξεκίνησε ως σοβαρή κρίση ρευστότητας, εξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους και, ακολούθως, σε γενικευμένη οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση, για να καταλήξει πλέον σε κρίση παραμονής στην Ευρωζώνη ή σε κρίση «δραχμοποίησης», αναμφισβήτητα, έχει πολλά εγχώρια αίτια»* (Κότιος κ.α. 2011). Ιδιαίτερα, επισημαίνει, ότι, η ένταξη της χώρας στην νομισματική ένωση οικοδομήθηκε σε εντελώς λανθασμένη βάση, καθώς η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ απροετοίμαστη και παρά το γεγονός ότι παρουσίαζε υψηλό δημόσιο χρέος και έλλειμμα, παραβιάζοντας τους θεσμικούς κανόνες του Ευρωσυστήματος αλλά και λόγω ύπαρξης διαρθρωτικών ανισορροπιών στο ανταγωνιστικό περιβάλλον μεταξύ των μελών της Ευρωζώνης. Οπότε, η είσοδος μας στην ΟΝΕ είχε ως συνέπεια, αφ' ενός να μειωθεί το κόστος δανεισμού και αφ' ετέρου να αυξηθεί το εξωτερικό

δημόσιο και ιδιωτικό χρέος. Η μαζική εισροή δανεικών κεφαλαίων δεν διοχετεύθηκε, όμως, αποτελεσματικά στις εγχώριες επενδύσεις, αλλά πρωτίστως στην κατανάλωση και στις εισαγωγές. Η αύξηση των πραγματικών αμοιβών εργασίας έβλαψε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι εισαγωγές και να εμφανιστούν χρόνια, υψηλά ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δηλαδή το δίδυμο έλλειμμα του δημοσιονομικού ελλείμματος (de Gruwe 2011, Wolf 2012).

5.6.2 Πρόγραμμα Προσαρμογής

Έχοντας σταχυολογήσει τις βασικές παραμέτρους, που ώθησαν την ελληνική οικονομία στην περιδίνηση της οικονομικής ύφεσης την τελευταία τριακονταετία, θα εστιάσουμε την ανάλυση μας στους παράγοντες εκείνους, που ανάγκασαν την κυβέρνηση Παπανδρέου να οδηγήσει τη χώρα στην αγκαλιά του ΔΝΤ και στους σκληρούς όρους που επιβλήθηκαν με την υπογραφή των δύο μνημονιακών προγραμμάτων (Κότιος και Κουτουλάκης 2014). Χαρακτηριστικά, το 2007, προτού αρχίσει η διεθνής οικονομική κρίση το 2008, κατέγραφε δημόσιο χρέος που αντιστοιχούσε στο 107,4% του ΑΕΠ και δημοσιονομικό έλλειμμα στο -6.5%, χωρίς ιδιαίτερες δημοσιονομικές αποκλίσεις που θα μπορούσαν να διαταράξουν την ομαλή εκτέλεση του προϋπολογισμού στα έσοδα (Κότιος, Γαλανός και Παυλίδης 2011). Τα πράγματα μεταβλήθηκαν ριζικά το 2009, όταν και λόγω της διεθνούς κρίσης και της ύφεσης το δημοσιονομικό έλλειμμα παρουσίασε σημαντική αύξηση, όπως και το δημόσιο χρέος (European Commission 2012a). Το Νοέμβριο του 2009 έγινε γνωστό ότι το έλλειμμα του προϋπολογισμού για το 2009 δεν θα είναι 6%, αλλά πάνω από 12%. Παρόλα αυτά, το περιθώριο των δεκαετών ελληνικών ομολόγων παρέμενε στις 139 μονάδες βάσης (EEAG, 2011). Όμως, οι οικονομικές εκτιμήσεις για το μέγεθος της δημοσιονομικής τρύπας από την αύξηση του ελλείμματος και τις πρώτες υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας από τον οίκο Fitch το 2009, ήταν βέβαιο, ότι θα έπρεπε να εξωθήσουν την τότε κυβέρνηση να πάρει άμεσα δημοσιονομικά μέτρα και ύστερα να προβεί σε προληπτικό δανεισμό, ώστε να εξασφαλίσει ρευστότητα για το επόμενο χρονικό διάστημα. Απεναντίας, ενώ η κυβέρνηση Παπανδρέου είχε τη δυνατότητα να ψηφήσει άμεσα μέτρα που

της είχε προτείνει η απερχόμενη κυβέρνηση Καραμανλή, προκειμένου να μειώσει το εύρος του δημοσιονομικού ελλείμματος, υπήρξε άτολμη και αναποτελεσματική, εξαγγέλλοντας μάλιστα, και επιδοματική πολιτική για τους χαμηλόμισθους και χαμηλοσυνταξιούχους, γεγονός που επιδείνωνε ακόμα περισσότερο το δημοσιονομικό κενό και τις αβεβαιότητες. Τα πρώτα αρνητικά αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν με τις επαναλαμβανόμενες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης, που είχαν ως αποτέλεσμα τα επιτόκια δεκαετών ομολόγων να εκτιναχθούν αρχικά πάνω από 300 μονάδες τον Γενάρη του 2010 και το δημόσιο να μην μπορεί να δανειστεί (Kotios and Koutoulakis 2014). Στο ήδη βεβαρημένο κλίμα για την κάθετη πτώση της ελληνικής οικονομίας, προστέθηκαν και οι αρνητικές δηλώσεις κυβερνητικών αξιωματούχων, αλλά και άλλων δρώντων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, που επέτειναν την κατάσταση και επιβάρυναν τους όρους δανεισμού. Μέσα σε αυτές τις ασφυκτικές συνθήκες της ρευστότητας και υπό τον φόβο της στάσης πληρωμών, η κυβέρνηση υιοθέτησε το πρώτο πακέτο μέτρων τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2010 για να πείσει τις αγορές, περικόπτοντας μισθούς, συντάξεις και επιδόματα κατά 10%, υπερωρίες και οδοιπορικά, αυξάνοντας την έμμεση φορολογία, μέτρα τα οποία προκάλεσαν διαδηλώσεις, ύφεση και αύξηση τιμών (Κότιος και Κουτουλάκης 2014). Το δεύτερο πακέτο μέτρων, περιλάμβανε μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς, μείωση κατά 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου, μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ, αύξηση ΦΠΑ από 4,5% στο 5%, από 9% στο 10%, από 19% στο 21%, αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης, επιβολή 10% έως 30% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων, επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα, ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού, κ.α.. Στη συνέχεια, και παρά τη ανάληψη σκληρών μέτρων, από την ελληνική κυβέρνηση οι διεθνείς αγορές παρέμεναν επιφυλακτικές ως προς το ελληνικό ζήτημα, ανεβάζοντας συνεχώς τα spreads, με συνέπεια ο Πρωθυπουργός να ζητήσει την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να καλύψει τις χρηματοδοτικές ανάγκες με την χορήγηση δανείου ύψους 80 δις από τις 15 χώρες του ευρώ και άλλα 30 δις ευρώ από το ΔΝΤ, υπογράφοντας δανειακή σύμβαση και μνημόνιο οικονομικής προσαρμογής με ρητές δεσμεύσεις εφαρμογής των όρων προκειμένου να

εκταμειούνται οι δόσεις. (Παντελής Σκλιάς, Τζιτζιφάκης Νικόλαος, 2013). Την αξιολόγηση του προγράμματος θα την επιτηρούσε η γνωστή σε όλους Τρόικα, αποτελούμενη από την ΕΕ, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ, κάθε τρεις μήνες για να διαπιστώνεται με έκθεσή της στα αρμόδια όργανα, ποιες μεταρρυθμίσεις προχωρούν και ποιές όχι, για να αρχίζει η τμηματική εκταμίευση των δόσεων, αναγκάζοντας τις κυβερνήσεις να λαμβάνουν κάθε τόσο επαχθή μέτρα λιτότητας. Το μνημόνιο που θα συμφωνούσαν οι δύο πλευρές, θα διέπονταν από τους κανόνες του αγγλικού δικαίου και η μη εξόφληση του δανείου θα μπορούσε να το καταστήσει απαιτητό από τους πιστωτές και τις εγγυήτριες χώρες, καταβάλλοντας αποζημιώσεις. Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος χρηματοπιστωτικής σταθερότητας όπως αυτοί αποτυπώνονται στην έκθεση οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, περιλαμβάνουν την αποκατάσταση εμπιστοσύνης των αγορών, τη διατήρηση δημοσιονομικής σταθερότητας μέσω της δημοσιονομικής εξυγίανσης και των πολιτικών ενεργειών αποκατάστασης του χρηματοπιστωτικού συστήματος (Κότιος, Ρουκανάς και Γαλανός 2013). Επίσης, μεσοπρόθεσμος στόχος ήταν και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, με νέο αναπτυξιακό μοντέλο της ελληνικής οικονομίας που θα στηρίζεται στις επενδύσεις και στις εξαγωγές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Στο δημοσιονομικό σκέλος, το πρόγραμμα προϋπόθετε μέτρα μακροοικονομικού χαρακτήρα για τον περιορισμό του ελλείμματος από το 15% το 2010 στο 3% το 2014, νομοθετώντας μέτρα με άμεση δημοσιονομική απόδοση, με κυριότερα την αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 ευρώ και πλήρη κατάργησή των δύο αυτών μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές, αντικατάσταση 1της 3ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 ευρώ για συντάξεις ως 2.500 Ευρώ, ενώ περικόπηκαν περαιτέρω τα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων στο 8% και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ. Στη φορολογική πολιτική, αυξήθηκε ο υψηλός συντελεστής ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011). Επίσης, αυξήθηκαν οι έμμεσοι φόροι, όπως ο ειδικός φόρος κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%, έλαβε χώρα αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων, επιβλήθηκε το χαράτσι στην ακίνητη ιδιοκτησία ή αλλιώς ο ΕΝΦΙΑ, αυξήθηκε ο φόρος των

κερδών στο 26% για τις επιχειρήσεις, καταργήθηκε το αφορολόγητο των 12.000 ευρώ και ορισμένες φοροαπαλλαγές. Ακόμα, θεσπίστηκε η έκτακτη εισφορά για εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ, το ειδικό τέλος επιτηδεύματος στα 500 ευρώ για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ψηφίστηκε νέος κώδικας φορολογίας εισοδήματος και φυσικών προσώπων με ενιαία κλίμακα, καταργήθηκε η αυτοτελής φορολόγηση, αυξήθηκε η προκαταβολή φόρου στις εταιρείες στο 55%, θεσμοθετήθηκαν αυστηρότερες ποινές για όσους φοροδιαφεύγουν και μειώθηκε το ακατάσχετο όριο στα 500 ευρώ για οφειλότες του δημοσίου. Στον δημόσιο τομέα, καταργήθηκαν η συγχωνεύτηκαν δημόσιοι φορείς και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομοθετήθηκε ενιαίο μισθολόγιο, μπήκε φρένο στις προσλήψεις των δημοσίων υπηρεσιών με την αναλογία 1:10, μειώθηκε το δημόσιο, είτε με πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, είτε με την κινητικότητα, μειώθηκαν τα ειδικά μισθολόγια και στα εργασιακά, αυξήθηκε το όριο απολύσεων, καταργήθηκε η μετενέργεια και η διαιτησία στον ΟΜΕΔ, μειώθηκε ο κατώτατος μισθός στα 586 ευρώ για όσους ήταν 25 ετών και πάνω, πάγωσαν οι τριετίες και οι συλλογικές συμβάσεις. Στο ασφαλιστικό σύστημα, αυξήθηκαν τα γενικά όρια ηλικίας συνταξιοδότησης στα 67 και των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65, ενοποιήθηκαν τα επικουρικά ταμεία στο ΕΤΕΑ, μειώθηκαν οι επικουρικές συντάξεις, θεσπίστηκε το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στα 300 ευρώ, καταργήθηκαν οι φόροι υπέρ τρίτων, ενοποιήθηκαν τα ασφαλιστικά ταμεία, αυξήθηκε η εισφορά στις κύριες και επικουρικές συντάξεις για την υγεία και άλλα. Στις διαθρωτικές αλλαγές το πρόγραμμα προσαρμογής προέβλεπε, επίσης, την νομοθέτηση για το άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων, την απελευθέρωση μιας σειράς αγαθών και προϊόντων στην αγορά εργασίας, τον περιορισμό γραφειοκρατικών εμποδίων για την σύσταση επιχειρήσεων, και τη δημιουργία σταθερού φορολογικού πλαισίου για να γίνει η Ελλάδα ελκυστικός προορισμός στις ξένες επενδύσεις, αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας, κατάργηση καμποτάζ και ιδιωτικοποιήσεις υπό την διοίκηση του ΤΑΙΠΕΔ. Έπειτα, στις 23 Οκτωβρίου του 2011, η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωζώνης κατέληξε σε συμφωνία με την ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό το κούρεμα του εθνικού χρέους σε ποσοστό 50% από την εθελοντική συμμετοχή των ιδιωτών και πρόσθετο πακέτο οικονομικής βοήθειας ύψους 30 δις ευρώ, συνοδευόμενο από μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής ως το 2021 και διαρκή εποπτεία των

προαπαιτούμενων δράσεων πριν την εκταμίευση της δόσης από τους δανειστές. Ο σκοπός του προγράμματος, ήταν η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας, η ενίσχυση της ανάπτυξης, της δημοσιονομικής βιωσιμότητας και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η συμφωνία, προέβλεπε, επίσης, ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, αρχικά ύψους περ. 30 δις ευρώ από τα κεφάλαια του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Τελικά, όπως αναφέρει η έκθεση για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, οι κεφαλαιακές ανάγκες ελληνικών εμπορικών τραπεζών εκτιμήθηκαν το 2012 σε 40,5 δις, εκ των οποίων τα 27,5 δις αντιστοιχούσαν στις τέσσερις “συστημικές τράπεζες” (Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα, 2012). Από δημοσιονομικής πλευράς, η νέα συμφωνία-πακέτο, περιελάμβανε σκληρά μέτρα περιορισμού των δαπανών, με πιο σημαντικά την κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας στο δημόσιο ως το 2015, με 15.000 απολύσεις το 2015, τις περικοπές συντάξεων, δαπανών υγείας, άμυνας, την κατάργηση του οργανισμού Εργατικής κατοικίας, το πλήρες άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων, τη μείωση δημοσίων επενδύσεων, την αύξηση του ΦΠΑ στην εστίαση από το 13 στο 23%, την αύξηση των αντικειμενικών αξιών και την ενοποίηση φόρων στα ακίνητα. Την υλοποίηση της συμφωνίας για την ολοκλήρωση διαδικασίας κουρέματος του χρέους και της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών ανέλαβε να εκπληρώσει η μεταβατική κυβέρνηση Λουκά Παπαδήμου, με τη συμμετοχή των τριών πολιτικών κομμάτων που την στήριζαν. Στη συνέχεια, η συγκυβέρνηση Σαμαρά – Βενιζέλου, μετά από πολύμηνες διαπραγματεύσεις με τους δανειστές το Νοέμβριο του 2013, κατέληξε στην κατάρτιση ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής το 2013-2016, για να καλυφθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα με μέτρα ύψους 18 δις ευρώ, με πιο σημαντικά την αύξηση ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, κλιμακωτή μείωση στις συντάξεις από 5 ως 15% από 1000 ευρώ και άνω, μειώσεις στα εφάπαξ ως 83%, κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδειας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους, ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ, εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται, αντίτιμο 25 ευρώ στα νοσοκομεία και εξίσωση του ειδικού φόρου του πετρελαίου κίνησης και θέρμανσης. Από μακροοικονομικής πλευράς, το

δεύτερο πρόγραμμα προέβλεπε, ότι το ΑΕΠ θα συρρικνωνόταν κατά 4,8% το 2012, πριν παρουσιάζονταν ανάκαμψη το 2013, η ελληνική οικονομία θα εμφάνιζε πρωτογενές έλλειμμα το 2012 και ένα μικρό πλεόνασμα το 2013, ενώ υπήρχε ρητή αναφορά στο πρόγραμμα ότι το χρέος θα αναδιαρθρωνόταν εφ' όσον η κυβέρνηση επιτύγχανε πρωτογενές πλεόνασμα. Επίσης, το χρέος αναμένονταν να υποχωρήσει στο 163% του ΑΕΠ το 2012 και στο 116,5% του ΑΕΠ το 2020, ενώ για τις ιδιωτικοποιήσεις το πρόγραμμα προέβλεπε πιο μετριασμένους στόχους (έσοδα): 12 δις ευρώ ως το 2014, 46 δις ευρώ ως το 2020 και 50 δις ευρώ μέχρι το 2022 (Μνημόνιο Συναντίληψης, 2010-2013). Με βάση τα στατιστικά της ΕΛΣΤΑΤ, η εφαρμογή των μνημονιακών προγραμμάτων και της ακραίας λιτότητας τα τελευταία πέντε χρόνια συρρίκνωσε το ΑΕΠ της χώρας από 237,431 δις. ευρώ σε 179,081 δις. ευρώ, μείωσε τις επενδύσεις από 49,685 δις. ευρώ σε 10,721 δις. ευρώ, αύξησε κατακόρυφα την ανεργία από το 9% το 2009 στο 26,6% το 2014, οι δημόσιες δαπάνες υπέστησαν δραματική μείωση λόγω των διαρκών περικοπών από το 54% του ΑΕΠ στο 49,3%, το εθνικό χρέος, παρά το κούρεμα που υπέστη, αυξήθηκε από το 126,8% του ΑΕΠ στο 177,1% του ΑΕΠ, η ιδιωτική αποταμίευση έπεσε από τα 38,672 δις ευρώ στα 13,877 δις, οι άμεσοι και έμμεσοι φόροι διπλασιάστηκαν για να αυξηθούν τα φορολογικά έσοδα από το 38,7% στο 45,8% και η ύφεση προκάλεσε μία σωρευτική μείωση του ΑΕΠ περ. -25% για τα έτη 2009-2014. Στον κοινωνικό τομέα υπήρξαν καταστροφικές επιπτώσεις όπως δείχνουν οι δείκτες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Για πρώτη φορά από την έναρξη της κρίσης, το 2014, καταγράφηκε ισχνή ανάπτυξη λόγω αυξημένης τουριστικής κίνησης (ΕΛΣΤΑΤ,2014).

5.6.3 Η πολιτική για την προσέλκυση επενδύσεων και τα αποτελέσματά της

Η Ελλάδα, γενικότερα, ποτέ δεν μπόρεσε να διαμορφώσει και καθορίσει ένα σταθερό αναπτυξιακό πλαίσιο, που θα διαμορφώνει ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων, φιλικό προς την επιχειρηματικότητα, θέτοντας τις βάσεις για υγιή επιχειρηματικό μοντέλο που θα βελτίωνε τις δομές και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Κατά την περίοδο 1990-2007, οι εισροές ΑΞΕ παρουσίασαν πτωτική τάση λόγω στροφής επενδυτικών κεφαλαίων σε χώρες της Ασίας, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και λόγω μακροοικονομικών ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑΞΕ κατευθύνθηκε στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας. Οι λόγοι για την χαμηλή προσέλκυση ξένων κεφαλαίων στην Ελλάδα, που βρίσκεται στην 91 θέση σ' όλο τον κόσμο, οφείλεται σύμφωνα με έκθεση του World Economic Forum (report,2013-14) στην πολιτική αβεβαιότητα, στην ασταθή φορολογική πολιτική, στη δημόσια γραφειοκρατία, στη διαφθορά, στους ατελείς θεσμούς, στις περιοριστικές ρυθμίσεις της αγοράς εργασίας, στο αρνητικό μακροοικονομικό περιβάλλον, σε προβλήματα των χρηματοπιστωτικών αγορών, σε καθυστερήσεις στην ίδρυση και αδειοδότηση των επιχειρήσεων, στο πολύπλοκο ρυθμιστικό πλαίσιο, στην ανάγκη για ανάπτυξη υποδομών όπως αεροδρομίων, λιμανιών καθώς και στην ποιοτικότερη διασύνδεση εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας (The boston consulting group 2011). Σύμφωνα με σχετικές έρευνες της The boston consulting group (2011) και της McKinsey(2012) για την Ελλάδα, προτείνεται να υιοθετήσει η χώρα μια νέα στρατηγική πλατφόρμα σε τομείς που έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, όπως ο τουρισμός με χαμηλό φορολογικό συντελεστή στην διαμονή και τις υπηρεσίες, στην μεταποίηση και στα αγροτικά προϊόντα, στην Ενέργεια, στο εμπόριο, στην τεχνολογία, καινοτομία και έρευνα, στην ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων για την προσέλκυση ξένων φοιτητών, στη βιομηχανία φαρμάκων-μετάλλων και δομικών υλικών, στη ναυτιλία και στις εμπορεύσιμες υπηρεσίες (McKinsey,2012) Οι μεταρρυθμιστικοί στόχοι της εκσυγχρονισμένης επενδυτικής πολιτικής θα πρέπει να είναι πρωτίστως η βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας και η δημιουργία φιλικού κλίματος για τη διευκόλυνση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και στη συνέχεια, ο περιορισμός του αθέμιτου ανταγωνισμού και των στρεβλώσεων της αγοράς. Επίσης, η Ελλάδα χρειάζεται αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας και ένα γενναίο πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων που θα τονώσει την ιδιωτική πρωτοβουλία, θα διευκολύνει την εμπορική οικονομική - διπλωματική πολιτική , την εξωστρέφεια καθώς και να προωθήσει ένα σταθερό και απλό φορολογικό πλαίσιο με ενιαίο φορολογικό συντελεστή και χαμηλούς φόρους στα εταιρικά κέρδη. Ακόμα, η ελληνική οικονομία θα πρέπει να προωθήσει ταχύτατα τις διαρθρωτικές αλλαγές,

δίνοντας έμφαση στην καινοτομία, στην αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης και υπηρεσιών στους πολίτες με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση οι επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο, η καταπολέμηση διαφθοράς και ενίσχυση αξιοπιστίας διαφάνειας καθώς και η επιτάχυνση και βελτίωση απονομής δικαιοσύνης με την αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας.

Συνολικά, συμπεραίνουμε, ότι, η Ελλάδα, πρέπει να διεκδικήσει και απορροφήσει διεθνή επενδυτικά κεφάλαια αναδεικνύοντας τους τομείς εκείνους στους οποίους διαθέτει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα όπως ενέργεια, πληροφορική, ιατρικό τουρισμό, αίροντας τα γραφειοκρατικά εμπόδια και δημιουργώντας φιλικό περιβάλλον. Επιπλέον, χρειάζεται, να προχωρήσει η απελευθέρωση της αγοράς μέσω ενός αυστηρού νομικού πλαισίου που θα ενισχύει τις εισροές ΑΞΕ εφαρμόζοντας την εργαλειοθήκη του ΟΟΣΑ καθώς εκτιμάται ότι μπορεί να αποφέρει έως 5.2 δις έσοδα από το άνοιγμα των υπηρεσιών και επαγγελμάτων διαφορετικά, η χώρα μας θα εξακολουθεί να παραμένει στάσιμη και αντιεπενδυτική. Επόμενο βήμα, οι μαζικές αποκρατικοποιήσεις δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων, οι οποίες, θα μειώσουν το κοστολόγιο, θα καταναείμουν καλύτερα τους διαθέσιμους παραγωγικούς πόρους, θα ενισχύσουν την απασχόληση, θα μειώσουν το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος, θα εξυγιάνουν το δημόσιο σύστημα και θα την ανταγωνιστικότητα με καθεστώς διαφάνειας, προστασίας του καταναλωτή και τήρησης αρχών ανταγωνισμού. Για την προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων και την προσέλκυση επενδύσεων συστάθηκε ο ΤΑΙΠΕΔ. Το τρίτο και τελευταίο βήμα, αφορά τις διαδικασίες fast truck ως εργαλείο επιτάχυνσης των διαδικασιών για στρατηγικού τύπου επενδύσεις στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Προϋπόθεση για ένταξη μιας επένδυσης στις διαδικασίες fast truck, είναι να πληροί τους όρους του νόμου και να εγκριθεί από την Διυπουργική επιτροπή επενδύσεων, εξασφαλίζοντας ταχύτητα, μείωση γραφειοκρατίας από το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο και οικονομική ανάπτυξη. Ο νόμος fast truck, ψηφίστηκε το 2011 από την κυβέρνηση Παπανδρέου, κατά την πρώτη εφαρμογή του μνημονιακού προγράμματος, με σκοπό την προσέλκυση μεγάλων ξένων επενδύσεων, αλλά μέχρι σήμερα τα αποτελέσματά του είναι περιορισμένα. Σημαντικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια καταβάλλει ο οργανισμός *Enterprise Greece*, με στόχο την προσέλκυση

διεθνών επενδυτών και την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, την άρση γραφειοκρατικών εμποδίων, την πληροφόρηση για την δραστηριοποίηση ξένων εταιρειών στην Ελλάδα, την προβολή ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της Ελλάδας, καθώς και της κινητοποίησης της διεθνούς επιχειρηματικής κοινότητας, οργανώνοντας αποστολές εξωστρέφειας. Συγκεκριμένα, ο νέος επενδυτικός νόμος «Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις» (Ν. 4146/2013), που ψηφίστηκε το 2013 από το Υπουργείο Ανάπτυξης, στόχευε στο να επιταχυνθούν οι επενδυτικές διαδικασίες και να διασφαλιστεί η διαφάνεια. Επίσης, παρείχε στους επενδυτές ένα αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο ιδιωτικών επενδύσεων, που θα εγκρίνει όλα τα επενδυτικά σχέδια. Ανάμεσα στις διατάξεις του νόμου, οι πιο σημαντικές που ξεχωρίζουν, ήταν: (α) Η παροχή ρευστότητας των επενδυτών με τη δυνατότητα προκαταβολής έως και 100% της επιδότησης με κάλυψη εγγυητικής επιστολής. (β) Η απελευθέρωση της επιλογής του μίγματος ευεργετημάτων του Επενδυτικού Νόμου (φοροαπαλλαγές, επιδότηση) για επενδύσεις κάτω από €50 εκατομμύρια, ώστε να ενισχυθεί η ευελιξία της χρηματοδότησης για Μικρούς και Μεσαίους επενδυτές. (γ) Η εμπροσθοβαρής χρήση των φοροαπαλλαγών, ώστε να ενισχυθεί η ρευστότητα των επιχειρήσεων και η βιωσιμότητά τους. (δ) Η κατάργηση (και αναδρομικά) η ανάγκη ειδικού αιτήματος αλλαγής προμηθευτή ή εξοπλισμού για φωτοβολταϊκά πάρκα, εφόσον η ονομαστική ισχύς δεν μεταβάλλονταν πάνω από 10%, ώστε να αποφορτιστεί από τις αιτήσεις αυτές η Ομάδα Μικρών Έργων και να επικεντρωθεί στα 1624 νέα επενδυτικά σχέδια που εκκρεμούσαν. (ε) Η ενίσχυση της διαφάνειας για τα Μεγάλα Επενδυτικά Σχέδια, το ύψος των οποίων επανέρχεται από τα € 150 εκατ. στα 50 εκατ. Και (στ) η σύσταση αυτοτελούς τμήματος επιθεώρησης ιδιωτικών επενδύσεων, που υπάγεται απευθείας στον αρμόδιο Υπουργό Ανάπτυξης. Σκοπός της υπηρεσίας αυτής είναι ο διαρκής έλεγχος τήρησης των διαδικασιών που διέπουν τις επιχορηγήσεις επιχειρηματικών σχεδίων και η πάταξη παραβατικών συμπεριφορών. Το γραφείο θα έχει και συμβουλευτικό ρόλο, διότι μέσω των πορισμάτων θα εντοπίζεται κάθε δυσλειτουργία των εφαρμοζόμενων διαδικασιών. Τα είδη κατηγοριών των επενδύσεων ήταν, η Γενική Επιχειρηματικότητα, που αφορά επιχειρηματίες με επενδυτικά σχέδια που μπορούν να υπαχθούν στις

διατάξεις του Νόμου και δεν εντάσσονται σε μία από τις κατηγορίες των Ειδικών Επενδυτικών Σχεδίων. Η Περιφερειακή Συνοχή για επενδυτές με σχέδια σε παραγωγικές δραστηριότητες που καλύπτουν τοπικές ανάγκες και περιφερειακά προβλήματα ή αξιοποιούν τοπικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Και τα Ολοκληρωμένα Πολυετή Επενδυτικά Σχέδια, για επιχειρηματίες με σχέδια υλοποίησης ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 έτη) σχεδίων επιχειρήσεων, για τις οποίες έχει παρέλθει τουλάχιστον πενταετία από τη σύστασή τους, άνω των 2.000.000 ευρώ. Στόχος είναι ο τεχνολογικός, διοικητικός, οργανωτικός, και επιχειρησιακός εκσυγχρονισμός. Όσον αφορά τα είδη των ενισχύσεων περιλαμβάνονται: (α) Η φορολογική απαλλαγή: Απαλλαγή από 10 έως 12 χρόνια από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρων κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης. Το ποσό της φορολογικής απαλλαγής συνιστά ισόποσο αφορολόγητο αποθεματικό. (β) Η επιχορήγηση: Δωρεάν παροχή χρηματικού ποσού από το Δημόσιο για την κάλυψη τμήματος των ενισχυόμενων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου. (γ) Η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing): Κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνάπτεται για την απόκτηση νέου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού. Καθώς και (δ) ευνοϊκά δάνεια μέσω του ΕΤΕΑΝ, όπου η χρηματοδότηση του ποσού που προβλέπεται να καλυφθεί με τραπεζικό δανεισμό χαμηλού κόστους, από τις τράπεζες που συνεργάζονται με το ΕΤΕΑΝ. Όπως επισημαίνει και ο Κώστας Μελάς στο άρθρο του για τον ρόλο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα (Κώστας Μελάς, 2013): «Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση του ισοζυγίου χρηματοοικονομικών συναλλαγών από το 2001 έως το 2008 σχετικά με τις καθαρές εισροές επενδύσεων είναι: (α) η σχεδόν μηδενική συμμετοχή των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ) στη χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, (β) η υψηλή συμμετοχή (2/3 περίπου κατά μέσο όρο) των επενδύσεων χαρτοφυλακίου και (γ) η αύξηση, από το 2005 και μετά, της συμμετοχής των λοιπών επενδύσεων (κυρίως διασυννοριακών δανείων). Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008/2009 και η επακόλουθη κρίση χρέους είχαν ως αποτέλεσμα να καταρρεύσουν οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και να αποθαρρυνθούν περαιτέρω οι ΞΑΕ κυρίως των μη κατοίκων στην Ελλάδα, λόγω της

έλλειψης εμπιστοσύνης από την πλευρά των επενδυτών και της αύξησης της οικονομικής αβεβαιότητας χρηματοδοτικό κενό που προέκυψε στο ισοζύγιο πληρωμών, αλλά και στην πραγματική οικονομία γενικότερα, καλύφθηκε σχεδόν αποκλειστικά με την αύξηση του εξωτερικού δανεισμού της γενικής κυβέρνησης, στο πλαίσιο των δύο προγραμμάτων στήριξης της ελληνικής οικονομίας (το 2010 και το 2012)».

Ενδεικτικοί είναι ο παρακάτω πίνακες, οι οποίοι δείχνουν με σαφήνεια, το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο ΑΞΕ στην Ελλάδα. Προφανώς, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν έκαναν την Ελλάδα λιγότερο ελκυστική, σε αντίθεση με τις άλλες χώρες σε κρίση, οι οποίες έπεισαν τις αγορές σε μεγαλύτερο βαθμό. Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι όποιες ΑΞΕ ήταν αποτέλεσμα, κυρίως, των ιδιωτικοποιήσεων και πολύ λιγότερο νέες επενδύσεις.

Πίνακας 1 : Εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Ελλάδα	2005-2007	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	2.696	330	1.143	1.740	2.567	2.172
Εκροές	3.586	1,558	1.772	677	-627	856
Τουρκία	17.421	9.058	16.171	13.224	12.866	12.146
	1.365	1.464	2.349	4.074	3.114	6.658
ΕΕ	651.826	383.703	490.427	216.012	246.207	72.241
	849.994	483.002	587.275	237.865	250.460	-59.628
Κόσμος	1.493.421	1.422.255	1.700.082	1.330.273	1.451.965	1.228.263
	1.532.248	1.467.580	1.711.652	1.346.671	1.410.696	1.354.046

Πηγή:UNCTAD, Country Fact Sheet –2015,ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2 : Απόθεμα (stocks) ΞΑΕ στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες περιοχές (δισ \$)

Ελλάδα	1995	2010	2011	2012	2013	2014
Εισροές	10.971	35.026	29.060	25.445	27.741	20.181
Εκροές	2.937	42.623	48.044	44.952	46.352	33.939
Τουρκία	14.933	186.937	136.449	187.387	145.467	168.645
	1.418	22.509	27.681	29.668	32.782	40.088
ΕΕ	1.198.024	7.313.818	7.481.550	8.019.942	8.582.673	9.171.795
	1.500.348	9.315.060	9.517.548	9.830.352	10.616.765	10.434.829
Κόσμος	3.441.142	20.370.690	2.117.234	23.304.429	25.464.173	26.038.824
	3.785.964	21.288.584	21.912.79112	23.916.273	26.312.635	25.874.757

Πηγή: UNCTAD, World Investment Report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3: Ποσοστό ΞΑΕ στο συνολικό σχηματισμό του εγχώριου ακαθάριστου πάγιου κεφαλαίου (%)

Ελλάδα	2005-2007	2011	2012	2013	2014
	4.3	2.6	5.3	8.1	7.9
					3.1
Τουρκία	14.6	9.6	8.3	7.7	7.6
					4.1
ΕΕ	20.7	14.9	7.2	7.8	7.2
					7.9
Κόσμος	12.7	10.3	7.8	8.2	6.5
					7.2

Πηγή : UNCTAD, World Investment Report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4 : ΞΑΕ στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες χώρες

Ελλάδα	1995	2011	2012	2013	2014
	8.4	10.0	10.2	11.5	8.5
	2.3	16.6	18.1	19.2	14.3
Τουρκία	6.6	17.6	23.8	17.6	20.9
	0.6	3.6	3.8	4.0	5.0
Ε.Ε	13.0	42.3	48.1	49.4	49.6
	16.3	53.8	59.0	61.1	56.4
Κόσμος	11.5	29.7	32.1	34.3	33.6
	12.7	31.0	33.2	35.7	33.7

Πηγή : UNCTAD, World Investment Report 2014, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5 : ΞΑΕ στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της ΕΕ σε κρίση (σε δις\$)

Εισροές	2010	2011	2012	2013	Σύνολο Απόθεμα 2010-13	2013
Ελλάδα	0.3	1.1	1.7	2.5	5.6	27.7
Ιρλανδία	42.8	23.5	38.3	35.5	140.1	377.7
Πορτογαλία	2.6	11.1	8.9	3.1	25.7	128.5
Ισπανία	39.8	28.3	25.7	39.1	132.9	715.9
Κύπρος	0.7	2.4	1.2	0.5	4.8	21.2

Πηγή : UNCTAD, World Investment Report 2015, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 6: Νέες Επενδύσεις

Ελλάδα	2005-2007	2011	2012	2013	2014	2005-2007	2011	2012	2013	2014
	2 572	2 377	1 553	3 092	672	1 739	1 450	1 574	763	10.332

Τουρκία	10 900	10 323	9 540	9 491	4.779	2 681	3 155	3 216	6.864	2.685
Αγγλία	24 892	35 611	41 177	28 696	38.341	61 390	67 382	35 765	38.406	34.88
Ε.Ε	196 872	172 635	133 181	121 601	116.25 0	312 522	327 446	214 416	229.275	241.74 5
Κόσμος	815 583	902 365	613 939	672 108	695.57 7	815 583	902 365	613 939	672.108	695.57 7

Από τους παραπάνω πίνακες, καθώς και τη σχετική έρευνα του Boston Consulting Group (2011), καθίσταται εμφανές, ότι :

Πρώτον, οι επιδόσεις της Ελλάδας στις διεθνείς εισροές ΞΑΕ είναι συνολικά ιδιαίτερα περιορισμένες. Δεύτερον, η επίδοση αυτή είναι ιδιαίτερα χαμηλή, όχι μόνον κατά τα έτη της κρίσης(μετά το 2009),αλλά και πριν από αυτήν. Τρίτον, η τάση εισροών της χώρας μας δεν ακολουθεί τις τάσεις στην ΕΕ, αλλά ούτε των χωρών της Ευρωζώνης, που είχαν μνημόνιο. Τέταρτον, κατά το διάστημα 2004-2010, ο ετήσιος μ.ο των εισροών ΞΑΕ στη χώρα μας ανέρχονταν μόλις στο 1% του ΑΕΠ της. Για την ΕΕ ο αντίστοιχος μ.ο ήταν 3,7%, ενώ για τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε 2%. Πέμπτον, η χώρα μας υστερεί σημαντικά στην προσέλκυση ΞΑΕ έναντι των όμορων χωρών Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία.

5.6.4 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, η ανάλυση έδειξε ότι τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας που οδήγησαν στην βαθιά οικονομική και κοινωνική κρίση, συσσωρεύτηκαν από το υπερβολικό δημόσιο χρέος, την αύξηση δαπανών και το ελλειμματικό συνταξιοδοτικό σύστημα (Κότιος, Ρουκανάς και Γαλανός 2013). Ιδιαίτερα, οι δημόσιες δαπάνες ανέκαθεν ήταν πολύ υψηλές από τον μέσο όρο της ΕΕ και αύξανε το δημοσιονομικό έλλειμμα. Ακόμα, η έντονη φοροδιαφυγή και διαφθορά ήταν ανασχετικοί παράγοντες για την αύξηση των δημοσίων εσόδων. Ένας άλλος λόγος, ήταν ο αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας, χωρίς δυνατότητα βελτιωμένης λειτουργίας υπηρεσιών και σωστής κατανομής πόρων για την εξοικονόμηση χρημάτων, που θα μπορούσαν να κατευθυνθούν στις επενδύσεις. Και τέλος, η αναβληθείσα μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, που πριν από την μνημονιακή μεταρρύθμιση το 2010 κατείχε το υψηλότερο ποσοστό ως προς το ΑΕΠ στην Ελλάδα και δεν ήταν κατάλληλα διαμορφωμένο ώστε να αντιμετωπίσει τη

γήρανση του πληθυσμού (Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας, Κώστας Μεγύρ, 2010).

Αξιολογώντας την πρόοδο του οικονομικού προγράμματος προσαρμογής και τις συνέπειές του για την ελληνική ανταγωνιστικότητα, επισημαίνεται ότι η αύξηση των εξαγωγών και οι εισροή ΑΞΕ θα μπορούσαν να αντισταθμίσουν την υφεσιακή επίδραση του προγράμματος λιτότητας (Kotios, Roukanas, Galanos and Sifakis 2015). Αυτό θα συνέβαινε, για παράδειγμα, εάν η Ελλάδα κατόρθωνε να αυξήσει τις εξαγωγές της κατά τουλάχιστον 6% ετησίω. Από την άλλη, η πορεία των επενδύσεων παρουσιάζει μείωση της τάξης του 51% το 2010-2013, με το 47% να προέρχεται από τον κλάδο των κατασκευών. Η ίδια τάση, συνεχίστηκε το πρώτο τρίμηνο του 2013 με το ποσοστό να κυμαίνεται στο -12,6%, σε σχέση με το -21,5% το 2012, με το συνολικό ποσοστό να προσεγγίζει το -1,5% του ΑΕΠ αντί του -3%. Επίσης, όπως δείχνουν και οι παραπάνω πίνακες η εισροή ΑΞΕ δεν ήταν η επιθυμητή, ικανή να αντιστρέψει την ύφεση.

Δυστυχώς, η ελληνική οικονομία δεν αντιμετώπισε επαρκώς τα διαρθρωτικά της προβλήματα και τα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα, ώστε να καταστεί ελκυστικός προορισμός ΑΞΕ. Αντίθετα, επικεντρώθηκε στην αύξηση των φόρων και στην μείωση των μισθών και των συντάξεων. Οι βελτιώσεις της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, είναι στενά συνδεδεμένες με το πάγιο κεφάλαιο, τις εξαγωγές, τις ενεργές πολιτικές για την αγορά εργασίας και θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αειφόρο ανάπτυξη (Δημήτρης Κυρκιλλής, Κώστας Καζάκης, 2011).

Οπότε, η Ελλάδα, οφείλει να αποκτήσει οικονομική και πολιτική σταθερότητα, να σταματήσει η κινδυνολογία του Grexit, να αποκτήσει πρόσβαση στις χρηματαγορές, να ολοκληρώσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, να αποκαταστήσει τη ρευστότητα και να εκπονήσει μια νέα εθνική αναπτυξιακή στρατηγική (Κότιος και Σαράτσης, 2012).

6. Επίλογος

Συγκρίνοντας τα προγράμματα προσαρμογής της Ιρλανδίας, Πορτογαλίας, Κύπρου και Ελλάδας, αλλά και χωρών όπως η Βραζιλία και Τουρκία, που εφήρμοσαν μνημόνια του ΔΝΤ, από την προηγηθείσα οικονομική ανάλυση των δεδομένων, παρατηρούμε, ότι οι αιτίες εισόδου των χωρών αυτών στα προγράμματα στήριξης διέφεραν σημαντικά και αντιμετώπιζαν διαφορετικά εσωτερικά προβλήματα. Χαρακτηριστικά, η Ελλάδα εξασφάλισε το μεγαλύτερο χρηματοδοτικό πακέτο στήριξης, με σκληρούς όρους δημοσιονομικής λιτότητας λόγω του υπέρογκου δημόσιου χρέους και ελλείμματος, γι' αυτό και αναδιαρθρώθηκε ένα μεγάλο μέρος του χρέους σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του μηχανισμού στήριξης. Η Ελλάδα, πριν την ένταξη της στο μηχανισμό στήριξης, αντιμετώπιζε υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα και σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα, πολύ δυσμενέστερα από δημοσιονομικής πλευράς, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη του μνημονίου, γι' αυτό και οι καθυστερήσεις στην εφαρμογή αξιόπιστων μεταρρυθμίσεων, την οδήγησε οριστικά εκτός αγορών. Η Ιρλανδία όπως και η Κύπρος, αντιμετώπιζαν τραπεζικό πρόβλημα ιδιωτικού χρέους και τα μεταρρυθμιστικά πακέτα μέτρων εστίασαν πρωτίστως σε αυτό το πρόβλημα. Στην Πορτογαλία, όπως και στην Ελλάδα, το ζητούμενο ήταν η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος και η δημιουργία πλεονασμάτων. Σε αντίθεση με την Πορτογαλία, στην Ελλάδα δεν υπήρξε πολιτική συναίνεση, δηλαδή στήριξη της κυβέρνησης από την αντιπολίτευση. Στην Πορτογαλία, όπως και στην Ιρλανδία, τα πολιτικά κόμματα συνεργάστηκαν για την υλοποίηση του προγράμματος, με τη συναίνεση και του συνδικαλιστικού κινήματος. Τη θέση αυτή, εξήραν και οι κοινοτικοί θεσμοί στην έκθεση αξιολόγησης των προτεινόμενων μέτρων όπως και στην Κύπρο, παρά το ρήγμα στον κυβερνητικό συνασπισμό από την απόρριψη του πρώτου κουρέματος, η αντιπολίτευση παρείχε άτυπα κάποιες μορφής στήριξη στο μνημόνιο. Το παράδοξο με την Ελλάδα, ήταν, ότι ενώ λάμβανε οριζόντια μέτρα περικοπών μισθών και συντάξεων, η υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, συχνά, παρέμεινε μόνο στα χαρτιά, παρά την ψήφιση τους, όπως π.χ. το άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων ή η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας. Ακόμα, η εκταμίευση της κάθε δόσης πριν από την ψήφιση των

προαπαιτούμενων μέτρων και την αξιολόγηση τους από την τρόικα, ολοκληρωνόταν ταχύτερα στην Πορτογαλία, στην Κύπρο και στην Ιρλανδία, στην Ελλάδα, καθυστερούσε δραματικά, με αποτέλεσμα να κλιμακώνονται οι διαπραγματεύσεις, σε τέτοιο σημείο, ώστε ο λογαριασμός να ανεβαίνει κάθε φορά και ο προϋπολογισμός να καλύπτεται με νέα μέτρα.

Όσον αφορά την πρόσβαση των χωρών στις διεθνείς αγορές, να αναφέρουμε, ότι η Ιρλανδία και η Πορτογαλία ανέτρεψαν το αρνητικό κλίμα εμπιστοσύνης από τις αγορές, πετυχαίνοντας γρηγορότερα την έξοδο τους από την Ελλάδα, με εξαίρεση τον Απρίλιο του 2014, όταν η απόδοση των ελληνικών ομολόγων υποχώρησε και η κυβέρνηση έκανε την πρώτη επιτυχημένη απόπειρά της. Από τον φθινόπωρο του 2014, τα επιτόκια δανεισμού της χώρας μας ανέβηκαν και πάλι, μιας και η ελληνική κυβέρνηση, ουσιαστικά, αρνήθηκε να κλείσει την περίφημη πέμπτη αξιολόγηση που θα της εξασφάλιζε την είσοδο της στον προληπτικό μηχανισμό στήριξης. Έτσι, και μετά την όξυνση του πολιτικού κλίματος λόγω των επερχόμενων εκλογών, οι αγορές της έκλεισαν τον δρόμο επιστροφής. Όπως γίνεται αντιληπτό, η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές προσδιορίζεται όχι μόνο από τις αναγκαίες δημοσιονομικές αλλαγές, αλλά και από μία σειρά παραγόντων, που σχετίζονται με το κράτος, τους θεσμούς, τις αγορές, το συνταξιοδοτικό, τα εργασιακά, κ.α. και χρειάζονται ισχυρές μεταρρυθμίσεις για να εξέλθει μία χώρα από τα προγράμματα στήριξης, όπως έδειξαν όλες οι εξετασθείσες παραπάνω χώρες, πλην της Ελλάδας. Επίσης, το μέγεθος της χρηματοδοτικής στήριξης της Ελλάδας άγγιξε τα 250 δις ευρώ, ενώ στην Κύπρο τα 10 δις, στην Πορτογαλία τα 78 δις και στην Ιρλανδία τα 85 δις. Συνεπώς, τα δημοσιονομικά μέτρα που κλήθηκε να πάρει η Ελλάδα ήταν υπερδιπλάσια σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του μνημονίου. Η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα, που κατέβαλε το 30% της δημοσιονομικής προσαρμογής από την εφαρμογή του μνημονιακού προγράμματος, χάνοντας το 25% του εθνικού εισοδήματός της, με την τρόικα να πέφτει έξω σχεδόν σε όλες τις προβλέψεις της και να οδηγηθούμε σε αύξηση της ύφεσης, ανεργίας, απώλειας μισθών -συντάξεων και υπερφορολόγησης. Η αποτυχία εφαρμογής των όρων του μνημονίου δεν αποτυπώνονται μόνο στην αγορά εργασίας, όπου το κόστος εργασίας υποχώρησε αρκετά με την μείωση του κατώτατου μισθού και το πάγωμα τριετιών, αλλά και

λόγω ότι οι τιμές των προϊόντων, παρά τη συρρίκνωση του ΑΕΠ, δε μειώθηκαν τόσο όσο στις άλλες χώρες, ενώ η αδυναμία πάταξης εκτεταμένης φοροδιαφυγής και παραοικονομίας, ανάγκασε τις ελληνικές κυβερνήσεις να λαμβάνουν αντιαναπτυξιακά μέτρα όπως αύξηση ΦΠΑ, έκτακτη εισφορά, και μια σειρά παρεμβάσεων στο ασφαλιστικό, δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο ελλείμματος και ύφεσης με το χρέος να φτάνει σε δυσθεώρητα ύψη (Δημήτρης Καδδάς, 2015, Kotios/Roukanas/Galanos/Sifakis 2015) Ακόμα, όπως τόνισε ο Μπόφινγκερ, μέλος του Συμβουλίου Εμπειρογνομημόνων της γερμανικής κυβέρνησης, το πρόγραμμα που η τρόικα επέβαλε στην Ελλάδα, αντί να βοηθήσει την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, την επιδείνωσε. Κι αυτό γιατί, όπως λέει, εφαρμόστηκαν πολλά σκληρά μετρά λιτότητας σε σύντομο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα η δημοσιονομική προσαρμογή να είναι απότομη και βάρβαρη για τη χώρα και τους πολίτες (Στέλιος Κράλογλου,2015).

Στην Ελλάδα, το πρώτο πρόγραμμα ξεκίνησε τον Μάιο του 2010, και αντικαταστάθηκε το Μάρτιο του 2012 από ένα δεύτερο πρόγραμμα που έτρεχε μέχρι το τέλος του 2014. Το πρόγραμμα αυτό δεν έκλεισε ποτέ, με αποτέλεσμα σήμερα η κυβέρνηση να διαπραγματεύεται ένα τρίτο μνημόνιο. Στην Ιρλανδία, το πρόγραμμα ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2010 και ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2013 και ήταν η πρώτη χώρα που βγήκε από το πρόγραμμα της τρόικας. Η Ιρλανδία δεν ζήτησε καμία περαιτέρω χρηματοδοτική συνδρομή από τους επίσημους πιστωτές της, με τη μορφή προληπτικής πιστωτικής γραμμής. Στην Πορτογαλία, το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Μάιο του 2011 και ολοκληρώθηκε το 2014. Στην Κύπρο, το πρόγραμμα ξεκίνησε μόλις τον Μάιο του 2013 και θα διαρκέσει μέχρι το Μάιο του 2016, και είναι πού νωρίς να γίνει επαρκής αξιολόγηση του προγράμματος αυτού και τότε ακριβώς θα μπορέσει η Κύπρος να βγει στις αγορές.

Το ιρλανδικό πρόγραμμα μπορεί σίγουρα να κριθεί ως απόλυτα επιτυχές, δεδομένου ότι η χώρα ήταν σε θέση να κάνει μια πλήρη έξοδο από το πρόγραμμα κατά την προγραμματισμένη ώρα, το Δεκέμβριο του 2013 και την έκδοση χρεογράφων σε ευνοϊκές τιμές. Το πορτογαλικό πρόγραμμα, αν και λιγότερο επιτυχές, βοήθησε τη χώρα να βγει στις αγορές.

Όσον αφορά την ανάπτυξη και την ενίσχυση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, η κατάσταση, είναι πιο περίπλοκη και αυτό, γιατί, οι τέσσερις χώρες χωρίζονται σε δύο ομάδες. Την Ιρλανδία και την Κύπρο, που σε κάποιο βαθμό, ήδη απολαμβάνανε αρκετά υγιείς διαρθρωτικές προϋποθέσεις πριν από την κρίση και ως εκ τούτου, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις είναι λιγότερο σημαντικές στις χώρες αυτές. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Πορτογαλία υποφέρουν από αδυναμία διαρθρωτικών συνθηκών, πριν από την είσοδό τους στη ζώνη του ευρώ, με αποτέλεσμα να συσσωρευτούν περαιτέρω προβλήματα στη συνέχεια. Μετά την ένταξή τους στο Ευρώ, οι δύο χώρες απέκτησαν πρόσβαση σε φθηνές πιστώσεις, γεγονός που τις επέτρεψε να διατηρήσουν τα απαρχαιωμένα μοντέλα ανάπτυξης, αντί να κάνουν τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές που χρειάζεται μια σύγχρονη οικονομία, ιδιαίτερα στην νομισματική ένωση. Στην Ελλάδα, ενώ το έλλειμμα παρέμενε υψηλότερο το 2013 από τις άλλες τρεις χώρες, ήταν η μόνη χώρα που είχε προβεί σε τόσο μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή για να πετύχει τη μείωση του υπερβολικού ελλείμματος. Η Ελλάδα κατά τη Eurostat, είχε το μεγαλύτερο δημοσιονομικό πλεόνασμα στη ζώνη του ευρώ σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ήτοι 1,7% του ΑΕΠ. Ο μόνος δείκτης που τα τελευταία πέντε χρόνια η Ελλάδα παρουσίαζε θετική τάση, ήταν η αύξηση των εξαγωγών σε σχέση με τη μείωση των εισαγωγών. Στην Πορτογαλία ενώ δημοσίευσε ένα πλεόνασμα τρεχουσών συναλλαγών το 2013, μετά από δέκα χρόνια, είχε ακόμα πολύ δρόμο να διανύσει με έλλειμμα στο ισοζύγιο συναλλαγών περίπου στο 11% του ΑΕΠ ανάμεσα στο 2005-2009. Επίσης, το δημοσιονομικό της πλεόνασμα, ανέρχεται γύρω στο 7% του ΑΕΠ και προχώρησε σε διαρθρωτικές κινήσεις ενίσχυσης ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της. Επίσης, και οι τέσσερις χώρες εφάρμοσαν σκληρά δημοσιονομικά μέτρα, όπως οι μειώσεις μισθών και συντάξεων, η περικοπή του κατώτατου μισθού και παρά τη συρρίκνωση του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια, λόγω δραστικών περικοπών στις κρατικές δαπάνες, οι προβλέψεις για ρυθμούς ανάπτυξης των χωρών που επωφελούνται από τα πακέτα στήριξης είναι θετικές, όπως καταγράφεται από την ΕΛΣΤΑΤ, εκτός από την Ελλάδα. Κλείνοντας, για την επιτυχή αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ελλειμμάτων των χωρών που βρίσκονται σε πρόγραμμα προσαρμογής, θα πρέπει να υιοθετηθεί ένα φιλόδοξο σχέδιο μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, στο φορολογικό σύστημα, στο συνταξιοδοτικό, στη δημόσια διοίκηση κ.λπ., ώστε να μπορέσουν με το

κατάλληλο μείγμα δημοσιονομικής πολιτικής να εξυγιάνουν τα δημόσια οικονομικά και να πετύχουν τους δημοσιονομικούς στόχους (Sofia Fernandes, Thibault Paulet, 2014).

Το βασικό συμπέρασμα της παρούσας εργασίας είναι ότι, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της κρίσης της ΕΕ (π.χ. Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία και Κύπρος), η χώρα μας έχει τις χειρότερες επιδόσεις τόσο στην προσέλκυση ΑΞΕ, όσο και στην εφαρμογή του προγράμματος προσαρμογής. Αντίθετα, η έξοδος από τα μνημόνια χωρών όπως η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, αλλά και η ανάκαμψη της Ισπανίας, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση εισροών ΑΞΕ. Για την αντιστροφή της αρνητικής πορείας της, η Ελλάδα, θα πρέπει να ενισχύσει άμεσα τη ρευστότητα της οικονομίας μέσω ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων, να χρηματοδοτήσει το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων για να γίνουν επενδύσεις, που θα στηρίζουν τη μικρομεσαία επιχείρηση, θα εγγυάται τις καταθέσεις των αποταμιευτών, των δανειοληπτών και θα τονώσει τους κλάδους του τουρισμού, οικοδομής, αυτοκινήτων και αγροτικού τομέα και όλα αυτά σε κλίμα πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας, με χαμηλή φορολογική επιβάρυνση και συγκράτηση δαπανών για να υπάρχουν περιθώρια άσκησης εισοδηματικής πολιτικής στα χαμηλά και μεσαία στρώματα εν μέσω κρίσης. Καθώς όμως περιορίζεται η οικονομική δραστηριότητα, τα περιθώρια για δημοσιονομική χαλάρωση είναι σχεδόν ανύπαρκτα, και εκτιμάται ότι οι επιπτώσεις της μειωμένης ανάπτυξης στο έλλειμμα θα επενεργήσουν αρνητικά (ΟΑΣΑ 2014).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αλλαμανής Γιώργος (2013), <<Η ανάπτυξη υποχωρεί, οι Βραζιλιάνοι στους δρόμους>> www.tovima.gr/world/article/?aid=518537

Αρεταίος Ευάγγελος (2014), <<Ποια τα νέα δεδομένα στην Τουρκία του Ερντογάν;>>, www.fileleutheros.sto-epikedro-i-nea-tourkia-ee-ka.

Αχερν Μάικλ (2006), <<Πως δημιουργήθηκε το ιρλανδικό θαύμα,2006,καθημερινή>> www.kathimerini.gr/.pws-dhmioygrgh8hke-to-irland

Αιμιλιανίδης Αχιλλέας και Ιωάννου Χριστίνα(2013), <<Πώς και γιατί η Κύπρος βυθίστηκε στην κρίση. Τα πραγματικά αίτια και οι ευθύνες>>, στο Foreign Affairs

Αργυρού Μ. Γ. (2007), Οι επιπτώσεις από την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ: Αρχικές εκτιμήσεις, ΚΕΠΕ, Αθήνα

Βαγιανός, Δ. (2010), <<Η βαθιά οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα>>, <https://el.wikibooks.org>

Βαγιανός, Δ. Βέττας, Ν. Μεγήρ, Κ. (2010), <<Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία>>, σελ.10-13

Γαλενιανός Μανόλης (2014), << Η ελληνική κρίση: αίτια και επιπτώσεις>>, Greek Economist, σελ.1-25

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010): <<Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα, Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων>>, Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων, στην ετήσια έκθεση 61, σελ.15-24

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ(2015),ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, SWD 32 final Έκθεση χώρας – Κύπρος, σελ.3-18 2015

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), <<Μνημόνιο Συνεννόησης Ευρωπαϊκής Επιτροπής και δανειακής διευκόλυνσης μεταξύ Ελλάδας και κρατών-μελών της Ευρωζώνης>>, www.hellenicparliament.gr/..4399../CDANEIO.pdf

Ζένιος Σταύρος (2013), << Η Καταστροφή της Κυπριακής Οικονομίας: από την έλλειψη ευθυκρισίας στην ελλειμματική διαχείριση>>, <https://zenios.files.wordpress.com>

Καδδάς Δήμητρης(2015), <<Ελλάδα vs Ιρλανδίας, Πορτογαλίας, Κύπρου>>, capital.gr

Καισάριος Γιώργος (2014) << Η πιο τυχερή οικονομία στον κόσμο είναι, σύγκριση με άλλες χώρες >>, capital.gr

Καλόπουλος Μιχάλης,(2010),<< Πως οι τυμβωρύχοι του ΔΝΤ κατέστρεψαν τη Βραζιλία>>, www.greatlie.com/.../893-pos-oi-ethnodiamelistes-tou

Καραγιάννης Ιωάννης (2010), <<Πορτογαλία: Δημοσιονομική προσαρμογή χωρίς προοπτική>> www.indeepanalysis.gr/?node/1026

Κότιος, Α. και Γ. Παυλίδη «Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις – Κρίσεις του Συστήματος ή της Πολιτικής;», Αθήνα: Εκδόσεις Rosili, 2011

Κότιος, Α. (2011), «Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η Κρίση», Σειρά Ερευνητικών Εργασιών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 17(1), Βόλος 2011

Κότιος Άγγελος, Σαράτσης Γιάννης (2012), <<Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής>>, εργασία που παρουσιάστηκε από την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ERSΑ, 10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο Θεσσαλονίκης, 1 – 2 Ιουνίου 2012, σελ.6-7

Κότιος Άγγελος, Παπαστάμκος Γεώργιος (2011), << Κρίση του συστήματος ή της πολιτικής;>>, NAFTEMPORIKI.GR

Κότιος Άγγελος, Γαλανός Γεώργιος, Ρουκανάς Σπυρίδων (2012),<< Η Ελληνική Κρίση και η Κρίση του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωζώνης>>, στη Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 18(1): 1-26

Κότιος, Α. και Μ. Κουτουλάκης (2014), «Η οικονομική πολιτική και οι συνέπειες στην πρόσβαση στο διεθνή δανεισμό», στο Π. Σκλιας και Σ. Ρουκανάς (επ.) «Η Ελληνική Οικονομία από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2014, σελ. 384-414

Κότιος, Α. (2015), «Άμεσες Ξένες Επενδύσεις», Σημειώσεις στο πλαίσιο του μαθήματος του ΠΜΣ «Διεθνές Εμπορικό και Νομισματικό Σύστημα», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς 2015

Κοτταρίδη Κωνσταντίνα,(2014), <<Θεωρίες Άμεσων Ξένων Επενδύσεων>>, στο Οικονομικό παρατηρητήριο Β΄ μέρος οικονομικής προσέγγισης,σελ.2-9,

Κουγιάννου, Αγγελική (2015), <<Η περίπτωση της Ιρλανδίας: Πόσο επιτυχημένο είναι το success story του Βορρά;>>, HuffPost Greece, Ronan Lyons

Κράλογλου Στέλιος (2015),<<Εγκλημα κατά της Ελλάδος>>, εφημερίδα Δημοκρατία

Κωνσταντινίδης Γιώργος (2009),<<Η εμπειρία της Τουρκίας από το ΔΝΤ>>, www.koutipandoras.gr/.../i-empeiria-tis-toyrkias-apo

Κυρκιλής Δημήτριος (2007) “ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις”, εκδόσεις Κριτική: Αθήνα

Λιαργκόβας Γ. Π. (2007), “Ξένες Επενδύσεις και Ανταγωνιστικότητα”, Παπαζήση: Αθήνα 2007

Λιλλήκας (2012), << Ολόκληρο το μνημόνιο στα ελληνικά>> , καθημερινή

Μάρκουσ Κολμπρούνερ Μάρκουσ,(2011),<<Βραζιλία: Η οικονομία επιβραδύνεται>>, www.xekinima.org/./brazilia-i-oikonomia-epibradyg

Μιχαλόπουλος Σαράντης (2013),<<Τα μυστικά της επιτυχίας» στην προσέλκυση επενδυτών>>, EurActive

Μαυραγάνης Κώστας (2015),<<Η ιστορία του «καλού μαθητή» της τρόικας>>, www.huffingtonpost.gr/2015/./portugal-troika

Ματσαγγάνης και Φλεβοτόμου (2010), <<Distributional Implications of Tax Evasion in Greece>>, LSE Hellenic Observatory Working Paper

Μέλας Κώστας (2013),<<ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ>>, www.kostasmelas.gr/2013

Παπαστάμκος, Γ. (2006), <<Οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης, Γραπτή Ερώτηση προς την Επιτροπή >>, (E-0212/06).

Παλλίνης Παναγιώτης (2012), << Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: Ανάγκη για εθνικοποίηση και δημόσιο έλεγχο των τραπεζών>>, www.socialistikiekfrasi.com/Greek

Πύρρος Παπαδημητρίου, Νίκος Παπασυριόπουλος, (2012) <<Άμεσες ξένες επενδύσεις και οικονομική ανάπτυξη σε συνεργασία ,σελ.785-796

Παττόσα Ροδρίγο, (2015),<<Η κινητοποίηση της 12ης Απριλίου και η πολιτική κρίση στην Βραζιλία >>, <https://enthemata.wordpress.com/2015/04/19/motta>

Παλαιολόγος Γιάννης (2014), <<Νέες αποκαλύψεις για την ιρλανδική κρίση>>, www.kathimerini.gr//nees-apokalypseis-gia-thn-irlan

Πουρναράκης Ε. (2000), “Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις”, Αθήνα 2000

Πρεσβεία της Ελλάδος(2011), <<Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ- ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ>> στην : ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2011, Γραφείο Οικονομικών &Εμπορικών Τραπεζών ,σελ.3-17

Ρουμελιωτης Π. (1999), “Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Τιμές Μεταβίβασης στην Ελλάδα”, Αθήνα

Σεντάτ Αϋμπάρ, Κώστας Λαπαβίτσας (2001), <<Η πρόσφατη τουρκική κρίση: Ένα ακόμη βήμα προς τον αυταρχισμό της ελεύθερης αγοράς>>, στο περιοδικό Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση, σελ.1-7

Σεραφείμ Κωνσταντινίδης (2014), <<Οι διαφορές με την Ιρλανδία>> <http://www.kathimerini.gr/authors.id>

Ταμουραντζή Ασημάκη (2011), << Οι Διεθνείς Οικονομικές κρίσεις από το 1973 έως σήμερα του>>, www.economica.gr/files/tamourantzis-crisis.pdf

Τριαντόπουλος Χρήστος (2007), << Τουρκική Οικονομία: Το τρένο του 2006 θα εκτροχιαστεί το 2007;>>,Ερευνητική ομάδα Τουρκίας, en.eeep.pspa.uoa.gr/./RUT-WP__2007__0107.pdf

Τριβόλη Δέσποινα (2015),<<Πως η Ιρλανδία τύπωσε 51 δις. ευρώ το 2011, 1 μήνα πριν τις εκλογές>> , the Hufpost

Τράπεζα της Ελλάδος (2012), <<Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα>>,σελ.3-9

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

ALCIDI Cinzia, GROS Daniel, GIOVANNINI Alessandro Lukas, Ansgar Tim, KEANE Claire, SAVAGE Michael, WALSH ohn R., COLGAN Brian (2014),<<Export Driven Adjustment in Portugal>> στο : HEFEKER Carste, Review of European Economic Policy Intereconomics Volume 49, 2014, Number 3, p.298-354

Borenzstein , De Gregorio, Lee (1995), <<How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? >>, in: Journal of International Economics 45 (1998) p.115–135

Bo Xu, (2014), <<Foreign Direct Investment in Brazil and China: A Comparative Study>>, in: International Journal of Business and Management; Vol. 9, No. 1, p.35-40

The Boston Consulting Group (2011), << Hellas '20:20 Supporting investment in the Greek economy—a foreign investor perspective>>, p.1-69

Caves, R. (1996),<<FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND THE MULTINATIONAL CORPORATION>>, www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf

Celio Hiratuka, (2008),<<Brazil: Recent Trends and Impacts on Economic Development>>,στο Working Group on Development and Environment in the Americas, p.1- 28

Grauwe Paul De (2011), <<The Governance of a Fragile Eurozone>>, in : CEPS WORKING DOCUMENT, No. 346,p.1-22

De Mello, L.R.,(1997) <<Foreign Direct Investment in developing countries and growth: A Selective Survey>>, in: The Journal of Development Studies, Volume 34 No. 1, pp. 1-34

The EEAG Report on the European Economy (2011), "Greece", CESifo, Munich 2011, pp. 97–125

European Commission (2012), <<Second Economic Adjustment Programme for Greece First Review>>, EUROPEAN ECONOMY, in Occasional Papers 123, p.1-58

European Commission (2012a), <<Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States 2010-2060 >>, European Economy 2 | 2012

Fernandes Sofia, Paulet Thibault (2014), <<ADJUSTMENT PROGRAMMES IN THE EURO AREA: MISSION ACCOMPLISHED>>, JACQUES DELORS INSTITUTE p.1-13

Henreich Almeida, Manuel Baigori (2015), <<Απόβαση των επενδυτών στην Πορτογαλία μετά το Μνημόνιο, www.tanea.gr

Harun Kaya (2009), << Unfavorable Business Environment and Foreign Direct Investment Activities of Turkish Manufacturing Firms>>, in Journal of BRSA Banking and Financial Markets, vol. 3, issue 1, p.101-114

Katsios S.(2006), <<The Shadow Economy and Corruption in Greece>>, South Eastern, in Europe Journal of Economics, Vol.1, pp. 61-80

Kotios, A., G. Galanos and G. Pavlidis (2011), «Greece and the Euro: The Chronicle of an Expected Collapse» (in collaboration), Intereconomics, Review of International Trade and Development Vol. 46 (5), 2011, pp. 263-269

Kotios, A., S. Roukanas, G. Galanos and S. Sifakis (2015), «The Vicious Circles of Recession and Development Prospects», Procedia Economics and Finance, Volume 19, 2015, Pages 63–68

Kyrkilis, Dimitris and Konstantinos J .Hazakis (2011), << THE IMPACT OF ECONOMIC ADJUSTMENT PROGRAMS ON GREEK COMPETITIVENES>>, in Int. J. Economic Policy in Emerging Economies, Vol. 4, No. 2

Loewendahl, H. (2001), << A framework for FDI promotion>>, in Transnational Corporations, vol. 10, no. 1 (April 2001)

Lucia L.M. Padua Lima,(2014), << University FDI in Brazil :Some Considerations>>, in Jindal Global Law Review Volume 5, Issue 1, April 2014, p.34-38

Lynn, M. (2015), <<Ξεχάστε την Ελλάδα, η Πορτογαλία η επόμενη κρίση για την ευρωζώνη>>, capital.gr

MC Kinsey and Company (2012), <<The new Growth Model for the Greek economy>>, p.5-70

Mundell, R. (1957), <<The International trade and factor Mobility>>, in: The American Economic Review, vol.47, No.3 (June 1957), p.321-335

Pisani-Ferry, Sapir Wolf (2013), << Eu-IMF assistance to euro area countries an early assessment>>, in: BRUEGEL BLUEPRINT SERIES Volume XIX, p.5-138

Pedro da Motta Veiga, (2004), << Foreign Direct Investment in Brazil: regulation, flows and contribution to development>>, www.iisd.org/pdf/2004/investment_country_report_brazil.pdf p. 1-52

Rogério Jelmayer,(2014), << ισχυρά οικονομικά θεμέλια>>, capital.gr

Sapir, A., Guntram, B. Wolff, Carlos de Sousa, Alessio Terzi,(2014),<<The Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures>> στο : DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES ECONOMIC GOVERNANCE SUPPORT UNIT (EGOV), p.30-36 \39-46\46-51

Sebnem Kalemli Ozcan (2014), << Η νέα Τουρκική κρίση.Η οικονομική φούσκα στην Τουρκία>>, capital.gr, σελ.1-8

Seidel, M. (2008) <<Euro-Diplomatie durch gemeinsame Wirtschaftsregierung>>, YEI, Working Papers, B01

Schwab Klaus (2013–2014), << The Global Competitiveness Report >>, World Economic Forum, p.1-403

Sklias, P. and Nikolaos Tzifakis (2013),<<Greece's Horizons: Reflecting on the Country's Assets and Capabilities>>, The Konstantinos Karamanlis Institute for Democracy Series on European and International Affairs, amazon.com

Tsakalotos E. (1998), << DEMOCRATIC ECONOMIC POLICIES: THE PASOK EXPERIMENT IN GREECE” , OXFORD REVIEW OF ECONOMIC POLICY, VOL. 14, NO. 1.

Tresselt, Shengzu Wang, Joong Shik Kang, Jay Shambaugh, and Petya Koeva (2014), <<Adjustment in Euro Area Deficit Countries: Progress, Challenges, and Policies Thierry>>

Zeynep N. ÖKTEN, Ünal ARSLAN (2013), <<Foreign Direct Investment and socioeconomic conditions: The Case of Turkey >>, in: International Journal of Economic & Administrative Studies; Summer 2013, Vol. 6 Issue 11, p.76-84

Jose Pedro (2007), <<The Portuguese Economic Crisis: Policies and Outcomes Pedro Portugal> ,Policy Brief, σελ.18-20.

UNCTAD, World Investment Report 2015)και άλλα έτη)

Wolf M. (2013), <<Big trouble from little Cyprus>>, F.T.com

Wolf M, Chiara Angeloni, Silvia Merler (2012), << Policy Lessons from the Eurozone Crisis>>, Published in 'The International Spectator: Italian Journal of International Affairs',Vol.47, Issue 4, p. 17-34

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Δαλιάνης Βασίλης, 2014,[www. proto thema.gr](http://www.protothema.gr)

Different news .gr , (2004), <<Πως η βραζιλία βγήκε από την κρίση;>>

Defencenet.gr (2015), <<Ελληνοτουρκικά : Το θαύμα της Άγκυρας καταρρέει>>

Commi blog and anarchismo.net (2010), <<Η κρίση στην Ιρλανδία>>

Invest in Cyprus,(2015), [www. cipa. org. cy](http://www.cipa.org.cy)

<<Πρότυπο η Ιρλανδία για τις χώρες της κρίσης>> (2013), πηγή: Deutsche Welle,
ναυτεμπορικη.gr

www.Unctad.org

www.GreekStatistis.gr

www.bank of Greece.gr

Invest in Greece.gov.gr

www.oecd.gr